

”Näyttää siltä, että meillä on Suomessa kilpaurheilun rinnalle
kohoamassa joka miehen ja naisen kuntosportti”

Kuntoliikuntaa ja kilpaurheilua koskevat diskurssit Stadion-lehdessä 1963–
1980

Eetu Poso
Maisterintutkielma
Historia
Historian ja etnologian
laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Eetu Poso	
Työn nimi – Title ”Näyttää siltä, että meillä on Suomessa kilpaurheilun rinnalle kohoamassa joka miehen ja naisen kuntourheilu” Kuntoliikuntaa ja kilpaurheilua koskevat diskurssit Stadion-lehdessä 1963–1980	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year Helmikuu 2023	Sivumäärä – Number of pages 66
Tiivistelmä - Abstract <p>Yksi suomalaisen liikuntakulttuurin merkittävimmistä murroksista tapahtui 1960-luvulla, kun kuntoliikunta kasvatti suosiotaan. Kilpaurheiluvoittoinen liikuntaelämä sai rinnalleen terveyttä ja hyvinvointia kohottavan kuntoliikunnan. Enää ei tarvinnut kuulua urheiluseuraan tai -järjestöön harrastaakseen liikuntaa, vaan liikkumaan saattoi mennä paikallisille pururadoille, uimahalleille tai urheilukentille. Valtio ja kunnat reagoivat kasvaneeseen kysyntään liikuntapaikkarakentamisella. Tämän muutoksen taustalla vaikutti laajempi yhteiskunnallinen muutos, sillä vapaa-aika lisääntyi, arkiliikunta väheni ja muuttuva työelämä toi uusia kansanterveydellisiä haasteita.</p> <p>Samanaikaisesti liikuntatiede alkoi järjestäytyä Suomessa ja vuonna 1963 perustettiin liikuntakasvatuksen oppisuunta Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun yhteyteen. Liikuntatieteilijät kiinnostuivat kuntoliikunnasta ja alkoivat tutkia sen vaikutuksia suomalaisten terveyteen. Vuonna 1963 perustettiin myös liikuntatieteelliseen tiedonvälitykseen erikoistunut Stadion-lehti, jonka kirjoituksia tässä tutkielmassa tutkin aikavälillä 1963–1980. Tutkin minkälaisia diskursseja lehdessä esiintyy käsitteiden ”kuntoliikunta” ja ”kilpaurheilu” ympärille.</p> <p>Tutkielmassani käy ilmi Stadion-lehden kirjoittajien, erityisesti liikuntatieteilijöiden, selkeä kuntoliikuntamyönteisyys ja kilpaurheiluvastaisuus. Kuntoliikunnalle toivottiin lehdessä korkeampaa arvostusta ja asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Kuntoliikuntamyönteisessä keskustelussa tunnistin kolme päädiskurssia: kuntoliikunnan yhteiskunnallisen vaikutuksen, terveydellisen vaikutuksen ja kuntoliikunnan kysynnän kasvun. Yhteiskunnallinen muutos nostettiin tärkeimmäksi syyksi kuntoliikunnan tarpeelle. Kuntoliikunnan huonosta asemasta puolestaan syytettiin kilpaurheilun valta-asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa ja tämän aseman ylläpitämisestä syytettiin urheilujärjestöjä ja urheilumediaa.</p>	
Asiasanat Kuntoliikunta, kilpaurheilu, diskurssianalyysi, liikuntakulttuuri, liikuntahistoria	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Aikarajaus ja aikaisempi tutkimus	2
1.2. Tutkimuskysymykset ja -menetelmät.....	5
1.3. Aineisto	8
2. Kuntoliikunta ja kilpa- ja huippu-urheilu käsitteinä.....	14
2.1. Kuntourheilu eriytyy kilpaurheilusta.....	15
2.2. Kuntoliikunnan määrittely.....	18
2.3. Kilpaurheilun määrittely	23
3. Kuntoliikunnan diskurssit.....	26
3.1. Kuntoliikunta kilpaurheilun vastaparina	26
3.2. Kuntoliikunnan nousu Stadion-lehdessä	29
3.3. Yhteiskunnan muutos ja vapaa-aika	36
3.4. Kansanterveys.....	47
4. Kilpa- ja huippu-urheilun diskurssit.....	51
4.1. Urheilun hegemonia.....	51
4.2. Media ja nationalismi	54
4.3. Järjestöt.....	60
5. Päätäntö	65
Lähde- ja kirjallisuusluettelo	67

1. Johdanto

Suomalainen liikuntakulttuuri oli muutoksessa 1960-luvulla. Maanpuolustuksen merkitys liikunnan yhteiskunnallisena perusteluna romahti ja sen tilalle nousi kansanterveyttä ja kansalaisten hyvinvointia korostava yhteiskunnallinen näkemys.¹ Kilpaurheilun suvereeni valtakausi päättyi ja Suomi muuttui kuntoliikunnan pikkujättiläiseksi,² mikä tarkoitti esimerkiksi liikuntapalvelujen tarjoamista mahdollisimman monille suomalaisille.³ Syitä liikuntakulttuurin ja liikuntakeskustelun muokkautumiselle olivat vapaa-ajan lisääntyminen, työajan lyhentymisen ja kasvanut tietoisuus liikunnan terveysvaikutuksista.⁴ Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan tutkijat olivat tietoisesti ryhtyneet 1960-luvulla kilpa- ja huippu-urheilua kriittisesti tarkastelevaksi äänitorveksi.⁵ Tätä kilpaurheilukriittistä rintamaa johti professori Kalevi Heinilä (1924-2022) porvarillisen uusliberalismin hengessä, yhdessä uusvasemmistolaisien tutkijoiden kanssa.⁶ Historioitsija Seppo Hentilä kutsui kuntoliikunnan esiinmarssia 1960–1970-luvuilla yhdeksi Suomen liikuntahistorian merkittävimmistä murroksista.⁷ Otsikon sitaatissakin Puolustusvoimien komentaja Yrjö Keinonen huomioi tämän ”kuntourheilun” nousun Stadion-lehden numerossa 1/1966. Tässä tutkielmassa tutkin, miten tästä historiallisesta murroksesta kirjoitettiin ja mitä diskursseja sen ympärille muodostui Stadion-lehdessä vuosina 1963–1980.

Liikuntakulttuurin muutos 1960-luvulla tarkoitti, että vanha kilpaurheilukeskeinen liikuntakulttuuri alkoi tehdä tilaa muille liikunnan muodoille, erityisesti kuntoliikunnalle.⁸ Mahdollisuuksien monipuolistuminen näkyi kuntoliikunnan suosion kasvun lisäksi myös koululiikunnan nousussa kilpa- ja huippu-urheilun kanssa tasavertaisempaan asemaan. Tähän asti nämä olivat olleet kilpaurheilulle alisteisia.⁹ Liikunnan siirtyessä koskemaan ”kaikkea kansaa”, tietyn kilpailevan urheilijaeliitin sijaan, sen yhteiskunnallinen merkitys kasvoi. Urheilupolitiikasta siirryttiin

¹ Kokkonen 2015, 173 ja Vasara 2004, 208.

² Kokkonen 2015, 176.

³ Kokkonen 2013, 69.

⁴ Vasara 2004, 208.

⁵ Kokkonen 2013, 65.

⁶ Kokkonen 2013, 65–68

⁷ Hentilä 2019, 345.

⁸ Vasara 2004, 210.

⁹ Wuolio 1982, 8.

liikuntapolitiikan aikakauteen.¹⁰ Valtion liikuntahallinnon vaikutus kasvoi sen pyrkiessä vastaamaan kasvaneeseen liikkumisen tarpeeseen, oli se sitten liikuntapaikkasuunnittelulla ja -rakentamisella tai sitten tapahtumien järjestämisellä. Kaupungistuminen, lisääntynyt vapaa-aika ja talouden koneistuminen aiheuttivat muutoksen suomalaisessa elämäntavassa. Näiden laajempien muutosten kontekstissa tarkastelen liikuntakulttuurissa tapahtuneita muutoksia, erityisesti kuntoliikunnan nousua.

Liikuntatieteiden tieteellistyminen otti selkeitä harppauksia 1950-luvulla, kun Työterveyslaitoksella ja Paavo Nurmi -keskuksessa alettiin tutkia liikuntatieteellisiä teemoja.¹¹ Valtion urheilulautakunta ryhtyi vuonna 1962 yhdessä Liikuntatieteellisen Seuran kanssa selvittämään edellytyksiä järjestäytyneen ja valtakunnallisen liikuntatieteen tutkimuskeskukselle.¹² Jo seuraavana vuonna 1963 perustettiin liikuntakasvatuksen opintosuunta Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun kasvatustieteiden tutkimuskeskuksen yhteyteen. 1960-luvun alussa perustettiin uusia oppiaineita ja laitoksia ja näiden tehtäväksi tuli ajan hengen mukaisesti ”palvelu hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista ja ylläpitämistä”.¹³ Kasvatusopillinen korkeakoulu muuttui Jyväskylän yliopistoksi vuonna 1966 ja vuonna 1968 perustettiin liikuntatieteellinen tiedekunta.¹⁴ Liikuntatieteellisen tutkimuksen ja koulutuksen alkaessa perustettiin myös liikuntatieteelliselle keskustelu- ja julkaisufoorumi Stadion-lehti. Tässä tutkielmassa tarkastelen miten kuntoliikunnasta ja kilpaurheilusta kirjoitettiin Stadion-lehdessä vuosina 1963–1980.

1.1. Aikarajaus ja aikaisempi tutkimus

Tutkimukseni aikarajauksen alkupiste, vuosi 1963 on Stadion-lehden ensimmäinen julkaisuvuosi ja samanaikaisesti liikuntatieteen ”virallinen” aloitusvuosi Jyväskylässä. Liikuntatiede alkoi järjestäytyä ja etsiä sijaansa muiden tieteiden joukossa. Liikuntatiede keskittyi vielä 1970-luvulla perustutkimukseen ja käsitteiden määrittelyyn¹⁵, mutta

¹⁰ Vasara 2004, 208.

¹¹ Roiko-Jokela 2012, 15.

¹² Roiko-Jokela 2012, 16.

¹³ Vilkuna 2009, 147–148.

¹⁴ Roiko-Jokela 2012, 19.

¹⁵ Roiko-Jokela 2012, 30.

samaan aikaan siitä tuli myös ”hyväksytyä ja paljon julkaisevaa tiedettä”¹⁶. Roiko-Jokelan mukaan 1970-luvulla keskusteltiin kiivaasti liikuntatieteellisen tiedekunnan ja sen tavoitteiden kehittämistä¹⁷, mikä näkyi myös Stadion-lehden sivuilla.¹⁸

Aikarajauksen pääteipiste on vuosi 1980, useasta syystä. Liikuntatieteen rahoitus kasvoi rajusti 80-luvun aikana¹⁹ ja tätä voidaan pitää eräänlaisena siirtymänä uuteen aikaan suomalaisessa liikuntatieteessä. Vuonna 1980 Tampereelle perustettiin UKK-instituutti²⁰, joka hajotti Jyväskylän maantieteellistä yksinvaltiutta liikuntatieteellisen tutkimuksen kentällä. Monialaisen instituutin erääksi päätehtävistä nimettiin kuntoliikunnan vaikutusten tutkimus.²¹ Lisäksi pääaineistoni Stadion-lehti vaihtoi nimeään vuonna 1980 Liikunta & Tiede-lehdeksi, mikä tavallaan edustaa aineiston osalta uutta aikakautta. Aineistoni kattaa siis koko Stadionin julkaisuhistorian. Vuonna 1980 astui myös voimaan liikuntalaki, joka osaltaan edustaa uudenlaista aikaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa.

Laaja kahdenkymmenen vuoden aikarajaus vaatii yhtä lailla laajan käsityksen suomalaisen yhteiskunnan kehityksestä ja ymmärtääkseen tieteenalan muutosta, on ymmärrettävä myös sitä ympäröivän yhteiskunnan kehityspiirteet. Liikuntatutkimus on tiiviisti yhteydessä yhteiskuntapolitiikkaan²², joten historian tutkija Erkki Vasaran *Valtion liikuntahallinnon historia* (2004) ja Joel Jupin ja muiden toimittajien teos *Liikuntaa kaikelle kansalle: valtion, läänien ja kuntien liikuntahallinto 1919–1994* (1995) avaavat tätä puolta tutkimuksessani. Erityisesti Vasaran laajassa teoksessa Suomalaisen liikunnan kehityspiirteitä kuvataan kattavasti ja aiheen puolesta tärkeästä näkökulmasta. Teos käsittelee liikuntakulttuurin muutosta valtionhallinnon näkökulmasta. Kuntoliikunnan nousu näkyy Vasaran kirjassa valtion liikuntahallinnon uudelleenjärjestäytymisenä, jonka vaiheita Vasara kuvaa yksityiskohtaisesti. Lisäksi Vasara esittelee ansiokkaasti liikunnan rahoituspuolta, joka on varsinkin liikuntatieteilijöiden ja urheilujärjestöjen toiminnan kannalta elintärkeä aspekti. Liikuntatieteilijöiden ääni pääsee myös näkyviin Vasaran teoksessa, sillä hän käytti samoja aineistoja analyysinsä tukena, mitä tässäkin

¹⁶ Vilkuna 2009, 255.

¹⁷ Roiko-Jokela 2012, 50–51.

¹⁸ Esim. Stadion 5–6/1976 ja Stadion 1/1977.

¹⁹ Kokkonen 1999, 34 & Roiko-Jokela 2012, 35.

²⁰ ”UKK-instituutti on yksityinen, sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnonalla toimiva tutkimus- ja asiantuntijalaitos, jonka toiminnan painoaloja ovat väestön liikkumisen ja fyysisen kunnan seuranta, liikkumisen turvallisuus sekä terveiden elämäntapojen ja terveystuokunnan edistäminen”, Roiko-Jokela 2012, 133.

²¹ Roiko-Jokela 2012, 133.

²² Kokkonen 1999, 31–32.

työssä käytetään. Vasara jätti tutkimuksena ulkopuolelle kuntoliikunnan ja siihen liittyneen keskustelun. Tämä tutkielma nouseekin paikkaamaan tätä aukkoa.

Historiantutkija Jouko Kokkosen kirjat *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa: Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria* (2013) ja *Suomalainen liikuntakulttuuri: Juuret, nykyisyys ja muutossuunnat* (2015) ovat tälle tutkielmalle tärkeimmät liikuntakulttuuria käsittelevät teokset. Lisäksi olen käyttänyt Hannu Itkosen teoksia *Kenttien kutsu: tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta* (1996) ja *Liikunnan vuoksi: näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen* (1991). Kokkosen vuoden 2013 teos on esiosa vuoden 2015 teokseen, jossa Kokkonen esittelee laajasti suomalaisen liikuntakulttuurin kehitys- ja murrosvaiheita 1860-luvulta aina 2010-luvulle saakka. Tämä teos antaa ymmärrystä suomalaisen liikuntakulttuurin juurista ja oman aikarajaukseni jälkeisestä ajasta. Vuoden 2013 kirjassa Kokkonen puolestaan keskittyy liikuntakulttuurin muutoslinjoihin 1960-luvulta lähtien, mikä mahdollistaa omien tutkimustulosteni heijastamisen Kokkosen esittämiin liikuntakulttuurin vaiheisiin. Kokkosen teoksessa korostuu myös liikuntakulttuurin yhteiskunnallinen merkittävyys.

Kustaa Vilkun kirjan osaa *Tutkimus ja opetus Jyväskylän yliopistossa* (2008) olen hyödyntänyt yliopistomaailman ja tieteellisen kontekstin rakentamiseen. Vilkuna kuvailee teoksessaan myös yksityiskohtaisesti liikuntatieteellisen tutkimuksen ja opetuksen kehitystä ja painopisteitä, joita vertaan Stadion-lehden kirjoituksiin.

Liikuntatieteitä ja liikuntatieteellistä tutkimusta on historiallisesta näkökulmasta tutkittu suhteellisen vähän. Tälle työlle tärkeimmät tutkimukset ovat Heikki Roiko-Jokelan *Liikuntatieteellisen tutkimuksen ohjaus* (2009) ja *Näkökulmia liikuntatieteiden kehittymiseen 1960-luvulta 2010-luvulle* (2012). Vuoden 2009 teos erittelee liikuntatieteellisen tutkimuksen käytännön toteutumista, hyödyntäen aineistonaan liikuntatieteellisiä suunta-asiakirjoja ja opetusministeriön linjauksia. Vuoden 2012 kirja taas on selvästi laajempi ja yksityiskohtaisempi selvitys liikuntatieteiden kehityksestä pidemmällä aikarajauksella. Roiko-Jokelan teos on erityisen tärkeä Stadion-lehden kirjoittajien liikuntatieteellisen osaamisen ja taustan ymmärtämiseen. Eija Wuolion *Suomen liikuntahistoria* (1982) on hyvä yleiskuvaus suomalaisesta liikuntahistoriasta ja käytän sitä liikuntahistorian suurten linjojen ymmärtämiseen.

Stadion-lehdet kuuluivat myös Roiko-Jokelan aineistoon, mutta hän on rajannut tutkimuksestaan ”yksittäisiin, spesifeihin teemoihin keskittyvät artikkelit” sivuun.²³ Omassa tutkimuksessani taas keskityn erityisesti kahteen teemaan, kuntoliikuntaan ja kilpaurheiluun, ja siihen miten niistä on kirjoitettu. Heijastan näitä lehden kirjoitusten pohjalta nousevia diskursseja Roiko-Jokelan ja muiden tutkijoiden näkemyksiin liikuntatieteen ja liikuntakulttuurin kehityksestä.

Yleiskuvauksia liikuntatieteen kehityksestä on tehty Roiko-Jokelan tutkimusten lisäksi. Jouko Kokkosen *Verta, hikeä ja rasvaprosentteja – suomalainen liikuntatutkimus* (2002) tarjoaa yleiskuvauksen liikuntatieteen kehityksestä Suomessa. Erityisen arvokas työ on diskurssien tunnistamiseen liittyen, sillä Kokkonen käyttää pääaineistonaan Stadion- ja Liikunta & Tiede -lehtiä. Kyseisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole syvennytty mihinkään tiettyyn keskustelua herättäneeseen teemaan tai keskustelun motiiveihin ja perusteluihin, johon itse pyrin tässä tutkielmassa. Maria Rantalan vuonna 2019 valmistunut väitöskirja *Ylös, ulos ja lenkille! Suomalaiset liikuntajärjestöt ja liikuntakampanjajulisteet vuosina 1941–2010* käsittelee järjestöpuolta kuntoliikunnan näkökulmasta ja on tärkeä kontekstia tuova teos tutkielmani aiheen kannalta, erityisesti kuntoliikunnan juurien ymmärtämisen kannalta.

Itsessään Stadion-lehteä on tutkittu vuonna 1975 kahden tutkielman verran. Kaija Lehden liikuntapedagogiikan pro gradu -työ tarkastelee Stadion-lehteä liikuntakulttuurin heijastajana. Työssään hän tutki Stadion-lehden onnistumista sille annetussa tehtävässä, sekä mihin aihepiireihin lehden kirjoitukset keskittyivät ja millaisia kannanottoja lehdessä esitettiin. Päivi Oksman taas tutki Stadion-lehden lukijakuntaa ja heidän mielipiteitään lehdestä liikuntatieteiden viestijänä. Oksmanin tutkimusta esiteltiin myös itse Stadion-lehdessä.²⁴ Nämä tutkielmat antavat arvokasta tietoa tutkimastani aineistosta.

1.2. Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Tässä tutkielmassa tutkin suomalaista liikuntakulttuuria 1960-luvulla leimannutta ilmiötä²⁵, kuntoliikuntaa, ja sen vastaparia, kilpaurheilua. Tutkin miten näistä aiheista kirjoitettiin ja minkälaisia diskursseja niiden ympärille muodostui Stadion-lehdessä.

²³ Roiko-Jokela 2012, 14.

²⁴ Stadion 5–6/1975, 160.

²⁵ Vasara 2004, 412.

Lisäksi tutkin, miten näitä käsitteitä määritellään joko tahallisesti tai tahattomasti. Käsitteille annettuja erilaisia määrittelyjä tarkastelemalla saan syvennettyä ymmärrystä käsitteisiin liittyvistä diskursseista ja kirjoittajien motiiveista käsitteistä kirjoittaessa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Minkälaisia diskursseja kuntoliikunnan ja kilpaurheilun ympärille muodostettiin Stadion-lehdessä vuosina 1963–1980 ja miksi?
2. Miten kirjoittajat määrittelevät kuntoliikunnan ja kilpaurheilun käsitteitä?

Päähuomio tutkimuksessani on kuntoliikunnassa, ja siinä miten siitä kirjoitettiin, sillä kuntoliikunta herätti aktiivista keskustelua Stadion-lehdessä vuosina 1963–1980. Tämä keskustelu heräsi reaktiona laajempaan muutokseen suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa siirryttiin kilpaurheiluvetoisesta liikuntakulttuurista kuntoliikuntavetoiseen. Tästä syystä tarkastelen kuntoliikunta-käsitteen rinnalla myös kilpaurheilua.

Laadullisilla menetelmillä saan aineistostani parhaiten esiin vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tutkielmani päämenetelmät ovat lähiluku ja diskurssianalyysi. Lähiluvulla tarkoitetaan tarkkaa tekstianalyysiä, joka yhdistettynä diskurssianalyysiin mahdollistaa kirjoittajien motiivien ja heidän kirjoituksillaan luomien diskurssien analyysin. Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen teokset *Diskurssianalyysi – teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (2016) ja *Diskurssianalyysin aakkoset* (1993) luovat diskurssianalyysini pohjan. Pasi Ihalaisen ja Heli Valtosen toimittama teos *Sanat siltana menneeseen: kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa* (2022) syventää diskurssianalyysin soveltamista historiantutkimukseen.

Identifioin aineistosta merkityssysteemejä, joiden avulla voi tarkastella laajempia kirjoittajan tai puhujan tuottamia merkityksiä sanoille.²⁶ Kielenkäyttö rakentaa sosiaalista todellisuutta, jossa konstruoidaan merkityksiä sanoille kieltä käyttämällä.²⁷ Merkityssysteemeissä sanat luovat suhteita toisiinsa, esimerkiksi tutkimani kuntoliikunta-käsite linkittyy käsitteisiin kuten kansanurheilu ja kuntosurheilu. Tutkijalle mielenkiintoista on löytää merkityksistä ristiriitaisuuksia ja päällekkäisyyksiä.²⁸

Eriytyisen hyödyllistä diskurssianalyysin soveltaminen on tarkastellessani toisessa käsittelykappaleessa käsitteitä ja niille luotuja merkityksiä aineistossa. Toisessa ja

²⁶ Suoninen 2016, 51–54.

²⁷ Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26–27.

²⁸ Pyykkönen & Valttonen 2022, 39–64.

kolmannessa käsittelykappaleessa esittelen minkälaisia diskursseja kuntoliikunnasta ja kilpaurheilusta muodostui aineistossani. Tarkastelen, miten yhteiskunnan ja liikuntakulttuurin historiallinen muutos yhdistetään osaksi kuntoliikuntaa ja kilpaurheilua koskevaa keskustelua.

Pyrin tutkielmassani aineistolähtöiseen analyysiin, eli tutkielman teema ja siihen liittyvät diskurssit nousivat ensisijaisesti alkuperäislähteistöä läpikäymällä, eikä alkuoletusten kautta. Tunnistettuani mielenkiintoisia muutoksia Stadion-lehden kirjoitusten teemoista, lähdin rakentamaan siitä rajatumpaa aihetta. Seuraavissa aineiston analyysivaiheissa tunnistin erilaisia kategorioita ja teemoja²⁹, joiden mukaan jaottelin artikkelit. Vertasin kategorioita tutkimuskirjallisuuteen ja valikoin pääkategorioiksi kilpaurheilun ja kuntoliikunnan. Tämän jälkeen etsin kategorioille ominaisia diskursseja, joita analysoin tulevissa käsittelykappaleissa.

Tutkin siis kirjoituksia, joissa selkeästi puhutaan kuntoliikunnan ja kilpaurheilun³⁰ edustamista asioista. Artikkelit ja puheenvuorot, jotka vain liittyvät tai sisältyvät näihin teemoihin eivät ole analyysin kohteena. Esimerkiksi Stadion-lehden sivuilla paljon keskustelua herättänyt liikuntakasvatus on yhdistettävissä kuntoliikunnan käsitteeseen, mutta koska se toisaalta rajautuu vain peruskouluopetukseen, se ei tämän tutkielman puitteissa ole kaiken kansan liikuntaa. Yleisesti kriteerinä on siis ollut, että kuntoliikunnasta tai kilpaurheilusta on kirjoitettu käyttäen itse käsitettä, jolloin on tietoisesti käsitelty konseptia, ei vaan siihen liittyvää aihetta. Esimerkiksi urheilututkija Heikki Rusko esitteli kaksiosaisessa artikkelissaan maksimaaliseen hapenottokykyyn ja sen mittaamiseen liittyviä tutkimustuloksia ja tulevaisuudennäkymiä.³¹ Maksimaalinen hapenottokyky liittyy selkeästi kilpa- ja huippu-urheilun piiriin, mutta koska artikkelissa ei ole analysoitu millään lailla itse kilpaurheilua tai sen asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja liikuntatieteissä, en ole sitä ottanut mukaan analyysiin. Tutkimusartikkelit ja tutkimusta esittelevät artikkelit eivät luonteensa vuoksi ole yhtä arvokkaita diskurssianalyysin lähteitä kuin mielipidekirjoitukset.

²⁹ Kategorioita olivat kuntoliikunnan ja kilpaurheilun lisäksi mm. liikuntakasvatus, rahoitus, tiedottaminen ja Kansainvälinen olympiakomitea ja olympialaiset.

³⁰ Tässä tutkielmassa käytän kilpaurheilua kattokäsitteenä, jonka alle myös huippu-urheilu kuuluu, vaikkeivat ne aina tarkoita täysin samaa asiaa. Ne saavat kuitenkin aineistossani hyvin samankaltaisia merkityksiä ja, jos tässä tutkimani käsitteet asetettaisiin jatkumoksi, olisi kuntoliikunta jatkumon toisessa päässä ja molemmat kilpa- ja huippu-urheilu toisessa. Käsitteistä lisää kappaleessa 2.

³¹ Stadion 1/1969 ja 2/1969.

1.3. Aineisto

Stadion-lehti oli Liikuntatieteellisen Seuran (LTS) alainen liikuntatieteellinen aikakauslehti. Stadionin näytenumero julkaistiin vuonna 1963 ja sen tarkoituksena oli päätoimittaja Osmo Kailan sanoin ”etsiä lukijakuntaansa”.³² Lukijakunta löytyi ja vuodesta 1964 lähtien Stadionia julkaistiin vähintään neljä numeroa vuodessa. Stadionin tehtäviksi asetettiin LTS:n tarkoitusten toteuttaminen ja liikuntakulttuuria koskevan tiedon välittäminen.³³ Lehden päätoimittajien mukaan tutkimustiedon välittäminen ja erityisesti julkisen liikuntatieteellisen keskustelufoorumin luominen ja ylläpitäminen olivat lehden tärkeimpiä tehtäviä.³⁴ Liikuntatieteellisen Seuran tehtävänä oli ”edistää ja seurata liikuntatieteellistä tutkimustyötä”.³⁵ Tällöin myös Stadion-lehden tehtävä noudattaa näitä samoja tarkoituspäitä. Liikuntatieteellisen tiedon levittämisen lisäksi Stadion oli tärkeä foorumi liikuntapoliittisille mielipiteille.³⁶

Kaija Lehti jakaa Stadionin sisällön seitsemään erilaiseen juttutyypin.³⁷ Lehden luonteen ymmärtämisen kannalta jaon voi kuitenkin tehdä raa’asti kahtia: *tutkimukseen* (sisältäen tutkimusraportit, tutkimuslausekkeet ja kokonaiset tutkimusten esittelyt) ja *puheenvuoroihin* (pääkirjoitukset, mielipidekirjoitukset, haastattelut, keskustelu, pakinat). Tässä tutkielmassa keskityn erityisesti puheenvuoroihin, mutten rajaa tutkimusta tarkastelun ulkopuolelle.

Tutkimuksille annetaan lehdessä reilusti palstatilaa, erityisesti lehden alkutaipaleella.³⁸ 1960-luvulla Stadionissa oli tapana esitellä tehty tutkimus kokonaisuudessaan lehden sivuilla. Esimerkiksi liikuntapedagogiikan professori³⁹ Kalevi Heinilän vuoden 1966 ylioppilaiden liikuntatutkimuksen esittely vie lähes puolet koko numeron sivuista.⁴⁰ Tutkimuksen esittelyitä myös pilkottiin osiin. Esimerkiksi liikuntatieteilijöiden Juhani

³² Stadion 1/1964, 3.

³³ Lehti 1975, 7.

³⁴ Esimerkiksi: Pääkirjoitukset, Stadion 1/1963, Stadion 4/1970, Stadion 1/1972, Stadion 3/1973 ja Stadion 6/1980.

³⁵ Oksman 1975, 14.

³⁶ Vasara 2004, 248.

³⁷ Lehti 1975, 27–28.

³⁸ Lehti 1975, 28.

³⁹ Käsittelykappaleissa esittelen kirjoittajat heidän aikalaistiteileillä ja jos aikalaistiteili ei ole ollut löydettävissä, olen käyttänyt yleisnimityksiä kuten ”liikuntatieteilijä”.

⁴⁰ Stadion 4/1966, 4–34.

Kirjosen ja Pentti Pitkäsän tutkimus voimaharjoittelun vaikutuksesta motoriseen kuntoon esiteltiin neljässä osassa, neljässä eri numerossa.⁴¹ Tutkimuksen esittelyyn meni siis kokonainen vuosi, ja samoin kävi everstiluutnantti Kalevi Röpötin (1917-2003) neliosaiselle mielipidekirjoitukselle ”Nykynuorison fyysisestä kvaliteetista”.⁴² Jo vuosikymmenen lopulla tekstien jakamisesta useampiin numeroihin luovuttiin ja tutkimuksia esiteltiin tiivistelminä tai raportteina. Näin keskustelulle jäi enemmän tilaa. Tämä käytäntö virallistettiin vuonna 1973, jolloin linjattiin, että lehden tehtävä ei ollut tutkimusten julkaiseminen, vaan niiden referointi ja kansantajuistaminen.⁴³ Mielipidekirjoitusten ja tutkimusten pilkkominen osiin teki lehden sisällöstä pirstaloituneen, mikä hankaloitti keskustelun syntymistä.

Puheenvuoroiksi laskettavia artikkeleja on määrällisesti eniten. Jutut saattoivat olla kantaaottavia, kirjoittajan erikoisalaa tai asiantuntemusta esitteleviä tai haastatteluartikkeleita. Lehden päätoimittajat olivat jatkuvasti asettaneet tavoitteekseen keskustelun synnyttämisen. Lehden alun suhteellisen harvan julkaisutahdin vuoksi aktiiviseen keskustelun luominen oli kuitenkin hankalaa. Silti ajoittain lehdessä keskustelu saattoi äityä niin kiivaaksi, että toimituksen piti laittaa sille piste.⁴⁴ Yleisesti kuitenkin lehden toimitus pyrki monipuoliseen keskusteluun antamalla palstatilaa erilaisille toimijoille⁴⁵ ja kannusti vastavuoroisuuteen. Tästä huolimatta lehden kirjoittajakunta oli pääsääntöisesti liikuntatieteilijätaustaista.

Stadion-lehteä julkaistiin vuoteen 1970 asti neljää kertaa vuodessa⁴⁶, vuosina 1971–78 viisi kertaa vuodessa⁴⁷ ja vuosina 1979–80 kuusi kertaa vuodessa. Numeroiden isompi määrä johti samalla kuitenkin yksittäisen lehden sivumäärän pienentymiseen. Vertailun

⁴¹ Stadion 2/1964, Stadion 3/1964, Stadion 4/1964 ja Stadion 2/1965.

⁴² Stadion 1/63, 1/64, 2/64, 3/64.

⁴³ Oksman 1975, 14.

⁴⁴ Esimerkiksi Manfred Gardziellan ja Friedrich Blanzin kiistassa Blanzin tutkimuksen tieteellisyydestä vuosina 1970–71 ja Kalevi Röpötin ideologinen kiista Münchenin olympialaisista Kimmo Aaltosen ja Rauno Pajusen kanssa vuosina 1972–74.

⁴⁵ Esimerkiksi urheilutoimittajat, poliitikot, järjestövaikuttajat ja liikunnanopettajat.

⁴⁶ Poikkeuksena vuosi 1963, jolloin julkaistiin vain näytynumero ja vuosi 1967, jolloin julkaistiin extranumero 4B/1967, jossa raportoitiin liikuntapoliittisten neuvottelupäivien keskustelua.

⁴⁷ Päätoimittaja Rauno Laakso ilmoittaa vuoden 1972 ensimmäisessä Stadion lehdessä lehteä julkaistavan tästä lähin 6 kertaa vuodessa, jolloin yksi numero keskittyisi pelkästään tutkimusten esittelyyn. Tämä ei kuitenkaan toteudu kirjoitusten/kirjoittajien puutteen takia ja siksi vuoden viimeinen numero on aina ”tuplanumero” eli esimerkiksi: 5-6/1972.

vuoksi vuoden 1964 aikana julkaistiin 192 sivua Stadionia ja vuonna 1980 taas 202 sivua.⁴⁸

Taulukko 1. Stadion-lehden julkaisumäärät vuodessa, päätoimittajakausien mukaan jaoteltuna. Lähde: Stadion-lehdet 1963–1980.

Päätoimittajakausi	Artikkeleita KA/vuodessa	Sivumäärä KA/vuodessa	Numeroita vuodessa
Osmo Kaila (1963–1965)	12	198,5**	4
Yrjö Launonen (1965–1970)	12,85	224,5	4
Rauno Laakso (1970–73)	11,5	183,7	5
Pertti Mustonen (1973–1979) *	13,4	186,7	5
Juhani Ilmarinen (1979–1980)	12,7	213,5	6

*2/1973 numerossa päätoimittajana oli Eino Heikkinen

** Vuonna 1963 julkaistiin vain yksi numero ja sitä ei ole laskettu vuosittaisiin keskiarvoihin

Perustason määrällisiä menetelmiä käyttäen aineistosta pystyy osoittamaan kehityssuuntia Stadion-lehden artikkelien sisällöissä sekä pysyvyyttä lehden vuosittaisessa julkaisumäärässä. Tarkoitukseni on kuitenkin tutkia keskustelua ja siinä muodostuvia diskursseja. Artikkelit ovat monipuolisia ja ajoittain pitkiäkin ja niissä käsitellään usein laajoja aiheita ja monelta eri näkökulmalta. Tästä syystä artikkeleita on vaikea luokitella käsittelemään esimerkiksi puhtaasti kuntoliikuntaa, kilpaurheilua tai liikuntakasvatusta, joten kvalitatiivinen analyysi on tärkein tapa aineiston hyödyntämiseen ja ymmärtämiseen. Kuntoliikuntaan, kilpaurheiluun ja huippu-urheiluun liittyvä kirjoittelu huipentui 1960-luvun loppua kohti ja hiljeni 1970-luvun loppua lähestyttäessä.

⁴⁸ Viittaustekninen huomio: vuoteen 1969 asti Stadion-lehtien sivunumerointi alkoi aina uuden numeron kohdalla nolasta. Vuodesta 1970 eteenpäin lehtien numerointi oli vuosikohtaisesti jatkuvaa. Esimerkiksi: viittaus vuoden 1977 Stadionin neljännen numeron ensimmäiseen sivuun on sivunumeroltaan 119 (Stadion 4/1977), kun taas vuoden 1964 Stadionin neljännen numeron ensimmäisen (artikkeli)sivun sivunumeroviittaus on 3.

Taulukko 2. Stadion-lehden kuntoliikuntaan tai kilpaurheiluun liittyvien artikkeleiden määrä suhteutettuna kaikkiin artikkeleihin. Lähde: Stadion-lehti 1963–1960.

Vuodet	Kaikki artikkelit	Kuntoliikunta tai kilpaurheilu -artikkelit*	Osuus kaikista artikkeleista
1963–1965	99	14	14,1%
1966–1968	159	50	31,1%
1969–1971	165	38	23,0%
1972–1974	177	39	22,0%
1975–1977	199	23	11,6%
1978–1980	215	21	9,8%

*sisältää huippu-urheilua käsittelevät artikkelit

Lisäksi käytän tutkimusaineistona aikajaksolle osuvia, aiheeseen liittyviä seminaari- ja konferenssiraportteja⁴⁹, sekä muita aiheeseen liittyviä merkittäviä alkuperäislähteitä. Näitä alkuperäislähteitä on kolme: liikuntapoliittiset neuvottelupäivät, Niemen toimikunnan mietinnöt ja Urho Kekkosen ”sporttipuhe”. Mainituista dokumenteista kaksi ensimmäistä herätti runsaasti keskustelua Stadion-lehdessä, minkä vuoksi olen ottanut ne mukaan tutkimusaineistoksi. Urho Kekkosen ”sporttipuhetta” taas pidetään yleisesti merkittävänä huomionosoituksena suomalaiselle liikuntatieteelle ja kuntoliikunnalle.⁵⁰

Stadion-lehti on siis pääaineistoni, jota muut aineistot tukevat. Esimerkiksi erilaisista kuntoliikuntaan ja kilpa- ja huippu-urheiluun liittyvistä seminaareista tähän tutkielmaan on valikoitunut vain ne, joiden ”otsikossa” erikseen mainitaan kyseiset käsitteet. Seminaariraportit eivät siis muodosta kattavaa aineistokokonaisuutta. Stadion-lehdessä esiteltiin vuonna 1974 järjestetyn ”Liikunnan motiivointiseminaarin” puheenvuoroja, joita lukiessa käy ilmi, että seminaarissa käsitelläänkin kuntoliikuntaan liittyvää motiivointia ja kuntoliikuntajärjestöjen roolia. Mahdollisia kuntoliikuntaa ja kilpaurheilua käsitteleviä seminaareja on siis mahdollisesti ollut paljon lisää, ja niitä ei ole mahdollista kartoittaa tämän tutkimuksen puitteissa kattavasti, joten valitut dokumentit ovat mukana vain päälähdeaineistoa tukevana aineistona. Samoin edellä mainitut toimikuntien ja liikuntapoliittisten päivien dokumentit ovat Stadion-lehden analyysiä tukevaa ja

⁴⁹ Aikarajaukseen osuvia seminaariraportteja ovat esimerkiksi: Kuntoliikunnan osalta vuoden 1974 kuntoliikuntasymposium Hämeenlinnassa ja kuntoliikuntaseminaarit vuonna 1972 Espoossa, 1977 Seinäjoella ja 1978 Jyväskylässä. Kilpaurheilun osalta taas yksi: Kilpaurheilu- ja mielenterveys Lepolammella 10.10.1969 pidetyn seminaarin raportti. Lisäksi Varalan vuoden 1971 ”Tutkijat ja käytännön kenttä”-seminaarin raportti.

⁵⁰ Vasara 2004, 238–239.

syventävää aineistoa, eivätkä nekään muodosta omaa, koherenttia ja itsenäistä aineistokokonaisuutta.

Lähdekriittisesti aineistot eivät tuota suurempia ongelmia. Stadionin artikkeleihin ja puheenvuoroihin on pääsääntöisesti merkitty niiden kirjoittajat. Kirjoitukset ovat harkittuja ja tarkoituksella julkaistavaksi tuotettuja, joten tutkimuseettisiä ja anonymisointiin liittyviä kysymyksiä ei tarvitse syvemmin pohtia. Stadion-lehteä analysoitaessa ja sen pohjalta päätelmiä tehdessä on kuitenkin huomioitava sen kirjoittaja- ja lukijakunta. Oksmanin tutkielman mukaan lehden lukijat olivat enimmäkseen voimistelunopettajakoulutuksen saaneita liikunnanopettajamiehiä, jotka kääntyivät poliittiselta kannaltaan lievästi oikealle.⁵¹ Stadion ei ollut sisällöltään poliittinen, eivätkä Oksmanin havainnot esimerkiksi lukijakunnan poliittisista näkemyksistä vaikuta lehden sisällönanalyysiin. Toki voitaisiin nähdä, että lukijakunnan opettajapainoisuus voisi vaikuttaa liikunnanopettajiin, jotka omalta osaltaan voivat vaikuttaa oppilaidensa mielipiteisiin ja liikuntakäsityksiin. Stadionin lukijakunta oli siis pääosin liikuntatieteiden soveltajia.⁵²

Sukupuolijaottelun osalta lukijakunta vastaa Stadionin kirjoittajakuntaa, joka oli vahvasti miespainotteinen. Tähän Oksmanin lukijakyselynkin mukaan toivottiin muutosta ja naisliikunnalle lisää palstatilaa ja teemanumeroita.⁵³ Tarkastelujakson aikana naiskirjoittajien määrä kasvoi Stadion-lehdessä, mutta mieskirjoittajia oli silti selvästi enemmän.

Stadion-lehti oli Oksmanin (1975) mukaan ainoa liikuntatieteellistä tiedotusta tuottava lehti. Stadionia ennen liikuntatieteellistä tutkimustietoa julkaisivat urheilujärjestöjen omat lehdet, *Kouluvoimistelu*, *Urheilulehti* ja *Liikuntakasvatus*, mutta Stadionin perustamisen jälkeen liikuntatieteellinen tiedottaminen keskittyi Stadionille.⁵⁴

Seuraavissa kappaleissa esittelen tutkimustuloksiani. Koska en havainnut aineistossa selkeitä ajallisia muutoksia diskursseissa, jaottelu kappaleissa etenee temaattisesti. Ensimmäisessä käsittelykappaleessa tarkastelen, miten kuntoliikunnan käsite muodostui ja miten sitä määriteltiin aineistossa. Aloitan käsitteenmäärittelykappaleella, sillä kirjoittajien antamat merkitykset käsitteille, varsinkin kuntoliikunnan kaltaiselle uudelle

⁵¹ Oksman 1975, 19–25.

⁵² Roiko-Jokela 2012, 212.

⁵³ Oksman 1975, 50.

⁵⁴ Roiko-Jokela 2012, 211.

käsitteelle, ovat tärkeä ymmärtää, jotta voidaan käsittää sitä miksi ja miten niistä kirjoitetaan.

Toisessa käsittelykappaleessa tutkin kuntoliikuntadiskursseja, eli sitä, miten kuntoliikunnasta kirjoitettiin, miten sen tarvetta perusteltiin ja miksi. Kuntoliikunnan diskursseissa sen tarvetta perusteltiin yhteiskunnallisten muutosten kautta, kuten teollistumisen tai vapaa-ajan lisääntymisen kautta.

Kolmannessa käsittelykappaleessa esittelen kilpaurheilun diskursseja, jotka kaikki kuitenkin käytännössä liittyvät kuntoliikuntaan ja sen edistämiseen. Diskurssit ovat kilpaurheilukriittisiä ja niissä nostetaan esille kilpaurheilun hegemoniaa ylläpitäviä instansseja.

2. Kuntoliikunta ja kilpa- ja huippu-urheilu käsitteinä

”Käsitteiden määrittely ei voi perustua pelkästään sopimuksiin tiettyjen nimien antamisesta asioille, vaan lähtökohtana on oltava käsiteanalyysi, jossa selvitetään ne ilmiön perusominaisuudet, jotka ovat ominaisia juuri tietyille ilmiöille ja jotka erottavat ne toisista ilmiöistä”⁵⁵

Käsitteenmäärittelyssä on muistettava, että käsitteet syntyvät tietyssä historiallisessa kontekstissa ja niiden merkitykset muuttuvan ajan kuluessa. Siksi on tärkeää tarkastella, kuinka Stadion-lehdessä määriteltiin kuntoliikunnan ja kilpaurheilun käsitteitä vuosina 1963–1980, joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti. Liikuntatieteellisen tutkimuksen käsitteet ja periaatteet määriteltiin Roiko-Jokelan mukaan pitkälti 1970-luvun aikana,⁵⁶ mutta käsitteenmäärittelyyn tähtääviä puheenvuoroja nähtiin jo 1960-luvun puolella, varsinkin kuntoliikunnan osalta.

Liikunta ja liikuntakulttuuri ovat käsitteinä äärimmäisen moniulotteisia eikä niiden tarkka määrittely ole tämän tutkielman puitteissa tarpeellista. Esimerkiksi liikuntakulttuuri - käsite alkoi yleistyä vasta aikarajauksen lopussa, 1980-luvulla.⁵⁷ Nykyinen liikuntalaki määrittelee liikunnan tarkoittavan ”kaikkea omatoimista ja järjestettyä liikunta- ja urheilutoimintaa paitsi huippu-urheilua”,⁵⁸ kun taas vuoden 1979 liikuntalaki määritteli liikunnan tarkoittavan ”vapaata kansalaistoimintaa liikuntakulttuurin alueella.”⁵⁹ Opetusministeriön osastopäällikkö Heikki Klemola yksinkertaisti Stadionissa vuonna 1978 liikuntakulttuurin koostuvan kolmesta kulmakivistä: kuntoliikunnasta, kilpaurheilusta ja liikuntakasvatuksesta.⁶⁰ Harri Salimäen mukaan liikunnan voi jakaa kuuteen eri luokkaan, joiden alaluokista on löydettävissä kilpaurheilu ja kuntoliikunta.⁶¹ Tärkeintä tämän tutkielman viitekehyksessä on ymmärtää kuntoliikunnan ja kilpaurheilun eroavaisuudet. Tässä tutkielmassa käyttämäni jaottelu onkin siis lähempänä Klemolan aikalaismäärittystä, kuin Salimäen monimutkaisempaa ja nykyaikaisempaa määritelmää.

⁵⁵ Risto Telama, Stadion 2/1976, 36.

⁵⁶ Roiko-Jokela 2012, 76.

⁵⁷ Tiuhonen 2014, 15.

⁵⁸ Liikuntalaki §3 390/2015.

⁵⁹ Liikuntalaki §1 984/1979.

⁶⁰ Kuntoliikuntaseminaariraportti 4.8.1978.

⁶¹ Salimäki 2004, 64–66.

Kuntoliikunta on yksi kolmesta tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena olevasta käsitteestä ja sen määrittely on hieman selkeämpää kuin liikunnan määrittely. Itkosen ja Laineen mukaan nykyisellä kuntoliikunnan käsitteellä alleviivataan sitä, että aktiviteetilla tavoitellaan jotain muuta kuin urheilun *suorituksia*.⁶² Kuntoliikunta yhdistyykin aineistossa usein kansanterveyteen ja väestön kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyviin teemoihin, kun taas kilpa- ja huippu-urheiluun liittyy kilpailullinen, voittoon ja maksimaaliseen suorituskykyyn tähtäävät elementit. Itkosen ja Laineen mukaan urheilusanaa käytettäessä halutaan korostaa menestykseen ja voittoihin tähtäävää ulottuvuutta.⁶³ Liikuntalaissa huippu-urheilu on ”huippu-urheilulla kansallisesti merkittävää sekä kansainväliseen menestykseen tähtäävää tavoitteellista urheilutoimintaa”.⁶⁴ Näin yksiselitteistä käsitteiden käyttö ei kuitenkaan käytännössä ole ja aineistossa käsitteenmäärittelyä tapahtuu jatkuvasti, erityisesti kuntoliikunnan osalta. Tarkastelen ensin, miten kuntoliikunnan käsite muodostuu aineistossa.

2.1. Kuntourheilu eriytyy kilpaurheilusta

Käsitteiden tulkintojen muutoksesta kertoo kuntourheilu-käsitteen katoaminen Stadion-lehdessä. Vaikka käsitettä käytettiin paljon 1960-luvulla, se sai jo silloin monia kuntoliikuntaan liitettäviä merkityksiä. Hiljalleen 1970-luvun aikana nämä risteävät merkitykset johtivat termistä luopumiseen. Stadion-lehti oli merkittävä liikuntakulttuurin terminologian tuottaja, kehittäjä ja määrittelijä, joten se on erinomainen lähde käsitteenmäärittelyn analyysiin.⁶⁵ Kuntourheilu oli 1960-luvun ”suuren nousun aikaa, ainakin erilaisten tempausten ja keskustelujen osalta”.⁶⁶ Tässä kappaleessa analysoin myös sitä, miten kuntourheilu sai kuntoliikunnan kanssa lähes identtisiä merkityksiä.

Liikuntatieteilijä Pekka Oja kirjoitti artikkelissaan ”Valistuksesta ohjelmaan” vuonna 1966: ”Huolimatta vaikeuksista ’kunto’-käsitteen täsmälliseksi määrittelemiseksi ovat asiantuntijat yhtä mieltä siitä, että liikunta kehittää kuntoa.”⁶⁷ Kunto ja liikunta eivät siis vielä yhdistyneet yhdeksi käsitteeksi, mutta Oja tunnusti niiden yhteyden: kunto oli

⁶² Itkonen & Laine 2015, 8.

⁶³ Itkonen & Laine 2015, 8.

⁶⁴ Liikuntalaki §3 390/2015.

⁶⁵ Kts. Roiko-Jokela 2012, 211 ja Itkonen 2000, 4–5.

⁶⁶ Vasara 2004, 201.

⁶⁷ Stadion 3/1966, 27–28.

seurausta liikunnan harrastamisesta. Oja käytti artikkelissaan *kuntourheilu* -käsitettä, mutta asetti sen vastinpariksi kilpaurheilulle: ”Aikaisemmin voimakkaasti kilpaurheiluvoittoisessa urheiluelämässämme --- Varsinkin kunto- ja kansanurheilun merkitystä on korostettu viime vuosina toistuvasti”.⁶⁸ Vaikka näissä molemmissa käytetään urheilu-sanaa, viittaa kuntourheilu jo selkeästi kilpailullisen ulottuvuuden ulkopuolelle ja sen vastapariksi. Oja näki kuntourheilun yhteyden yksilön hyvinvointiin ja terveyteen ja korosti erityisesti sen sairauksien ennaltaehkäisevää luonnetta.⁶⁹

Samoin Puolustusvoimien komentaja, kenraaliluutnantti Yrjö Keinonen (1917-1977) katsoi kuntourheilun olevan kilpaurheilusta eriytynyt positiivinen muutosliike: ”Näyttää siltä, että meillä on Suomessa kilpaurheilun rinnalle kohoamassa joka miehen ja naisen kuntourheilu”.⁷⁰ Keinonen yhdisti kuntourheilun myös terveyteen ja työkykyyn, mutta eniten hän korosti sen sotilaallisia hyötyjä, sillä Keinonen uskoi Puolustusvoimien saavan ”yhä paremmin sotilaskoulutuksesta selviytyviä miehiä”.⁷¹ Keinosen optimistinen näkökanta, jossa kuntoliikunta tapahtuu vapaaehtoisesti ja itsestään – tuottaen suorituskykyisempiä kansalaisia, ei ollut näkemys, jota usein jaettiin lehden kirjoituksissa. Selkeästi yleisempi perusteluprosessi on kuntoliikunnan tarjoaminen lääkkeeksi tai ratkaisuksi *jo* heikentyneeseen tai oletettavasti tulevaisuudessa heikentyvään terveydentilaan.⁷²

Liikuntatieteilijä Pentti Anttila yhdisti kuntourheilun suoraan kansanurheiluun esitellessään Jyväskylässä 1964 alkanutta Terveiden Elämäntapojen Edistämisvuotta.⁷³ Kuntourheilun yhdistäminen kansanurheiluun noudattelee Keinosenkin perustelua ”joka miehen ja naisen” kuntourheilusta. Sota-aikana alkanut kansanurheilu ja kuntourheiluperinne alkoi vakavoitua, kun suomalaisten sydän- ja verisuonitautikuolleisuus nousi kansainvälisessä vertailussa huipulle. Tällöin tutkimustulokset liikunnan vaikutuksista terveyteen vaikuttivat liikuntakäsityksiin ja muuttivat kuntourheilun käsitteen kuntoliikunnaksi.⁷⁴ Käsitteellistä kaaosta kuvaa

⁶⁸ Stadion 3/1966, 28.

⁶⁹ Stadion 3/1966.

⁷⁰ Stadion 1/1966.

⁷¹ Stadion 1/1966, 8.

⁷² Lisää kappaleessa 3.4.

⁷³ Stadion 3/1966, 38–39.

⁷⁴ Wuolio 1982, 168.

Urheilujohtaja Väinö Soinisen lausunto, jonka mukaan nimitykset kansanurheilu, kuntourheilu ja kuntoliikunta tarkoittavat kaikki samaa asiaa⁷⁵.

Kuten edellä nähtiin, kuntoliikunnan ja kuntourheilun merkitykset olivat samankaltaisia. Kahdelle lähes samaa tarkoittavalle käsitteelle harvoin on tarvetta ja kuntoliikunta alkoi 1970-lukua lähestyttäessä vakiintua terminä. Stadion-lehden kirjoittajat tulivat eri taustoista ja ympäristöistä, jolloin käsitteen käyttöä esiintyy limittäin ”kuntoliikunnan” kanssa, mutta 1970-luvulle tultaessa vallitseva käsite oli selkeästi kuntoliikunta. Puhuttaessa kaikelle kansalle tarkoitettusta, terveyttä ja toimintakykyä ylläpitävästä liikunnasta, puhuttiin kuntoliikunnasta. Käsitteiden merkitysten samankaltaisuus saattoi johtua myös yksinkertaisesti siitä, että liikunta-käsite alkoi vakiintua vasta 1960-luvulla liikuntatieteellisen tiedekunnan perustamisen jälkeen.⁷⁶ Ennen ”katoamistaan” Stadion-lehden sivuilta, kuntourheilu herätti vielä eläväistä keskustelua vuosina 1972 ja 1973, jolloin sitä usein käsiteltiin työpaikkaliikuntaan ja työpaikkaurheiluun liittyvien teemojen kanssa.⁷⁷ Tästä eteenpäin kuntourheilu esiintyi terminä Stadionissa vain Kuntourheiluliiton mainoksissa ja satunnaisissa artikkeleissa.⁷⁸

Kuntoliikunnan ”voitto” Stadion-lehdessä aikavälillä 1960–1980 ei kuitenkaan tarkoita, etteikö kuntourheilun käsitettä olisi käytetty muualla. Yksilölliset erot kielen käyttäjissä näkyivät ja vielä esimerkiksi vuoden 1977 kuntoliikuntaseminaarissa tohtori Antti Cederberg, jonka kuntoliikuntamääritelmä oli vahvasti vain fyysistä suorituskykyä painottava, yhdisti kuntourheilun ja kuntoliikunnan täysin samaa asiaa tarkoittaviksi käsitteiksi.⁷⁹ Harri Salimäen liikuntaa määrittelevässä jaottelussa taas kuntourheilu on rinnastettu samanarvoiseksi kuntoliikunnan ja kilpaurheilun käsitteiden kanssa.⁸⁰ Tämän tutkielman päätelmät rajoittuvatkin siis Stadion-lehdessä muodostuneeseen keskusteluun, eivätkä ne ole yleistettävissä kuvaamaan suomalaista liikuntakulttuuria, tai edes kokonaisvaltaista suomalaista liikuntatieteellistä keskustelua.

⁷⁵ Stadion 4B/1967.

⁷⁶ Tiuhonen 2014, 15.

⁷⁷ Kokkonen 2002, 8.

⁷⁸ Esim. Veli Puustisen artikkeli liikuntaviestinnästä, Stadion 1/1978, 61.

⁷⁹ Kuntoliikuntaseminaari 22.-23.10.1977, 23.

⁸⁰ Salimäki 2004, 64–66.

2.2. Kuntoliikunnan määrittely

”Käsitteellinen epäselvyys on koko liikuntakulttuurin alueella vallitseva ongelma. Tämä koskee keskeisesti kuntoliikuntaa.”⁸¹

Näin kirjoitti Rauno Laakso vuoden 1973 ensimmäisessä Stadionin numerossa. Kuntoliikunta oli uusi asia 1960-luvulla, mutta uutena ja selkeästi kasvussa olevana ilmiönä se sai runsaasti huomiota liikuntatieteilijöiden keskuudessa. Ongelmaksi koitui kuitenkin tämän uuden käsitteen määrittelyn epäselvyys. Monissa puheenvuoroissa kuntoliikunnan edistämisen puolesta näkyi toive terminologian selkeytyksestä, jotta kuntoliikunnan asiaa voitaisiin viedä eteenpäin niin liikuntatieteissä, kuin politiikassakin. Aiemmassa artikkelissa samassa numerossa liikuntatieteilijät Joel Juppi ja Jorma Viitanen vaativat kuntoliikunnan kokonaisvaltaista edistämistä suomalaisessa liikuntakulttuurissa ja he tarjosivat konkreettiseksi ratkaisuksi tähän kunnallisen liikuntapolitiikan suunnitelmallisuutta.⁸²

Rauno Laakson perusteluissa kuitenkin käsitteenmäärittely oli se tapa, jolla tätä ongelmaa päästäisiin ratkomaan. Laakso käytti lähes täsmälleen samoja sanoja kuin Niemen toimikunnan mietintö vuonna 1970, sen määritellessä kuntoliikuntaa. Mietinnössä käsitteellinen epäselvyys oli koko liikuntakulttuuria piinaavaa ongelma, joka näkyi poliittisen suunnittelun ja liikuntatieteellisen tutkimuksen hajanaisuutena.⁸³

Vasta-aloittanut Stadionin uusi päätoimittaja Pertti Mustonen pohti vuonna 1973 myös liikuntatieteen selkeyden puutetta avauskirjoituksessaan, jossa hän määritteli Stadion-lehden sisällöllistä linjaa. Mustonen ei arvioinut kuntoliikuntaan liittyvää käsitteenmäärittelyä vaan liikuntatieteiden yleistä epäselkeyttä. Mustosen mielestä tämä oli ”anteeksiannettavaa ja ymmärrettävää” ja perusteli sen ”nuorilla tieteenharjoittajilla”.⁸⁴ Mustosen kirjoitus oli toisaalta vähemmän vakava tyyliltään ja lopuksi hän mainitsi selkeyden olevan hyve ja että se ”voisi olla Stadion-lehdelle tavoittelun arvoista”.⁸⁵

⁸¹ Rauno Laakso, Stadion 1/1973 ”Kuntoliikunnan lähitulevaisuuden näkymät”, 20.

⁸² Stadion 1/1973, 16–17.

⁸³ Komiteamietintö B 1970: 59, 39.

⁸⁴ Stadion 3/1973, 71.

⁸⁵ Stadion 3/1973, 71.

Hyvin pitkään kuntoliikunnan, ja muidenkin liikuntakulttuurin käsitteiden, häilyväisyys koettiin ongelmana. Matti Holopainen kirjoitti vielä vuonna 1974 liikunnan suunnitteluprosessin kärsivän liikuntakäsitteen jatkuvasta muuttumisesta.⁸⁶ Holopaiselle ongelman juurisyy oli siinä, ettei luotettavaa tai tarpeeksi yhtenäistä tutkimusdataa saatu poliittisen suunnittelun pohjaksi, kun käsitteellinen epävarmuus vaivasi tiedekenttääkin, eli sitä, johon poliittisen suunnittelun piti perustua.

Kuntoliikunta oli vielä 1960-luvun alussa uusi käsite ja sen varsinainen määrittely Stadion-lehdessä tapahtui vasta 1970-luvun alussa. Vuoden 1972 viidennessä Stadionissa esiteltiin puheenvuoroa 17.11.1972 järjestetystä kuntoliikuntaseminaarista. Tässä artikkelissa assistentti Jorma Viitanen arvioi laajasti kuntoliikunnan nykytilaa ja antoi ensimmäistä kertaa Stadion-lehden sivuilla tarkan määritelmän kuntoliikunnalle. Tiivistetysti kuntoliikunta tarkoitti ”liikunnallisesti aktiivista elämänmuotoa”⁸⁷. Seminaarissa esitelty määritelmä sisälsi terveyttä ylläpitävät ja sairauksia ehkäisevät muodot, mutta se sai myös kritiikkiä rajauksensa puolesta, sillä se oli määritelty vapaa-aikana tapahtuvaksi toiminnaksi. Viitanen pohti olisiko tarpeellista sisällyttää työpaikalla tapahtuva liikunta kuntoliikunnan käsitteeseen.

Tarpeellista sisällyttäminen näytti olevankin, sillä jo seuraavan vuoden lehden haastatteluartikkelissa ”Työpaikkaliikunta”, nimettiin työpaikalla tapahtuva liikunta suoraan kuntoliikunnan osa-alueeksi, ikään kuin se olisi ollut oletusarvoista jo pitkään.⁸⁸ Samoin Rauno Laakson mukaan työpaikkaliikunta oli yksi kuntoliikunnan osa-alueista.⁸⁹ Näin seminaarin määritelmä kuntoliikunnasta vapaa-aikana tapahtuvana toimintana on ristiriitainen, sillä työaika on vapaa-ajan täysi vastakohta, mutta silti samanaikaisesti osa kuntoliikuntaa. Työpaikalla tapahtuvan liikunnan sisällyttäminen kuntoliikuntaan oli yllättävän nopeaa, kun ottaa huomioon, miten Niemen toimikunnan mietinnössä se rajattiin hyvin selkeästi ”ensisijaisesti vapaa-ajan toiminnaksi”, eikä väärinkäsitykselle ei ole sijaa sillä vapaa-aikakin on mietinnössä määritelty ajaksi, joka jää ”välttämättömän työn ulkopuolelle”.⁹⁰

Työpaikkaliikunta, osana kuntoliikuntaa, oli monien kirjoittajien mielestä varsin poliittisesti latautunut käsite. Laajassa työpaikkaliikuntaa käsittelevässä

⁸⁶ Stadion 5–6/1974, 152.

⁸⁷ Stadion 5/1972, 151.

⁸⁸ Stadion 3/1972, 76.

⁸⁹ Stadion 1/1973, 21.

⁹⁰ Komiteamietintö B 1970: 59, 39.

haastatteluartikkelissa eri työmarkkinajärjestöjen ja kuntoliikuntajärjestöjen⁹¹ edustajat analysoivat työpaikkaliikunnan tarjoamisen ja kehittämisen vastuuta, sekä sen käsitteellisiä ulottuvuuksia.⁹² Artikkelin haastateltavien konsensus oli se, että työpaikkaliikuntaa olisi kehitettävä paremmin osaksi muuta kuntoliikuntatoimintaa ja samoin työpaikkaliikunnan käsitteen selventäminen on ratkaisu sen parempaan toimintaan. Liikuntatieteilijä Risto Telama⁹³(1936–2022) oli samoilla linjoilla vuonna 1973, artikkelissaan ”Liikunnan ja työpaikkaliikunnan käsitteistä”, jossa hän analysoi työpaikkaliikunnan käsitteenmäärittelyä hyvin samankaltaisesti, miten kuntoliikuntaa oli määritelly sen ollessa vielä uusi käsite Stadion-lehdessä.⁹⁴

Vaikka iso osa puheenvuoroista keskittyi rajaamaan kilpailulliset elementit tiukasti kuntoliikunnan määrittelyn ulkopuolelle, liikuntatieteilijä Kainu Mikkola kritisoi Jorma Viitasen kuntoliikunnan määritelmää vuonna 1973, sillä se määritteli liikuntaa ”toiminnan muodon mukaan, ei tarkoituksen”.⁹⁵ Mikkolan kritiikissä Viitasen kuntoliikuntamäärittely tekee ”kesämökkisulkapallosta” kilpaurheilua, mitä se ei Mikkolan mielestä missään nimessä ollut. Mikkolan logiikassa mökkisulkapallon tarkoitus oli hauskanpito ilman kovaa kilpailullista astetta, mutta silti mökkisulkapallon *toiminto* on perusolemuksestaan kilpailullinen. Mikkolan mielestä ”liikunnallisesti aktiivinen elämäntapa” on myös huono määritelmä kuntoliikkuajalle, sillä ”kuka harjoittaa liikunnallisesti aktiivisempaa elämäntapaa kuin huippu-urheilija?”⁹⁶ Mikkolan kritiikkiin ei Stadionissa yhdytty eikä Mikkola kirjoituksessaan tarjonnut parannusehdotuksiakaan kuntoliikunnan määritelmään.

Seuraavana vuonna liikuntatieteilijä Rauno Laakso jatkoi kuntoliikunnan määrittelyyn liittyvää keskustelua yhdistämällä kuntoliikuntaan myös vireyteen, hyvään mieleen ja viihteeseen liittyviä teemoja ja kritisoi nykyisen kuntoliikuntamäärittelyn ylikorostavan terveyteen ja sairauksien ehkäisemiseen liittyviä piirteitä.⁹⁷ Liikuntapedagogiikan professori Kalevi Heinilä oli samoilla linjoilla jo vuonna 1966 ja kuvaili kuntoliikunnan vaaran piilevän ihmisen ylikorostetussa rationaalisuusajattelussa. Heinilän mukaan kuntoliikunnan määrittelyn ytimessä pitäisi olla eritoten liikunnan riemu sen suorituksen

⁹¹ Kuntoliikuntajärjestöistä ja muista urheilujärjestöistä lisää kappaleessa 4.3.

⁹² Stadion 3/1972, 76–81.

⁹³ Myöhemmin liikuntapedagogiikan professori.

⁹⁴ Stadion 2/1976, 36–38.

⁹⁵ Stadion 3/1973, 81–82.

⁹⁶ Stadion 3/1973, 83.

⁹⁷ Stadion 1/1973, 20–21.

aikana sen sijaan että sillä tähdättäisiin vain terveydellisiin saavutuksiin.⁹⁸ Näin sanoessaan Heinilä rinnasti tämän määrittelyn kilpaurheilun määrittelyyn, jossa *saavutukset* ovat pääasemassa. Heinilä jatkoi samoilla linjoilla kymmenen vuotta myöhemmin Seinäjoen kuntoliikuntaseminaarissa vuonna 1976 ja tästä puheenvuorosta inspiroituneena kansanedustaja Markus Aaltonen korosti ”liikunnan miellyttävyyttä ja ponnistamisen riemua”.⁹⁹ Heinilän kilpaurheilu -kriitikille¹⁰⁰ oli tyypillistä vertailu kuntoliikunnan kanssa ja hänen kirjoituksensa vuoden 1966 ensimmäisessä Stadionissa edusti hänen käsitystään kilpaurheilun ja kuntoliikunnan käsitteiden eroavaisuuksista: ”Vakavoituessaan liikunta muuttuu urheiluksi”.¹⁰¹ Liikuntaan liittyy leikkimielisyys ja puhdas ja viaton riemu liikunnasta. Heinilälle kuntoliikunta edusti ajoittain jopa ideologista muutosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Heinilälle kuntoliikunta korosti yksilön vapautta, kun taas kilpaurheilu oli konservatiivinen ja muutoksien edessä taipumaton instituutio. Heinilän vahva ajatus kuntoliikunnasta liikunnan virkistymisen ja ilon ilmentymänä näkyy myös Niemen toimikunnan mietinnössä, jossa kuntoliikunta määritellään fyysisesti aktiiviseksi toiminnaksi, mutta jossa ”lisäksi edellytetään, että osallistuminen tuo mukana olijalle myös iloa ja virkistystä”.¹⁰²

Kuntoliikunnan käsitteellistäminen on usein laajaa, kuten olettaa saattaa, kun kyseessä on laajan liikuntakulttuurin pienempi, mutta yhtä lailla laaja ja uusi osa-alue. Käsitteen määrittelyissä kirjoitettiin siitä, miten kuntoliikunta koskettaa kaikkea kansaa, sen tarkemmin ”kansaa” spesifioimatta, mikä toisaalta teki käsitteestä joustavan, sillä se voi vastata löysällä määritelmällään uusiin ja nouseviin kohderyhmiin, mutta pahimmillaan väljä määritelmä tarkoitti, ettei se konkretisoidu missään muodossa. Liikuntatieteiden tohtori Pekka Kiviaho ei artikkelissaan kuntien liikuntatoimen suunnittelusta tarkoituksellisesti määritellyt kuntoliikuntaa, mutta teki sen käänteisesti arvioidessaan mitä kilpaurheilujärjestöt jättävät ulkopuolelle toiminnastaan.¹⁰³ Kilpaurheilujärjestöt karsivat Kiviahon mukaan jäsenensä ”sukupuolen ja suorituskyvyn” mukaan, jolloin jäljelle jää vain poikia ja miehiä. Tämä urheilun sukupuolijaottunut puoli voitiin nähdä miehisenä hegemoniana.¹⁰⁴ Kilpailullista puolta urheilusta ei nähty sopivana naisille ja

⁹⁸ Stadion 3/1966, 10–13.

⁹⁹ Kuntoliikuntaseminaariraportti 22.-23.10.1977, 3.

¹⁰⁰ Heinilä kritisoi kirjoituksissaan todella usein kilpaurheilun järjestelmää ja sen yliarvostettua asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Tästä lisää kappaleissa 3 ja 4.

¹⁰¹ Stadion 1/1966, 25.

¹⁰² Komiteamietintö B 1970:59, 39.

¹⁰³ Stadion 1/1968, 11.

¹⁰⁴ Itkonen 1991, 33.

sen sijaan naisille korostettiin esimerkiksi voimistelua ja taitoluistelua.¹⁰⁵ Kiviahon mukaan kuntoliikunnan tarve oli myös ”lastentarhaikäisillä, naisilla, kotirouvilla, keskiikäisillä, opiskelijoilla, eläkeläisillä, invalideilla ja muilla vammaisilla, mustalaisilla ym. ryhmillä”.¹⁰⁶ Näin konkreettista kuntoliikunnan ”käyttäjien” määrittelyä ei ollut Stadion-lehdessä ennen vuotta 1968 tehty. 1960–1970-lukujen taitteessa naisurheilu alkoi laajentua naisille perinteisiksi käsitettyjen lajien ulkopuolelle ja naisten urheilusta tuli arkipäivää.¹⁰⁷

Eräs mielenkiintoinen kuntoliikunnan käsitteellistämisen muoto on sen kääntäminen. Vuoden 1973 Stadionissa Rauno Laakson kirjoituksesta oli julkaistu myös englanninkielinen tiivistelmä, jossa kuntoliikunta on ”conditioning sport”.¹⁰⁸ Tämä käännös korostaa selkeästi kuntoliikunnan *kuntoa* kohottavaa aspektia. Saman vuoden viimeisessä numerossa taas Joel Juppi kirjoittaa ”Sport for all”-toiminnasta, jonka hän suomentaa ”kuntoliikunnaksi”.¹⁰⁹ Tämä käännös puolestaan korostaa kuntoliikunnan olemusta kilpaurheilun vastinparina: se on tarkoitettu kaikille, eli koko kansan liikuntaa. Samoja merkityksiä annettiin vuonna 1968 Pekka Ojan kuntoliikunta-artikkelin englanninkielisessä käännöksessä: ”the Planning for Everyman’s Sports”.¹¹⁰ Liikunta-käsitteen kääntäminen englanniksi oli ja on kuitenkin mahdoton tehtävä, sillä se on merkitykseltään niin laaja yläkäsite.¹¹¹ Englanninkielinen yläkäsite ’sport’ kääntyy suomeksi ’urheiluksi’, joka taas omaa selkeästi eri merkityksiä kuin ’liikunta’ (exercise).

Kuntoliikunnan määritelmät ja sen sisältämät merkitykset vaihtelivat Stadion-lehdessä kirjoittajan mukaan. Osa korosti terveyttä edistäviä merkityksiä ja osalle kuntoliikunnan syvin olemus liittyi liikkumisen iloon. Käsitteiden käytössä esiintyy paljon päällekkäisyyksiä, mutta niiden monien merkityksien ansiosta kirjoittajan motiivien ja käsitysten tarkastelu onkin mielenkiintoista. Selkeimpiä kuntoliikunnan määrittelyä yhdistäviä tekijöitä oli kilpailullisen elementin rajaaminen kuntoliikunnan ulkopuolelle. Kuntoliikunnan määrittelyn lähtökohtana oli usein se, että se *ei* ollut kilpaurheilua, vaan jotain aivan muuta.¹¹² Kilpailullisten elementtien poisrajaaminen ei kuitenkaan yleisesti

¹⁰⁵ Aalto 2008, 226.

¹⁰⁶ Stadion 1/1968, 11.

¹⁰⁷ Aalto 2008, 230.

¹⁰⁸ Stadion 1/1973, 31.

¹⁰⁹ Stadion 5–6/1973, 163.

¹¹⁰ Stadion 1/1968, 8.

¹¹¹ Kokkonen 2015, 190–191.

¹¹² Näistä kilpaurheilun vastaisista diskursseista lisää kappaleissa 3.1. ja 4.1.

tarkoittanut esimerkiksi pallopelien poissulkemista kuntoliikunnasta. Pikemminkin vaikutti siltä, että liikuntamuoto oli osa kuntoliikuntaa, kun kilpailun henki oli pikemminkin ”kisailua”, eli ei niin vakavaa. Kilpailullisuus liittyi seuratoimintaan, suoritusten kirjaamiseen, vertailuun ja varsinaisten urheilukisojen kontekstiin.

Kuntoliikunta on yhä käytössä oleva käsite ja sen nykyaikaiset merkitykset ovat nykyaikaisen liikuntatieteellisen tutkimuksen alaa. Käsitteet muuttuvat ajassa ja kuntoliikunta-käsitteen määrittelyllä pyrittiin tarkastelujakson aikana saada se koskemaan mahdollisimman monta, ideaalisti koko kansaa. Valtion liikuntaneuvoston vuoden 2012 ensimmäisessä julkaisussa terveyttä edistävän liikunnan kokonaisuudesta määritellään terveyttä edistävän liikunnan käsitteen olevan ”kaikkien asialla”.¹¹³ Selvityksen mukaan kuntoliikunnasta on ”siirrytty ensin terveyttä edistävään liikuntaan ja edelleen fyysiseen aktiivisuuteen (arkiliikuntaan)”.¹¹⁴

Kuntoliikunta-käsite täytti tehtävänsä 1970-luvulla, mutta 2010-luvulla puhutaan vielä laajemmin ”liikkumisesta”.¹¹⁵ Näillä käsitteenmäärittelymuutoksilla on pyritty saamaan mahdollisimman moni osaksi liikuntakulttuuria, mikä oli varmasti pyrkimys myös 1960–70-luvuilla. Silloin siirtymä kilpaurheilun ”kohdeyleisöstä” kuntoliikunnan kohdeyleisöön oli vain selvästi radikaalimpi. Kuntoliikunnan käsitteen epäselvyys ei ollut vain tarkasteluajajakson ongelma, vaan sen monimerkityksellinen luonne on pysynyt ongelmana 2000-luvulle saakka.¹¹⁶ Stadion-lehdessä aikajaksolla 1963–1980 kuntoliikunta sai terveyteen ja liikunnan iloon liittyviä merkityksiä. Kaksi tärkeintä määrittelevää tekijää oli se, että se ei ollut kilpaurheilua ja se, että sen harrastaminen pitäisi olla mahdollisimman monelle suomalaiselle mahdollista.

2.3. Kilpaurheilun määrittely

”Urheilulla tarkoitetaan tässä tarkkojen normien ja sääntöjen säätlemää, tietyin muodoin organisoitua liikuntatoimintaa, jossa keskeistä on suorituserojen palkitseminen ja kilpailumotiivi”¹¹⁷

¹¹³ Huhtanen & Pyykkönen, 2012, 20.

¹¹⁴ Huhtanen & Pyykkönen, 2012, 21.

¹¹⁵ Tiihonen 2014, 18.

¹¹⁶ Rantala 2019, 42–43.

¹¹⁷ Risto Telama, Stadion 2/1976, 37.

Kilpa- ja huippu-urheilun määrittelyä ei aineistossa tapahdu samalla tavalla kuin kuntoliikunnan kohdalla. Kilpaurheilua usein ennemminkin rajataan ulos muista käsitteistä kuten liikuntakasvatuksesta tai kuntoliikunnasta, joka toki sinällään on myös käsitteen määrittelyä. Perinpohjaisen määrittelyn puute saattaa johtua esimerkiksi kilpaurheilun hallitsevasta asemasta, sen oletetaan olevan tuttua. Ajoittain kuitenkin määrittelyä tapahtuu. Liikuntatieteilijä Pauli Vuolteen ja professori Kalevi Heinilän tutkimuksenesittelyn yhteydessä huippu-urheilija määritetään ”urheilijaksi, joka on - - lajissaan kuulunut 150 parhaan urheilijan joukkoon”.¹¹⁸ Tämä on tosin huono esimerkki kilpaurheilun käsitteenmäärittelykeskustelussa, sillä kyseinen artikkeli esitteli tutkimusta. Hyvin iso osa Stadionissa julkaistuista kilpaurheiluun liittyvistä artikkeleista olivatkin tutkimuksia, jolloin itse kilpaurheilun asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa ei analysoida.

Tässä tutkielmassa keskityn näihin puheenvuoroartikkeleihin, joissa kilpaurheilun tilaa pohditaan. Heinilä kunnostautui kilpaurheilun kritisoijana ja vuonna 1966 hän lähestyi kilpaurheilun määritelmää sosiologisesta näkökulmasta listatessaan mitä kilpaurheilun järjestelmään kuului. Heinilän mukaan kilpaurheilun järjestelmä on voimakkaasti normien säätelemä. Siinä yksilön valinnanvapaus häviää ja yhteisön ja yleisön odotukset määrittelevät toimintaa, jolloin myös vertailu muiden välillä on tärkeää.¹¹⁹ Heinilälle tämä vertailu ei ollut hyvä asia, vaan se pelkisti urheilun ”pröystäileväksi” suorittamiseksi jossa urheiluhenkeä ei ollut mukana laisinkaan. Se oli siis täysi vastakohta kuntoliikunnan määrittelykselle, johon kuului liikunnan ilo ja liikkuminen ilman ulkoista, suoritukseen tai terveyteen tähtäävää motiivia.

Liikuntatieteiden tohtori Pekka Kiviaholle kilpaurheiluun liittyi olennaisesti myös sukupuoli (miehet ja pojat) ja suorituskyky, joskin hänellä määrittely rajautui kilpaurheilujärjestöihin.¹²⁰ Kiviahon näkemyksessä kilpaurheilujärjestöt sulki pois suuren osan liikkuvasta väestöstä ja kilpaurheilu oli siten elitististä tai vähintään eksklusiivista. Tämäkin Kiviahon kilpaurheilumäärittely tapahtui ensisijaisesti kuntoliikunnan määrittelyä käsittelevän artikkelin lomassa.

On hyvä huomauttaa, että Stadion-lehdessä esiintyneet kilpaurheilun määritelmät tulivat ”kilpaurheilukriitikoiksi” kunnostautuneiden kirjoittajien kynistä (kuten Heinilä ja

¹¹⁸ Stadion 1/1971, 19.

¹¹⁹ Stadion 1/1966, 12.

¹²⁰ Stadion 1/1968, 11.

Kiviaho). Tällöin määrittely tapahtui usein samassa yhteydessä kuntoliikuntaa puolustavan puheenvuoron kanssa, jolloin kilpaurheilu sai lähes automaattisesti negatiivisia merkityksiä. Lisäksi voidaan olettaa, että koska kilpaurheilu oli tuttua ja laajaa suosiota liikuntakulttuurin kentällä nauttivaa toimintaa, ei sitä tarvinnut kirjoituksissa erikseen määritellä, toisin kuin nuorta kuntoliikuntaa. Kilpaurheilun käsitettä ei siis määritellä, vaan sen nykyistä olemusta ja valta-asemaa kritisoidaan.

3. Kuntoliikunnan diskurssit

Tässä kappaleessa analysoin aineistosta tunnistamiani kuntoliikuntaan liittyviä diskursseja. Diskurssit ja käsittelyssä olevat artikkelit eivät aina käsittele puhtaasti vain kuntoliikuntaa, vaan samanaikaisesti myös muita teemoja, kuten kilpaurheilua. Tässä kappaleessa esitetyt diskurssit liittyvät kuitenkin ensisijaisesti kuntoliikuntaan ja sen kehittämiseen ja toissijaisesti kilpaurheiluun.

Kuntoliikunnan osalta tunnistin aineistosta neljä päädiskurssia Stadion-lehdestä.

1. Kuntoliikunta on nouseva ilmiö, joka kasvattaa suosiotaan
2. Yhteiskunnan muutos ja vapaa-aika
3. Kansanterveys

Seuraavissa kappaleissa käsittelen näitä diskursseja ja sitä, miten ne ilmenevät Stadion-lehden artikkelien teksteissä. Aluksi esittelen, miten kuntoliikunta asetettiin kilpaurheilun vastapariksi aineistossa. Tämä näkyy jokaisen diskurssin kohdalla.

3.1. Kuntoliikunta kilpaurheilun vastaparina

”Kilpaurheilu ja kuntoilu saatetaan joskus asettaa toistensa vastakohdiksi. Vastakkain asettelusta ei ole kysymys. Molemmat ovat urheilua, eri tavoin eri asteista. Paremmuus- ja tärkeysjärjestystä ei ole laadittavissa. Oikeassa asetelmassa molemmat voivat tukea toisiaan. Mitä suurempi harrastus ja kuntoisuusaste yleensä on, sitä paremmin kilpaurheilu löytää omat harrastajansa. Mitä korkeampitasoisempaa tulosurheilua on, sitä paremmin se on käytettävissä harrastuksen herätykseen jne.”¹²¹

Vastoin Osmo I. Kailan väitettä vuodelta 1965, kuntoliikunta ja kilpaurheilu asetettiin hyvin usein toisilleen vastapareiksi Stadion-lehdessä. Kuntoliikunta oli vasta nousemassa oleva ilmiö, ja kenties siitä on peräisin Kailan sopusointuinen ja optimistinen suhtautuminen tähän käsitepariin. Todellisuus on Stadion-lehdessä tulevina vuosina kuitenkin aivan päinvastainen. Suoraan Kailan näkemystä vastaan puhui ministeri Heikki Klemolan kirjoitus urheilun talouspolitiikasta: ”—puheet siitä, että kaikki liikenevät

¹²¹ Osmo I. Kaila, Stadion 1/1965, 3.

voimat olisi maassamme vielä 1960-luvulla keskitettävä huippu-urheilun kapean kärjen tavoittamiseen, ovat vastoin parempaa tietoa”.¹²² Klemolan voisi katsoa tarkoittavan ”paremmalla tiedolla” tiedettä, ja tässä kontekstissa luonnollisesti liikuntatiedettä, jolloin hänen mukaansa liikuntapolitiikassa pitäisi lopettaa ”kapean kärjen” eli huippu-urheilun vähemmistöä tai eliittiä palvelevan rahoituksen suuntaaminen muualle.

Stadion-lehden kirjoittajien mukaan kilpaurheilun piti antaa tilaa kuntoliikunnalle. Tilan antamisella ei tarkoitettu kuitenkaan koko tilan valloittamista, huomautti toimistosihtööri Joel Juppi: ”lieneekö pelko samantapaista kuin ehkä huippu-urheilulla on, että kuntoliikunta syrjäyttäisi sen kokonaan”.¹²³ Juppi takasi, ettei tällaisiin pelkoihin ole aihetta ja että ”molempia tarvitaan parempaan tulokseen pääsemiseksi yksilön ja ihmisen kannalta”. Suomalaisessa liikuntakulttuurissa syrjäytystä ei tapahtunut, mutta käsitteellisesti liikunta söi sisäänsä urheilun.¹²⁴ Juppi toivoi keskustelussa pysyvän näkökulma kokonaisuudesta, johon kuntoliikunta, kilpaurheilu ja huippu-urheilu kuuluivat. Kuntoliikunnalle suurempaa roolia vaativat puheenvuorot eivät usein olleet näin myönnötyksellisiä, vaan niissä vaadittiin aggressiivisesti lisää tilaa kuntoliikunnalle ja syypääksi tilanpuutteelle nimettiin lähes poikkeuksetta kilpa- ja huippu-urheilu. Viisi vuotta myöhemmin, vuoden 1973 yhteisartikkelissa Juppi kirjoitti liikuntasosiologi Jorma Viitasen kanssa kunnallisen liikuntapolitiikan kehitysnäkymistä ja artikkelissa sävy kilpaurheilua kohtaan oli kriittinen. Kirjoittajat vaikuttaisivat olleen pettyneitä siihen, ettei kehitystä ollut kuntoliikunnan mahdollisuuksien parantamisessa tapahtunut ja iso osa tästä syystä oli yhteiskunnan ylikorostuneessa kilpaurheiluhengen riivaamassa arvomaailmassa.¹²⁵

Kaija Lehti oli tutkielmassaan Stadionin sisällöstä vuonna 1975 todennut kilpaurheilukriittisen kirjoittelun lisääntyneen jyrkästi ja yleisen keskustelun kääntyneen kuntoliikunnan kannalta voittoisaksi.¹²⁶ Kaija Lehten tutkielma on aikalaiskirjallisuutta ja hän toivoi että ”keskustelu säilyy yhtä tasapainoisena kuin tähänkin asti”.¹²⁷ On erikoista, että Lehti kuvaili keskustelua tasapainoiseksi, varsinkin kun edellisillä sivuilla hän toteaa kilpaurheilua koskevan kirjoittelun olevan merkittävän negatiivista, samalla kun kuntoliikunnasta hän ei ollut tunnistanut yhtäkään negatiivista kirjoitusta. Tämä pätee

¹²² Stadion 2/1968, 5.

¹²³ Stadion 1/1968, 3.

¹²⁴ Kokkonen 2015, 190.

¹²⁵ Stadion 1/1973, 16–17.

¹²⁶ Lehti 1975, 92.

¹²⁷ Lehti 1975, 92.

vielä Lehden tutkielman aikarajauksen jälkeisenäkin aikana, eikä 1970-luvun lopunkaan aikana kuntoliikunnasta kirjoitettu negatiivisesti kertaakaan. Keskustelu ja rajankäynti näiden kahden käsitteen välillä tosin hiipui vuosikymmenen loppua kohti.

Aineistosta kävi ilmi liikuntatieteilijöiden selkeä kuntoliikuntamyönteisyys, joka ajoittain näkyy myös kilpaurheiluvastaisuutena. Tämä saattoi johtua esimerkiksi kilpaurheilun valta-asemasta ja sen nauttimasta laajasta huomiosta ja arvostuksesta suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Varsinaisesti ei kuitenkaan voida puhua liikuntatieteilijöiden kilpaurheiluvastaisuudesta, sillä tämä liikuntatieteilijöiden yhteinen rintama myönnetään myös sen edustajien puolesta Stadion-lehdessä: ”Jyväskylän yliopiston liikuntatieteilijät ovat hankkineet liikuntapoliittisessa keskustelussa itselleen kätevän yleisnimen oppositio”.¹²⁸ 1960-luvun lopulla liikuntapoliittinen keskustelu kävikin kuumana liikuntapoliittisten neuvottelupäivien ja Niemen toimikunnan mietintöjen julkaisujen myötä. Liikuntatieteilijät saivat äänensä kuuluviin poliittisessa päätöksenteossa ja se ääni puhui kuntoliikunnan puolesta.

Kaikille tämä vastakkainasettelu ei ollut oikein. Liikuntakulttuuri oli liikuntavaikuttaja Kainu Mikkolan mukaan vuonna 1973 jakautunut kahtia: kuntoliikunnaksi ja kilpaurheiluksi. Artikkelissa Mikkola kritisoi edeltävinä vuosina tapahtunutta käsitteenmäärittelyä. Kritiikin kohteena oli kuntoliikunnan määrittely, mutta lisäksi myös kilpaurheilun määrittely, sillä se oli Mikkolan mukaan joutunut ottamaan vastaan huippu-urheilun ”haittatekijät”.¹²⁹ Mikkola totesi kahtiajaon olevan luonnollista, koska näiden osa-alueiden tavoitteet ovat hyvin erilaiset. Hän kuitenkin kritisoi juuri kilpaurheilun asettamista kuntoliikunnan vastinpariksi, sillä Mikkola näki näissä paljon päällekkäisyyksiä. Sen sijaan Mikkola ehdottaa hieman epämääräisesti huippu-urheilua vastinpariksi kuntoliikunnalle ja kilpaurheilulle.

Osmo Kailan väitteestä huolimatta kilpaurheilu yhdessä huippu-urheilun kanssa asetettiin hyvin usein kuntoliikunnan ”vastustajaksi” Stadion-lehden puheenvuoroissa. Kuntoliikuntaa käsiteltiin harvoin ilman kilpaurheilua ja usein artikkeleissa, joissa näitä molempia käsiteltiin, kirjoitettiin kilpaurheilusta negatiivisesti ja kuntoliikunnasta positiivisesti. Vastakkainasettelun määrä väheni aikarajauksen loppua kohden, mutta niin väheni yleisestikin kirjoittelu kuntoliikunnasta ja kilpaurheilusta

¹²⁸ Stadion 1/1969, 6.

¹²⁹ Stadion 3/1973, 82–83.

3.2. Kuntoliikunnan nousu Stadion-lehdessä

”Näyttää siltä, että meillä Suomessa kilpaurheilun rinnalle on kohoamassa joka miehen ja naisen kuntourheilu”¹³⁰

Kuntoliikunta oli käsitteenä uusi asia Stadion-lehdessä, kuten edellinen kappale osoittaa. Kuntoliikunta ei kuitenkaan ilmiönä ollut uusi, vaan kansan laajempaan liikuttamiseen tähtäävää toimintaa oli järjestetty jo aikaisemminkin. Sotienjälkeisenä aikana liikuntakulttuurin ilmapiiri oli alkanut muuttua ja liikunnassa alettiin korostaa sen kansanterveydellisiä vaikutuksia.¹³¹ Tällöin puhuttiin vielä kansanurheilusta tai kuntourheilusta, jotka olivat tavallaan kuntoliikunnan edeltäjiä.¹³² Läänien ja kuntien järjestämät kuntotempaukset, massatapahtumat ja kansanmaaottelut olivat 1940-1950-lukujen kuntoliikuntaa.¹³³ Määrätietoinen ja tarkoituksellinen kuntoliikunnan kehittäminen alkoi kuitenkin vasta 1950–1960-luvuilla¹³⁴ ja Stadion-lehdessä alettiin kirjoittaa kuntoliikunnasta 1960-luvun jälkipuoliskolla.

Ensimmäisen kerran kuntoliikuntaan liittyviä mainintoja nähtiin Stadion-lehdessä vuoden 1965 ensimmäisen lehden pääkirjoituksessa, kun päätoimittaja Osmo Kaila pohti viime vuosien suomalaista urheilumenestystä. Kaila nostaa kilpaurheilumenestyksen rinnalle myös menestyneet kansan kunnan kehitysprojektit ja puhuu tästä termillä kuntourheilu. Kaila huomioi ”kuntoilun” luonteen kilpaurheilun vastakohtana, mutta artikkelista välittyy kuva siitä, että oltiin uuden asian äärellä, asian, joka saattaisi muuttaa kansan liikuntakäsityksiä. Kaila lopetti pääkirjoituksensa sanoin: ”On syytä toivottaa parhainta myötätuulta tälle viriämässä olevalle ’oudolle ilmiölle’”.¹³⁵ Tulevina vuosina outo ilmiö saa nimen ”kuntoliikunta” ja siitä kirjoittaminen kasvaa huippuunsa seuraavien viiden vuoden aikana.¹³⁶

¹³⁰ Kenraaliluutnantti Yrjö Keinonen, ”Urheilumme nykyhetki”. Stadion 1/1966, 8–9.

¹³¹ Kokkonen 2015, 120.

¹³² Kts. kappale 2.1. ja 2.2.

¹³³ Kokkonen 2015, 149.

¹³⁴ Wuolio 1982, 168.

¹³⁵ Stadion 1/1965, 3.

¹³⁶ Kts. taulukko 2.

Erityisen aktiivista kirjoittelu kuntoliikunnasta oli vuonna 1967, jolloin Liikuntatieteellinen Seura järjesti liikuntapoliittiset neuvottelupäivät.¹³⁷ Neuvottelupäivät olivat yleisesti liikuntakulttuurille ja -tieteelle merkittävä tapahtuma, mutta erityisesti se oli sitä kuntoliikunnalle. Liikuntahistorioitsija Eija-Leena Wuolion mukaan päivät päättivät Helsingin vuoden 1952 olympiakisoista alkaneen murrosvaiheen, jossa liikuntakulttuuri muuttui suorituskeskeisestä urheiluideologiasta koko kansan tarpeita huomioivaksi liikunnallisen elämäntavan tavoitteluksi.¹³⁸ Stadion-lehden keskustelun perusteella näin ei kuitenkaan ollut, sillä kilpaurheiluideologian ylivoimaista asemaa kritisoidaan Stadion-lehdessä vielä koko 1970-luvun ajan. Liikuntakulttuurin merkitys oli tasaisesti kasvanut suomalaisessa yhteiskunnassa sotienjälkeisenä aikana. Kuntoliikunta oli moniarvoistuneen liikuntakulttuurin ja kulttuuriliberalismin ilmentymä, jossa liikunta palveli koko yhteiskuntaa ja jokaista sen jäsentä.¹³⁹ Liikuntapoliittiset neuvottelupäivät¹⁴⁰ olivat merkittävä avaus liikuntapoliittisessa päätöksenteossa. Tutkijat saivat äänensä kuuluviin, kun tutkimusten tulokset valjastettiin liikuntasuunnittelun tarpeisiin.¹⁴¹

Liikuntapedagogiikan professori Kalevi Heinilän¹⁴² neuvottelupäivien puheenvuoro käsitteli kuntoliikuntaa ja hän asetti sen kehittämiseksi selkeät tavoitteet, joista tärkeimmät olisivat kuntoliikunnan valtakunnallisen keskusjärjestön perustaminen ja kuntoliikunnan selkeä erottelu kilpaurheilusta. Kilpaurheilusta eroaminen erityisesti järjestökentällä nähtiin elintärkeänä kuntoliikunnan edistämisen puolesta, sillä järjestöjen uskottiin keskittyvän aina tosiasiallisesti vain kilpaurheilun kehittämiseen.¹⁴³ Tätä erottelua Heinilä jatkoi nimeämällä kilpaurheilun järjestelmältään elitistiseksi ja darwinistiseksi ja kuntoliikunnan humanistiksesi. Darwinistisuudella Heinilä viittasi kilpaurheilun *kilpailevaan* luonteeseen, jossa vahvin voittaa. Kilpaurheilun kuvaaminen elitistiseksi puolestaan toistuu monilla Stadion-lehden kirjoittajilla kilpaurheilun kriittisessä diskurssissa.¹⁴⁴

¹³⁷ Liikuntapoliittisille neuvottelupäiville osallistui runsas määrä tutkijoita, kuntien ja järjestöjen edustajia ja muita urheiluvaikuttajia. Tilaisuudessa käsiteltiin murrosvaiheessa olevaa liikuntakulttuuria ja erityisesti liikuntapolitiikan vaikutusmahdollisuuksia. Vasara 2004, 248–249.

¹³⁸ Wuolio 1982, 177.

¹³⁹ Vasara 2004, 210.

¹⁴⁰ Liikuntatieteellinen seura järjesti 10 vuotta myöhemmin ”II Liikuntapoliittiset neuvottelupäivät”, joiden pääteemana oli valmisteilla olevan liikuntalain pohdinta (Vasara 2004, 270). Näistä neuvottelupäivistä puolestaan ei Stadion-lehdessä kirjoitettu laisinkaan.

¹⁴¹ Vasara 2004, 246.

¹⁴² Heinilä oli tuolloinen Liikuntatieteellisen Seuran puheenjohtaja.

¹⁴³ Kts. kappale 4.3.

¹⁴⁴ Kts. kappale 4.

Heinilä itse määritteli tietoisesti kuntoliikunnan mahdollisimman väljästi ”liikunnallisesti aktiiviseksi elämäntavaksi”. Perusteluksi Heinilä antoi sen, että näin taattaisiin kuntoliikunnan mahdollisimman laaja läpäisevyys yhteiskunnassa, jolloin kuntoliikunta ei karsisi ”käyttäjiään”, toisin kuin normien määrittelemä kilpaurheilu. Heinilä ajoi liikunnan, ei vain urheilun, oikeutusta kaikille ja uskoi sen olevan tulevaisuudessa kirjattuna kansalaisoikeuksiin.¹⁴⁵ Tässä Heinilä toteuttaa kuntoliikunnan nousun -diskurssia, jossa uskottiin kuntoliikunnan voittokulkuun liikuntakulttuurissa.

Risto Telama sivusi neuvottelupäivien puheenvuorollaan kuntoliikuntaa ja nimesi sen osaksi kokonaisvaltaista liikuntakasvatusta, ja totesi samalla, ettei kilpaurheilu ole osa liikuntakasvatusta. Kuntoliikunnan ja Heinilän avauksen merkityksestä kertoo se, että neuvottelupäivien loput puheenvuorot keskittyvät pitkälti kuntoliikuntaan ja neuvottelupäivien tuloksia käsittelevässä lausunnossa kuntoliikunta on selvästi isoimmassa roolissa. Kuntoliikunnan puolustajat tulevat neuvottelupäivien raportin perusteella liikuntatieteellisestä taustasta. Tämä tulee näkymään myös Stadion-lehdessä. Ensimmäisessä Stadionin numerossa liikuntapoliittisten neuvottelupäivien jälkeen annettiin kuntoliikunnalle siunaus ja paikka suomalaisen liikuntakulttuurin kentällä toimitussihteerin Joel Jupin kirjoittaessa: ”Koko kansan kuntoliikunta sai päivien varauksettoman hyväksymisen”.¹⁴⁶ Kuntoliikunnan nousu oli siis alkanut. Tähän nousuun reagoitiin myös valtion puolesta, kun opetusministeriön, valtion urheilulautakunnan ja kuntourheilujärjestöjen yhteistyöllä alettiin toteuttamaan Liikunta70 -nimistä hanketta, jonka tarkoituksena oli saada kunnat huolehtimaan asukkaattensa kuntoliikuntatarpeista.¹⁴⁷ Valtion ja kuntien vastuu kansalaisten urheilu- ja liikuntatoimen järjestäjinä oli noussut jo 1950-luvulta lähtien.¹⁴⁸ Stadion-lehdessä käydyn keskustelun perusteella liikuntapoliittiset neuvottelupäivät olivat merkittävä tapahtuma yleisesti liikuntakulttuurin ja liikuntatieteen piirissä.¹⁴⁹

Seuraava merkittävä etappi kuntoliikunnalle oli vuonna 1970 valmistunut komiteamietintö ”*Kuntoliikunnan suunnittelu. Kuntoliikuntapolitiikan perusteet ja periaatteet sekä kunnalliset suunnitteluohjeet*”. Tämä ns. Niemen toimikunnan mietintö¹⁵⁰ oli merkittävä kuntoliikuntatoimintaa kunnallistasolla ohjaava asiakirja.

¹⁴⁵ Stadion 4B7/1967, 25–30.

¹⁴⁶ Stadion 1/1968, 3.

¹⁴⁷ Vasara 2004, 203–204.

¹⁴⁸ Vasara 2004, 167–173.

¹⁴⁹ Kts. esim. Stadion 3/1967, 4/1967, 4B/1967 ja 1/1968.

¹⁵⁰ Nimetty toimikunnan puheenjohtajan, varatuomari Jussi Niemen mukaan.

Niemen toimikunta oli asetettu jo vuonna 1966, ja sen tehtäväksi oli määritetty ”tehdä esitys suosituksista kunto- ja kansanurheilun tarkoituksenmukaiseksi kehittämiseksi lähimmän 10–15 vuoden aikana”.¹⁵¹ Valmiin mietinnön sanamuodon muuttuminen kansanurheilusta kuntoliikunnaksi kertoo hyvin edellisessä kappaleessa esitellystä käsitteenmuutoksesta. Toimikunta katsoi tieteellisen tutkimustyön takaavan parhaat mahdollisuudet siihen, että kuntoliikunta koskettaisi mahdollisimman monia.¹⁵²

Toimikunnassa olivat mukana Stadion-lehdessäkin aktiivisesti kirjoitelleet Kalevi Heinilä, Heikki Klemola ja Pekka Oja. Mietinnössä esiteltiin laajasti kuntoliikunnalle periaatesuosituksia niin korkeakoulu- kuin kunnallistasollakin, unohtamatta sosiaalisia ja taloudellisia аспекteja. Mietinnön julkaisun jälkeen keskustelu oli aktiivista Stadionissa¹⁵³ ja tällainen virallisen tason selvitys oli jälleen konkreettinen edistysaskel kuntoliikunnan ottamisessa osaksi laajempaa yhteiskuntapoliittisen vaikuttamisen kenttää. Stadionissa mielipiteet Niemen toimikunnan mietinnöistä olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä.¹⁵⁴ Kuntoliikunnan nousun diskurssille oli tyypillistä vahva usko yhteiskunnalliseen suunnitteluun, joka oli 1960–1970-luvuilla yleistä. Vuosikymmenien vaihteessa liikuntasuunnittelu kytkeytyi liikuntatieteelliseen tutkimukseen¹⁵⁵, mikä näkyi kuntoliikunnan diskursseissa: niissä oli lähes aina pohjimmillaan kyse yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Kuntoliikunnasta kirjoittelu oli Stadion-lehdessä lisääntynyt vuosikymmenen vaihteessa ja huipentunut vuonna 1971.¹⁵⁶ Tänä ”huippuvuonna” tasavallan presidentti Urho Kekkonen piti puheen Jyväskylässä liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäistilaisuudessa 30.11.1971. Tämä ”sporttipuheena” tunnettu puhe oli merkittävä huomionosoitus ensinnäkin suomalaiselle liikuntatieteelle, mutta ennen kaikkea kuntoliikunnalle.¹⁵⁷ Puheessaan Kekkonen kritisoi laajasti kilpaurheilua ja suomalaisia urheilujohtajia ja antoi kunniaa kuntoliikunnalle: ”näin olemme tulleetkin kuntosuunnitteluun, kuntoliikuntaan, jonka merkitys on viime aikoina kasvanut ja näyttää elämänolosuhteiden muuttuessa huomispäivän yhteiskunnassa edelleen kasvavan”.¹⁵⁸

¹⁵¹ Komiteamietintö B 1970:59.

¹⁵² Vasara 2004, 256.

¹⁵³ Kts. esim. Stadion 1/1968, 2/1968, 1/1969, 1/1970 ja 2/1970.

¹⁵⁴ Kts. esim. Stadion 3/1970, 131–132.

¹⁵⁵ Vasara 2004, 260–261.

¹⁵⁶ Lehti 1975, 91.

¹⁵⁷ Puhe oli Kokkosen mukaan ”Suomen liikuntahistorian tunnetuin”. Kokkonen 2013, 64.

¹⁵⁸ Urho Kekkonen puhe 30.10.1971 liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäisjuhlassa.

Kekkoselle liikuntakulttuurin kehityksessä oltiin siirtymässä kilpaurheilun aikakaudesta kuntoliikunnan aikakauteen, tuohon ”huomispäivän” ilmiöön. Samankaltaista puhetta koko kansan liikuntaharrastuksen tukemisesta Kekkonen oli tuottanut jo 1950-luvun lopulta lähtien.¹⁵⁹

Kekkosen antama siunaus kuntoliikunnalle oli merkittävä askel kuntoliikunnan laajemman tietoisuuden leviämässä ja samanaikaisesti liikuntatieteilijöillekin kenties rohkaisu jatkaa asian tutkimista ja tiedon tuottamista. Jos liikuntapoliittiset neuvottelupäivät ja Niemen toimikunnan mietintö olivat konkreettisia tapahtumia kuntoliikunnan valtakunnallisessa tunnustamisessa, oli Kekkosen sporttipuhe symbolinen ja ainakin se herätti lehdistössä laajempaa huomiota ja värikästä keskustelua.¹⁶⁰ Mielenkiintoista on se, ettei Stadionin sivuilla ”sporttipuhetta” mainittu lainkaan. Kenties asia oli jo ehditty puida läpi päivälehdissä tai sitten Kekkosen puhe ei vain yksinkertaisesti ollut sisällöltään mullistava liikuntatieteilijöille.

Liikuntatieteilijähän olivat käyttäneet samaa retoriikkaa samoista aiheista jo ainakin viiden vuoden ajan Stadionin sivuilla. Liikuntatieteilijöillä oli näppinsä pelissä myös sporttipuheen sisällössä. Professori Kalevi Heinilä oli laatinut pohjan Kekkosen sporttipuheelle ja yhteisten keskustelujen tuloksena pyytänyt Kekkosta puhumaan vihkiäisjuhlassa.¹⁶¹ Heinilän vaikutus puheen sisältöön on tunnistettavissa, sillä yhtä lailla Heinilä kirjoitteli Stadionissa SVUL ja kilpaurheilukriittisiä artikkeleita ja kuntoliikunnan valoista tulevaisuutta ylistäviä artikkeleita. Kuntoliikunnasta puhuminen ”huomispäivän ilmiönä” edustaa kuntoliikunnan nousun -diskurssia, sillä vankkumaton usko kuntoliikuntaan näkyi useissa Stadion-lehden puheenvuoroissa. Tässä diskurssissa korostetaan kuntoliikuntaa tuoreena ilmiönä ja kilpaurheilu yhdistettiin vanhaan ja menneeseen.

Liikuntapoliittisessa suunnittelussa nähtiin myös ongelmia. Liikuntapoliittinen suunnittelu kohdistui erityisesti liikuntapaikkarakentamiseen 1950-luvulta lähtien.¹⁶² Liikuntatieteilijät Joel Juppi ja Jorma Viitanen kritisoivat liikuntasuunnittelun hajanaisuutta vuonna 1973: ”yhteiskuntamme liikuntasuunnittelujärjestelmää rajoittaa tuntuvasti se, ettei koko yhteiskunnan tasolla tapahtuvaa kokonaisvaltaista

¹⁵⁹ Vasara 2004, 198–199.

¹⁶⁰ Vasara 2004, 238.

¹⁶¹ Kokkonen 2013, 64.

¹⁶² Vasara 2004, 189–191.

liikuntasuunnittelua edelleenkin ole kyetty organisoimaan”.¹⁶³ Kirjoittajat liittivät suunnittelun organisoimisen ongelman erityisesti kuntoliikuntaan ja harmittelevat sen pirstaloitunutta luonnetta. Heidän mukaansa liikuntapolitiikka ei ollut yhteyksissä yhteiskuntapolitiikkaan, kuten sen pitäisi, joten liikuntapolitiikan alalla tapahtuva kehitys ei heijastunut laajemmin yhteiskuntaan, jota sen kansanterveydellisistä syistä pitäisi. Kuntoliikunnan nousun diskurssissa esiintyi siis myös kriittisiä ääniä, joiden sanoma oli optimoinnissa: jotta kuntoliikunnan hyödyt pääsisivät oikeuksiinsa, oli parannettava kuntoliikunnan organisaatiota. Tätä hankaloitti kuntoliikunnan tarkan määrittelyn vaikeus.

Kuntoliikunnan nousun diskurssissa katsottiin kuntoliikunnan olevan muutosvoima, ilmiö, joka muuttaisi tai jonka pitäisi muuttaa suomalaista liikuntakulttuuria perinpohjaisesti. Tässä diskurssissa korostui kuntoliikunnan ”voittokulkuun” luottaminen, sen uskottiin olevan tulevaisuutta. Aladiskursseina tälle optimistiselle nousudiskurssille olivat kriittiset optimointiin ja vaikuttamiseen pyrkivät puheenvuorot, joissa katsottiin kuntoliikunnan olevan oikea suunta, mutta todellisuudessa tapahtuneen kehityksen olevan liian vähäistä. Liikuntatieteilijät olivat tämän diskurssin pääasiallisia luoja.

Vuonna 1980 julkaistiin Stadion-lehden viimeinen numero, ja lehti jatkoi vuodesta 1981 eteenpäin Liikunta & Tiede -nimellä. Lehden linja pysyi päätoimittaja Juhani Ilmarisen mukaan samana eli liikuntatutkimuksen popularisointi ja keskustelun luominen pysyivät päätavoitteina.¹⁶⁴ Muutos Stadionista (yhdistettävissä kreikkalaiseen Olympian stadioniin tai Suomen olympiastadioniin) liikunta -käsitettä korostavaksi Liikunta & Tiede -lehdeksi kuvaa 20 vuoden aikana tapahtunutta muutosta kilpaurheiluvetoisesta liikuntakulttuurista ”kaiken kansan” kuntoliikuntakulttuuriksi. Ilmarinen itsekin huomioi ongelmat Stadionin kilpaurheiluoletuksissa, vaikka hänen mukaansa aluksi Stadion-käsitteenkin tarkoituksena oli symboloida ”monipuolista liikuntakulttuurin keskuspaikkaa”.¹⁶⁵

Kuntoliikunta oli 1970-luvun loppuun mennessä saavuttanut vankan aseman liikuntatieteellisessä tutkimuksessa ja suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Vuonna 1965 Stadionin päätoimittaja Osmo I. Kaila pohti kuntoliikuntaa pääkirjoituksessaan ja toivotti

¹⁶³ Stadion 1/1973, 16–17.

¹⁶⁴ Stadion 6/1980, 207.

¹⁶⁵ Stadion 6/1980, 207.

”parhaita myötätuulta tälle viriämässä olevalle ’oudolle ilmiölle”¹⁶⁶ Ikään kuin vastauksena Kailan toivotuksiin, aloitti päätoimittaja Juhani Ilmarinen pääkirjoituksensa vuonna 1980 sanoilla: ”Kuntoliikunta on myötätuulella”.¹⁶⁷ Ilmarisen mukaan kuntoliikunta oli saavuttanut liikuntatieteellisessä tutkimuksessa arvostetun aseman, sillä suunnitelmissa oli kuntoliikuntatutkimukseen keskittyvän UKK-instituutin perustaminen.

Vuoden viimeisessä Stadionin numerossa UKK-instituutin toimintaa ja tavoitteita esiteltiin ja niissä korostui erityisesti terveyteen liittyvän tutkimustiedon tuottaminen.¹⁶⁸ UKK-instituutti perustettiin Tampereelle ja se purki Jyväskylän maantieteellistä yksinvaltiutta liikuntatieteellisen tutkimustiedon keskuksena. Tämä aiheutti tiedepoliittisen kiistan, sillä jyväsyläläiset puolustivat korkeimman liikunta-alan koulutuksen ja tutkimuksen keskittämistä Jyväskylään. Kiistan lopputuloksena UKK-instituutti perustettiin, mutta myönnytyksenä Jyväskylän liikuntatieteiden keskeinen asema turvattiin valtioneuvoston periaatepäätöksellä 1982.¹⁶⁹ Stadion-lehdessä UKK-instituutin perustamista vastaan ei esitetty puheenvuoroja. Instituutin perustamista voidaan katsoa kuntoliikunnan arvon kannalta tärkeänä tapahtumana. Tämä vielä 1960-luvun alussa alistetussa asemassa ollut liikuntakulttuurin osa-alue oli saanut käytännössä oman tutkimuslaitoksensa, UKK-instituutin, vuonna 1980.

Vuosi 1980 oli liikuntahistorian kannalta merkittävä vuosi myös siksi, että edellisenä vuonna säädetty liikuntalaki astui voimaan. Lain keskeisimpänä tavoitteena oli tasa-arvon edistäminen liikunnan avulla ja liikuntapalvelujen turvaaminen koko väestölle tasapuolisesti.¹⁷⁰ Valtion ja kuntien tehtäväksi tuli luoda edellytykset liikunnan harjoittamiseen ja kolmannen sektorin eli esimerkiksi urheilujärjestöjen ja seurojen tehtävänä oli järjestää itse liikuntatoimintaa.¹⁷¹ Tasa-arvo ja liikunnan kuuluminen kaikelle kansalle oli Stadion-lehdessä yleinen teema, jonka kirjoittajat liittivät kuntoliikuntaan. Kuntoliikunnan ideologia oli diskursseissa jokseenkin vasemmistolainen, sillä sen vastinpari, kilpaurheilu nähtiin historiansa vuoksi oikeistolaisena. Toisaalta yksi kuntoliikunnan aggressiivisimmista puolestapuhujista,

¹⁶⁶ Stadion 1/1965, 3.

¹⁶⁷ Stadion 3/1980, 83.

¹⁶⁸ Stadion 6/1980, 242.

¹⁶⁹ Roiko-Jokela 2011, 156.

¹⁷⁰ Suomi 2015, 60.

¹⁷¹ Suomi 2015, 60.

professori Kalevi Heinilä edusti ideologialtaan porvarillista uusliberalismia¹⁷², joten rintama ei ollut homogeeninen liikuntatieteen sisällä. Usein kuitenkin kuntoliikunnan ”vastustajat” tulevat muualta kuin liikuntatieteistä, jolloin liikuntatieteilijät liittoutuvat vastustajia vastaan ja täten kuntoliikuntadiskurssit olivat varsin yhtenäisiä Stadion-lehdessä.

Kuntoliikunta oli suosittu puheenaihe erityisesti 1960–1970-lukujen taitteessa Stadion-lehdessä. Liikunnan yhteiskuntatieteiden professori Hannu Itkonen nimeää 1960–1970-lukujen kauden kuitenkin silti kilpailullisvalmennukselliseksi, sillä esimerkiksi seuratoiminnassa kilpaurheilu oli yhä pääasiallinen toimintamuoto.¹⁷³ Stadion-lehdestä välittynyt todellisuus ei siis välttämättä edusta laajamittaisempaa kuvaa suomalaisesta yhteiskunnasta ja liikuntakulttuurista. Toisaalta kirjoittelu usein keskittyikin Itkosen kuvaaman kilpaurheiluvoittoisen seura- ja järjestötoiminnan ongelmiin¹⁷⁴. Joka tapauksessa Stadion-lehden kirjoituksissa kuntoliikunta koki nousukauden vuosina 1963–1980.

3.3. Yhteiskunnan muutos ja vapaa-aika

”Nykypäiviin saakka on työn hallitsevuus ollut ihmisen elämää säätelevä tekijä. Kasvatus ja koulutus ovat tähdänneet kansalaisten valmentamiseen työstä suoriutumista varten”¹⁷⁵

Päätoimittaja Yrjö Launosen pääkirjoituksessa vuonna 1966 arvioitiin lisääntyvän vapaaajan vaikutuksia kunnalliseen liikuntatoimeen. Samana vuonna teollisuuden työpaikkojen määrä ohitti maa- ja metsätalouden työpaikkojen määrän Suomessa.¹⁷⁶ Teollistuminen yhdessä kaupungistumisen ja maaltamuuton kanssa vaikuttivat merkittävästi suomalaiseen liikuntakulttuuriin.¹⁷⁷ Yhteiskunnallinen muutos näkyi merkittävästi myös Stadion-lehden kirjoituksissa. Launosen kirjoituksessa kuvattiin Suomen olleen entisaikoina urheilumaa, mutta nyt harrastuselämä oli muutoksessa ja kuntien tarjonnan piti sopeutua tähän. Kirjoituksessa ei käytetty kuntoliikunta -sanaa, mutta artikkelin

¹⁷² Kokkonen 2013, 65.

¹⁷³ Itkonen 2015, 52–53.

¹⁷⁴ Tästä lisää kappaleessa 4.3.

¹⁷⁵ Yrjö Launonen ”Kunnallinen liikuntatoimi”, Stadion 3/1966, 3.

¹⁷⁶ Kokkonen 2015, 176.

¹⁷⁷ Kokkonen 2015, 177.

sanoma oli selvä: kansalaisten lisääntynyt vapaa-aika johtaa monipuolisiin vapaa-ajanviettopaivoihin ja kuntien liikuntatoimen on vastattava tähän kuntoliikuntamahdollisuuksia lisäämällä. Kuntien ja valtion yhteinen tavoite olikin lisätä liikunnan harrastusmahdollisuuksia liikuntapaikkarakentamisella. Liikuntapaikkojen määrä kaksinkertaistui vuosien 1960–1990 välisenä aikana.¹⁷⁸

Tässä kappaleessa tarkastelen toista kuntoliikuntamyönteistä diskurssia: yhteiskunnan ja vapaa-ajan muutoksen diskurssia. Tämä diskurssi on tiiviisti yhteydessä suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen. Stadion-lehden kirjoittajien kuntoliikuntadiskursseissa korostuivat kolme teemaa: 1. Vapaa-ajan lisääntymisen uhat ja mahdollisuudet, 2. Kaupungistumisen vaikutukset ja 3. Työelämän muutos.

Suosituin syy kuntoliikunnan tarpeen perustelulla Stadion-lehdessä esitetyissä puheenvuoroissa oli ihmisten vapaa-ajan lisääntyminen. Vapaa-ajan lisääntymiselle oli tietysti syynä: teollistuminen, kaupungistuminen ja muuttuva työelämä. Maatalousvetoinen Suomi kaupungistui ja modernisoitui 1960-luvulla, jolloin maaseutu tyhjentyi ihmisten muuttaessa kaupunkiin.¹⁷⁹ Radikaali rakennemuutos vaikutti koko suomalaiseen yhteiskuntaan ja tätä kautta myös suomalaiseen liikuntakulttuuriin ja liikuntatieteeseen. Aineistossa kuntoliikunta yhdistettiin hyvin usein teollistumisen ja kaupungistumisen aiheuttamaan yhteiskunnalliseen muutokseen, jonka seurauksena suomalaisten työelämä muuttui ja vapaa-aika lisääntyi. Nämä ovat ehdottomasti suosituimmat perustelut, joita Stadion-lehdessä esitetään kuntoliikuntamahdollisuuksien parantamiselle. Ei aikaisemmin ollut tarvetta tai aikaa kuntoilla vapaa-ajallakin, kun työ oli fyysistä ja kenties kokopäiväistä. Arkiliikunnan väheneminen loi tarpeen vapaa-aikana tapahtuvalle liikunnalle, jota kuntoliikunta Niemen toimikunnan mukaan oli.¹⁸⁰

Tässä diskurssissa liikuntatieteen tehtävänä oli tarjota kansalle mahdollisimman monipuolisesti suomalaisia palvelevia liikkumismahdollisuuksia. Monipuolisuutta korostettiin lehden kirjoituksissa, sillä katsottiin, että aiemmin kilpaurheilupainotteinen suomalainen liikuntakulttuuri palveli yksipuolisesti vain harvoja. Monipuolisuus puolestaan liitettiin kuntoliikuntaan. Suoranaisesti Stadion-lehden kirjoittajat ja liikuntatiede eivät tietenkään näitä keinoja tarjonneet kansalle, vaan ne tarjosivat tutkittua tietoa ohjaamaan poliittista päätöksentekoa. 1960-luvulla alkoi vahvistua näkemys

¹⁷⁸ Kokkonen 2015, 187.

¹⁷⁹ Aalto 2008, 227.

¹⁸⁰ Komiteamietintö B 1970: 59, 39

teollistumisen ja kaupungistumisen uhista ihmisen fyysiselle ja henkiselle terveydelle.¹⁸¹ Liikunta tarjosi mahdollisuuksia aktiiviseen vapaa-ajan viettoon ja koska kuntoliikunta oli aikalaismääritelmien mukaan vapaa-ajalla tapahtuvaa liikuntaa, ei ole yllättävää, että se on näkyvä osa kuntoliikuntamyönteisiä diskursseja.

J.E. Niemen toimikunnan ensimmäisessä osamietinnössään kuntoliikuntaa käsiteltiin lisääntyneen vapaa-ajan näkökulmasta.¹⁸² Mietinnössä kirjoitettiin: ”Vapaa-ajan muuttuminen on kuntoliikunnan suunnittelun kannalta kaikkein keskeisimpiä sosiaalisia edellytyksiä”.¹⁸³ Esimerkiksi viikonloppuvapaissa pohdittiin etäisyyksiä liikuntapaikoille eli liikuntapalvelujen saatavuutta ja suunnittelun perusteeksi oli tilattu kyselytutkimuksia suomalaisten vapaa-ajanviettoiveista.¹⁸⁴ Näihin käytännön ongelmiin oli lopullisessa mietinnössä tartuttu kunnallisen suunnittelun taloudellisella ja liikuntapaikkarakentamiseen keskittyvällä ohjeistuksella. Niemen toimikunnan mietintö viitoitti suomalaisen liikuntapolitiikan tulevia linjauksia ja erityisesti kuntoliikunnan edistämisen kannalta mietintö oli merkittävä.¹⁸⁵ Tarve vapaa-aikaviettopaikkojen sijaintien optimoinnille oli niin ikään seurausta yhteiskunnallisista muutoksista. Liikenneyhteyksin paraneminen yhdessä autoistumisen kanssa mahdollisti liikkumisen ja urheilun asuinpaikasta välittämättä. Samanaikaisesti urheilun demokraattisuus kärsi, kun harrastamispaikoille pääsy saattoi vaatia autoa ja ajokorttia.¹⁸⁶ Niemen toimikunnan mietintö näki kuntoliikunnan yhteiskunnallisena haasteena, jossa kansalaisten demokraattiset oikeudet liikunnan harrastamiseen aiheuttivat ongelmia.¹⁸⁷

Vapaa-ajan lisääntyminen vaikutti olevan niin uusi ja yllättävä kehityspiirre, että se nähtiin kirjoittajan mukaan joko uhkana tai mahdollisuutena. Molemmissa tapauksissa liikuntapoliittisen päätöksenteon katsottiin olevan vastuussa tämän ongelman ratkaisemisesta ja tämän päätöksenteon piti perustua liikuntatieteelliseen tutkimukseen. Valtion ote liikuntapoliittisessa päätöksenteossa kiristyi 1960-luvun jälkipuoliskolla, kun Valtion Urheilulautakunta lakkautettiin ja se korvattiin Valtion Urheiluneuvostolla ja Valtion Liikuntatieteellisessä toimikunnalla vuonna 1967.¹⁸⁸ Urheilu ja nuorisotoimisto

¹⁸¹ Kokkonen 2015, 178.

¹⁸² Kokkonen 2015, 179.

¹⁸³ Komiteamietintö B 1968: 3, 29.

¹⁸⁴ Komiteamietintö B 1968:3, 35.

¹⁸⁵ Vasara 2004, 259–261.

¹⁸⁶ Aalto 2004, 228.

¹⁸⁷ Vasara 2004, 257.

¹⁸⁸ Kokkonen 2015, 178.

perustettiin jo 1966 ja yhdessä näiden tehtäviin kuuluivat liikuntapoliittisten aloitteiden laatiminen ja keskusjärjestöavustusten jakoesitysten teko opetusministeriölle.¹⁸⁹

Presidentti Urho Kekkosen pitämä ”sporttipuhe” on malliesimerkki niin vapaa-ajan diskurssin, mutta lähes kaikkien muidenkin tässä tutkielmassa tunnistettujen päädiskurssien käytöstä. Sen lisäksi, että puhe oli merkittävä kunnianosoitus nuorelle tieteenalalle, se oli poliittinen puhe. Kekkonen pääsi puheellaan näpäyttämään vanhaa kiistakumppaniansa, SVUL:n puheenjohtaja Akseli Kaskelaa ja puhe vetosi Työvään Urheiluliikkeen (TUL) riveihin.¹⁹⁰ Kuntoliikunta saa puheessa kiitosta ja kunniaa, ja samalla Kekkonen kritisoi rajusti kilpaurheilua ja erityisesti suomalaista urheilujärjestökenttää. Kekkonen aloitti puheensa, kuten kuntoliikunnasta kirjoitettaessa aineistossa tyypillistä on, analysoimalla lähiaikojen yhteiskunnallista muutosta. Kekkonen käyttää sanoja ”industrialismi” ja ”vallankumous”, jotka ovat yhteiskunnan muutos -diskurssille melko ominaisia, joskin mahtipontisempia kuin Stadion-lehdessä esiintyneet sanamuodot. Mahtipontinen retoriikka ei tietysti yllätä, kun ottaa huomioon, että kirjoitustyyli on poliittisissa puheissa varsin erilaista kuin tieteellisessä julkaisussa.

1960-luvulla nousi näkemys liikunnasta yhteiskunnallisena ilmiönä, jonka kehitykseen voitiin vaikuttaa yhdyskuntasuunnittelun avulla. Käytännössä tämä suunnittelu näkyi liikuntapaikkarakentamisena, ja valtion urheilulautakunta alkoi selvittää kuntien roolia liikuntapalveluiden tarjoajina.¹⁹¹ Liikunta pyrittiin liittämään osaksi yhteiskunnallista suunnittelua, mutta laaja-alaisen liikunnan näkökulman tuominen mukaan suunnitteluun epäonnistui.¹⁹²

Pettymys kunnallisten liikuntapalveluiden edistykseen näkyi Stadionin liikuntatieteilijöiden kirjoituksista. Liikuntatieteiden tohtori Pekka Kiviahon mielestä kunnallinen liikuntasuunnittelu, tämä ennen ”epämääräinen ja arveluttava” liikuntapolitiikan osa-alue, oli vihdoinkin pääsemässä oikeuksiinsa, mutta kunnat olivat epäonnistuneet oikeanlaisten palvelujen tuottamisessa.¹⁹³ Virkistystoimen ja kuntoliikunnan monipuolisen tarpeen kasvaessa Kiviahon vaati kunnallisen liikuntatoimen

¹⁸⁹ Kokkonen 2015, 178.

¹⁹⁰ Kokkonen 2013, 64.

¹⁹¹ Vasara 2004, 204.

¹⁹² Kokkonen 2015, 186.

¹⁹³ Stadion 1/1968, 11.

kuuntelevan kansan tarpeita, joita liikuntatieteilijät ja kuntoliikunta edustivat. Vastakkainasettelu päättäjien ja kansan (kuntoliikunnan) välillä toistuivat kirjoituksissa.

Usko kuntoliikunnan läpilyömiseen oli vahvaa 1960-luvun lopun kirjoituksissa Stadion-lehdessä, mutta kuten edellisessä kappaleessa huomasimme, usko muuttui vähintään lieväksi pettymykseksi 1970-luvun edetessä, kun liikuntatieteilijöiden näkemyksen mukaan tarpeeksi vaikuttavia toimia ei ollut tehty. Yhteiskunnallisen muutoksen diskurssissa syytettiin kunnallista liikuntasuunnittelua ja viisi vuotta Kiviahon kirjoituksen jälkeen liikuntatieteilijät Joel Juppi ja Jorma Viitanen kirjoittivat pettyneensä kunnalliseen liikuntasuunnitteluun vuonna 1973. Kirjoittajat näkivät yhä vapaa-ajan lisääntymisen aiheuttavan ongelmia, joihin kunnallinen liikuntapaikkarakentaminen ei ollut tarjonnut ratkaisuja. Myös kaupungistuminen ja työtehtävien luonteen muutos nimettiin syiksi uudenlaisen liikuntasuunnittelun ja -politiikan tarpeelle. Yhteiskunnan ja erityisesti työelämän muutoksen diskurssi oli yleisin tapa perustella kuntoliikuntaa ja siihen liittyvien toimenpiteiden lisäämistä.

Ruumiillisen työn väheneminen tai sen yksitoikkoistuminen loivat kirjoittajien mukaan tarpeen fyysisen kunnan ylläpitämiselle vapaa-ajalla. Tässä Juppi ja Viitanen näkivät myös ongelman: ”kun liikuntaa usein vielä pidetään vapaa-aikapoliitiikan erillislohkona, sitä koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä ei pidetä yhtä tärkeinä kuin asumista ja terveyttä”.¹⁹⁴ Jos siis kuntoliikunta määritetään vain vapaa-ajalla tapahtuvaksi toiminnaksi, vastuu siirtyy enemmän yksilölle. Juppi ja Viitanen toivoivatkin kuntoliikunnan ottamista osaksi valtakunnallista, yleistä ja kokonaisvaltaista liikuntasuunnittelua.

Vapaa-aika nähtiin tyhjiönä, jonka täytteeksi kuntoliikuntaa piti tarjota. Tähän diskurssiin liittyvien puheenvuorojen tavoitteena oli yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Liikuntatieteilijä ja myöhemmin sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustaja Kalevi Olin tunnisti ensinnäkin yhteiskuntasuunnitteluun liittyvän keskustelun viriämisen 1960-luvulla, ja toiseksi nykyisen yhteiskuntasuunnittelun uuden haasteen: vapaa-ajan. Olin keskittyi kritisoimaan nykyistä vapaa-aikapoliittista suunnitteluvajetta ja arvioi kehityksen jatkuvan vapaa-aikaa lisäävänä.¹⁹⁵ Liikuntatieteilijät katsoivat yhteiskuntapoliittisen suunnittelun olevan se väline, jolla tätä uutta ilmiötä,

¹⁹⁴ Stadion 1/1973, 17.

¹⁹⁵ Stadion 3/1973, 72–74.

kuntoliikuntaa, saisi tarjottua kansalle. Toisin kuin kuntoliikunnan nousun diskurssissa, muuttuvan yhteiskunnan diskurssissa kuntoliikuntaa ei pitänyt tarjota vain siksi että se oli ”kasvava ilmiö”, vaan siksi, että sen hyödyt ja positiiviset vaikutusmahdollisuudet kansan liikkumistottumuksiin oli liikuntatieteellisissä piireissä todettu.

Kuntoliikunnan ansiosta kansalaisten laajat liikuntamahdollisuudet tekivät liikunnasta osan yhteiskuntapoliittista sektoria koulutus- ja terveystoiminnan kanssa.¹⁹⁶ Tämä kiinnitti myös puolueiden huomion ja Suomen sosiaalidemokraattinen puolue julkaisi linjauksen liikuntapolitiikasta, jossa korostettiin yhteiskunnan velvoitetta liikuntapaikkojen tarjoamiseen kansalaisille.¹⁹⁷ SDP:n linjauksessa kuntoliikunta oli nostettu liikuntapolitiikan tärkeimmäksi kehityskohteeksi. Linjauksessa oltiin hyvin samoilla linjoilla Stadionin liikuntatieteilijöiden kanssa ja koska kuntoliikunta oli oikeistolaiseksi mielletyn kilpaurheilun vastakohta, ei ollut ihme, että puoluekentän vasemmalta laidalta alettiin kiinnittää huomiota liikuntapoliittisiin tekijöihin. Samanhenkinen keskustelualusta houkutteli SDP:n poliitikkoja kirjoittamaan Stadion-lehteenkin¹⁹⁸, josta saattoi saada samanaikaisesti positiivista näkyvyyttä puolueelle. Tämä siitäkin huolimatta, tai kenties juuri siksi, että Päivi Oksman oli kyselytutkimuksessaan vuonna 1975 tunnistanut Stadionin lukijakunnan olleen oikeistoon kallistuvia poliittiselta vakaumukseltaan.¹⁹⁹

Rauno Laakso totesi aiemmin samana vuonna yhteiskunnan kuntoliikuntaan sijoitettavien resurssien olleen kasvanut ja kasvu todennäköisesti jatkuisi.²⁰⁰ Tämä puheenvuoro on osin ristiriidassa monien muiden kuntoliikunnalle lisää rahoitusta ja painoarvoa vaativien kirjoitusten kanssa. Laakson mukaan kuntoliikuntatoiminta sai jo kiitettävästi rahallista tukea ja seuraavaksi olikin kyse toiminnan pitkäjänteisestä suunnittelusta ja optimoinnista. Laakson näkemyksessä kuntoliikunta oli jo kehittynyt omaksi itsenäiseksi ilmiöksi, mutta sen tuoreen luonteen takia se ei ollut vielä integroitunut osaksi yleistä yhteiskuntasuunnittelua ja tähän tarvittiin muutos. Laakso suhtautuikin kriittisen positiivisesti kuntoliikunnan kehitykseen ja sen kehityksen jatkon mahdollistamiseen ja parantamiseen, mikä oli aineistossa melko harvinaista. Erityisesti kuntien osuuden nousu kuntoliikuntatoiminnan järjestämisessä on toistuva tema Stadion-lehden kirjoituksissa.

¹⁹⁶ Vasara 2004, 249.

¹⁹⁷ Vasara 2004, 250.

¹⁹⁸ Esimerkiksi Stadion 1/1969, 4/1969, 3/1971 ja 2/1972.

¹⁹⁹ Oksman 1975, 23.

²⁰⁰ Stadion 1/1973, 21.

Kunnallinen liikuntapaikkarakentaminen kiihtyi 1970-luvulla ja liikuntapaikkojen määrä kaksinkertaistui 1960-luvulta 1980-luvulle.²⁰¹ Laakson kirjoitus vastasi kunnallisen liikuntapaikkarakentamisen todellisuutta, kun puolestaan Jupin, Viitasen ja Kiviahon kirjoituksissa haluttiin yhä lisää kunnalliselta liikuntapaikkasuunnittelulta. Näissä vaatimuksissa näkyi perustelu myös liikuntatieteellisen tutkimuksen kysynnän lisäämiselle ja sitä kautta myös rahoituksen lisäämiselle. Vaikka tavoitteena oli yhteiskunnallinen vaikuttavuus, taustalla motiivina näkyi myös oman alan arvostuksen ja rahoituksen jatkuvuus ja kasvu.

Liikuntapolitiikka, tutkimuspolitiikka ja yhteiskuntapolitiikka ovat liikuntatieteellisen tutkimuksen vaikuttavuudelle tärkeimpiä poliittisia vaikutusalueita. Historioitsija Erkki Vasaran mukaan kuntoliikunta oli 1960-luvulla liikuntakulttuurin osatekijöistä tärkein.²⁰² Kuntoliikunnan yhteiskunnallisen painoarvon kasvaessa sen puolestapuhujat aktivoituivat. Lääkäri²⁰³ Eino Heikkinen (1939-2022) arvioi vuonna 1973 tutkimuspoliittisen keskustelun kiihtyneen yhdessä liikuntapoliittisen keskustelun kanssa.²⁰⁴ Erityisesti yliopistojen autonomia tutkimuksen painopisteiden määrittämisessä oli Heikkisen mukaan saanut liikuntatieteilijät puolustuskannalle. Tämä on mielenkiintoinen näkökulma, jossa liikuntatieteilijät näyttivät olleen samanaikaisesti kahdella puolella. Toisaalta yhteiskunnallinen vaikuttavuus oli liikuntatieteilijöille tärkeä teema, joka näkyi kuntoliikunnan painoarvon nostamispyrkimyksinä. Toisaalta samaan aikaan vaikuttaisi siltä, että liikuntatieteilijät halusivat itsenäisesti määrittellä, mitä yhteiskunta tarvitsee. Stadion-lehden liikuntatieteilijöiden artikkeleista sai usein sen kuvan, että yhteiskunta haluaisi viihdyttävää kilpaurheilua sekä kansainvälistä menestystä niittäviä huippu-urheilijoita.

Yhteiskunnallisen muutoksen aiheuttamat ilmiöt saivat aikaan ilmiöiden ja käsitteiden määrittelyyn liittyvää keskustelua, kuten kävi ilmi ensimmäisestä käsittelykappaleesta. Kuntoliikunnan tarpeen syntyessä lisääntyneen vapaa-ajan takia, vaati sen käsite määrittelyä. Kun kuntoliikunnan käsite oli alkanut vakiintua ja määrittyä, ei keskustelu pyörinyt enää sen merkityksen ympärillä. Tällöin työelämän muutoksen toinen puoli, itse työ ja tässä tapauksessa teollistunut työ, sai aikaan oman kuntoliikunnan alakategoriansa,

²⁰¹ Kokkonen 2015, 187.

²⁰² Vasara 2004, 264.

²⁰³ Heikkinen oli myöhemmin Tampereen yliopiston gerontologian professori ja Jyväskylän yliopiston liikuntatieteen professori.

²⁰⁴ Stadion 1/1973, 13–14.

työpaikkaliikunnan. Stadion-lehdessä käsitteenmäärittelykeskustelu ottikin seuraavaksi 1970-luvulla työpaikkaliikunnan kohteekseen.²⁰⁵ Varsinaiseen työpaikkaliikuntakäsitteen määrittelyyn liittyvään keskusteluun ei ole tarkoituksellista tässä tutkielmassa syventyä, mutta se on esimerkki yhteiskunnallisten muutosten synnyttämästä ilmiöstä ja tieteellisestä kiinnostuksesta sitä kohtaan. Työpaikkaliikuntakeskustelu 1970-luvulla oli ikään kuin jatko-osa kuntoliikuntakeskustelulle 1960-luvulla, joskin kuntoliikuntaan liittyvä keskustelu jatkui vielä samanaikaisesti 1970-luvullakin.

Professori Kalevi Heinilä näki vapaa-ajan lisääntymisen uhkana. Toisin kuin muut liikuntatieteilijät, Heinilä korosti vapaa-aikaan liittyvissä haasteissa yksilön vastuuta. Heinilän näkemyksessä vapaa-ajan lisääntyminen ja työelämän muuttuminen ”liikuntaköyhäksi istumiseksi” uhkaavat luovat uudenlaisen, nykyaikaisen ihmisen, Homo Sedensiksen, eli istuvan ihmisen.²⁰⁶ Heinilä jatkoi samasta aiheesta seuraavassa Stadionin numerossa. Tällä kertaa uhka ei rajoittunut vain vapaa-ajalle ja työelämään, vaan se saa alkunsa jo ”koulutusyhteiskunnasta”, joka alistaa ihmisen istumaan.²⁰⁷ Tämä johtaisi Heinilän mielestä istuvaan yhteiskuntaan²⁰⁸, jossa Heinilä ei kuitenkaan nostanut esiin sen kansanterveydellisiä riskejä, vaan pikemminkin näki huolestuttavana ihmisen vieraantumisen liikunnasta ja sen ilosta. Heinilän kirjoitustyyllille tyypillistä oli myös autoritäärisyyden vastustaminen kaikki mikä rajoitti yksilön vapautta ja omaa toimijuutta oli kritiikin kohteena. Heinilälle kuntoliikunnankin puolustelu tuli siis käänteisesti: toinen vaihtoehto olisi autoritäärinen, sääntöjen määrittelemä ja kilpaurheiluvetoinen urheilukulttuuri, jota oli vastustettava.

Heinilän vaikutus liikuntatieteessä ja liikuntakulttuurissa 1960–1970-luvuilla oli merkittävä. Vapaa-aikaa hän oli tutkinut jo sosiologian väitöskirjassaan²⁰⁹ ja vapaa-ajan lisääntymisen ilmiöstä Heinilän vaikutus näkyi Kekkosen sporttipuheessa²¹⁰ ja Niemen toimikunnan jäsenenä luonnollisesti myös toimikunnan mietinnöissä. Heinilä oli kärkeä mielipiteiltään ja kirjoitustyyliltään ja tämä aiheutti myös vastustusta. Emeritusprofessori

²⁰⁵ Esim. Stadion 2/1976, 36–41 ja Stadion 3/1972, 76–81.

²⁰⁶ Stadion 3/1966, 14.

²⁰⁷ Stadion 4/1966, 5.

²⁰⁸ Heinilän istumisen uhkaa korostava näkemys on vielä tänäkin päivänä ajankohtainen, vuonna 2021 julkaistussa korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksesta (KOTT) käy ilmi, että keskiverto korkeakouluopiskelija istuu yli 10 tuntia päivässä.

²⁰⁹ Heinilä, K. (1959). Vapaa-aika ja urheilu: Sosiologinen tutkimus miesten vapaa-ajan käytöstä ja urheiluharrastuksesta.

²¹⁰ Heinilä kirjoitti puheen yhdessä Kekkosen kanssa. Kokkonen 2013, 64.

Juhani Kirjonen (1935-2017) muistelee omaelämäkerrassaan, miten Heinilän vaikutus liikuntatieteellisen tiedekunnan sisällä pyrki hiljentämään toisinajattelijat erityisesti kilpaurheiluun ja kuntoiluun liittyvissä mielipiteissä.²¹¹ Liikuntatieteellisen tiedekunnan sisäinen polemiikki liittyi tiedekunnan kehittämiseen ja yhteiskunnallisesti vaikuttavaa liikuntatiedettä vaativa ”sosialistinen terveystintama” otti yhteen tiedekunnan dekaaninakin toimineen Heinilän kanssa.²¹²

Valtio ja kunnat huolestuivat yhteiskunnan muutoksen aiheuttamasta uhasta kansanterveydelle ja reagoivat siihen liikuntapaikkarakentamisella.²¹³ Toisaalta samanaikaisesti liikuntapaikkarakentaminen oli kunnalle myös muuttovetovoimaa lisäävä tekijä ja esimerkiksi uimahalleista tuli kunnille statussymboleja.²¹⁴ Fyysisen työn väheneminen ja työtehtävien monotonisuus ja mekaanisuus löytyivät usein yhteiskunnan muutoksen diskurssista, mutta autoistumista harvoin lueteltiin uhkakuvaksi. Voimistelunopettaja Pekka Oja esitti Stadion-lehdessä harvinaiseksi jääneen puheenvuoron vuonna 1964, kritisoidessaan autoistumisen vaikutuksia ihmisen terveyteen. Suurimman kritiikin Oja antoi kuitenkin autoilun hallitsevuuteen ihmisen arkielämässä ja sivusi autoriippuvaisen yhteiskunnan aiheuttamaa epädemokraattisuutta.²¹⁵ Everstiluutnantti Kalevi Römpötille puolestaan auto oli ”tämän päivän urheilun ystävä eikä suinkaan sen vihollinen”.²¹⁶ Molemmat Römpötti ja Oja liittivät auton kaupunkilaisten hyödyntämäksi menopeliksi ja käsittelivät autoistumisen vaikutuksia tiiviisti kaupungistumisen näkökulmasta. Tyhjenevää maaseutua ja siellä mahdollisesti piteneviä etäisyyksiä ei huomioitu. Yleisesti aineistossa ei kuitenkaan autoistumisessa kansanterveydellistä uhkaa tai sen paremmin mahdollistajaakaan nähty. Uhkat ja mahdollisuudet keskittyivät laajempiin muutosvoimiin, kuten vapaa-ajan lisääntymiseen.

Vapaa-aika uhkana -näkemys eli vielä 10 vuotta myöhemmin kansanedustaja Markus Aaltosen avauspuheenvuorossa Seinäjoen kuntoliikuntaseminaarissa vuonna 1977. Aaltonen jaotteli fyysisen suorituskyvyn heikkenemisen johtuvan sekä muuttuneesta työelämästä, joka ei pidä yllä fyysistä kuntoa, sekä vapaa-ajasta, joka vietetään

²¹¹ Kirjonen 2010, 46–47.

²¹² Roiko-Jokela 50–51.

²¹³ Aalto 2008, 230.

²¹⁴ Kokkonen 2015, 189.

²¹⁵ Stadion 3/1965, 30–34.

²¹⁶ Stadion 3/1964, 8.

”ruumiillisen rasituksen kannalta passiivisesti”.²¹⁷ Samassa seminaarissa ministeri Kalevi Kivistö totesi kuntourheilun tarpeen nousevan teollistuneesta yhteiskunnasta, jossa motoristisesti yksipuoliset liikeradat vähentävät yksilön yleisterveyttä.²¹⁸ Samassa yhteydessä Kivistö antoi ansiota METELI-projektille, jossa oli jo ehditty tarttua teollisuustyöntekijöiden työpaikkaliikuntaan ja motorisesti yksitoikkoisen työnkuvan haasteisiin.

Vaikka Stadion oli sisällöltään yleisesti melko poliittisesti sitoutumaton, käytiin lehdessä ajoittain poliittisesti latautuneita kiistoja. 1960–1970-lukujen kulttuuriradikalismi eli yliopistomaailmassa ja liikuntatieteellisen tiedekunnan sisälläkin poliittinen jako oli tunnistettavissa. Vasemmistoon sitoutunut ”terveysrintama”, johon mm. apulaisprofessori Juhani Kirjonen kuului, halusi yhteiskunnallistaa tutkimusta, kun taas heidän vastustajansa, oikeistolainen tai ”epäpoliittinen blokki” vastusti tätä jyrkästi. Jälkimmäiseen blokkiin kuului mm. professori Kalevi Heinilä.²¹⁹ Tätä riitelyä nähtiin myös Stadion-lehdessä: Heinilä kritisoi Kirjosen edustamaa ”sosialistista terveysrintamaa” ivaten Kirjosen ansioitunutta METELI²²⁰-tutkimusta ”työpöly ja melu-tutkimukseksi” ja kehottaa tällaista tutkimusta haluavien menemään harjoittamaan tiedettään Tampereelle.²²¹ Tampereella Heinilä viittasi epäilemättä kaupungin punaiseen ja työväenluokkaiseen historiaa, joita Heinilä katsoi Kirjosen METELI-tutkimuksen edustavan.

Heinilä on itse useissa muistelmateoksissaan pitänyt lujasti kiinni asenteestaan ”terveysrintamaa” kohtaan. Heinilä halusi pitää liikuntatutkimuksen ”puhtaana” ja liikuntaan keskittyvänä. Terveysrintaman johtohahmoiksi Heinilä nimitti professorit Jedit Hasanin, Eino Heikkisen ja Risto Telaman ja kritisoi heidän pyrkimyksiään ”sosialisoida” liikuntaa kaikille.²²² On mielenkiintoista, miten Heinilä kritisoi liikunnan sosialisointia kaikille, ottaen huomioon miten rajusti hän kritisoi kilpa- ja huippu-urheilun järjestöjä, jotka Heinilä näki elitistisinä. Heinilä kirjoitti jatkuvasti Stadion-lehdessä kuntoliikunnan puolesta, joka oli Heinilänkin määrittelyn mukaan ”kaikille” suunnattua liikuntaa. Tässä korostuukin erot kirjoittajien käsitteenmäärittelyssä. Heinilälle kuntoliikunta ei saanut olla vain hyötynäkökulmasta suoritettua

²¹⁷ Kuntoliikuntaseminaariraportti 22.-23.10.1977.

²¹⁸ Kuntoliikuntaseminaariraportti 22.-23.10.1977, 5.

²¹⁹ Vilkuna 2009, 257.

²²⁰ Metalliteollisuuden henkilöstöjen työolosuhteet, terveydentila ja liikuntakäyttäytyminen -tutkimus.

²²¹ Stadion 5–6/1976.

²²² Heinilä 2018, 146.

terveysliikuntaa, vaan sen piti tapahtua puhtaasta liikunnan ilosta. Heinilän käsitys kuntoliikunnasta oli täysin vastakkain terveystieteen edustaman liikuntaideologian kanssa, mutta lopulta liikuntatieteellisen tiedekunnan tutkimus suuntasi kohti terveystieteen ajamaa linjaa.²²³

Muuttuva yhteiskunta ja työelämä ovat yksi näkyvimpiä diskursseja Stadion-lehden keskustelussa. Samankaltainen puhe jatkuu vielä nykypäivänkin liikuntakulttuuriin liittyvässä keskustelussa ja retoriikassa. Valtioneuvoston vuoden 2018 selonteko liikuntapolitiikasta käyttää täysin samoja teemoja johdannossaan, mainiten mm. kaupungistumisen megatrendin ja työelämän muutoksen, korostaen robotiikkaa ja digitalisaatiota.²²⁴ Hyvä fyysinen kunto on selonteossakin vastaus muuttuvan työelämän aiheuttaviin ongelmiin, ja liikuntakulttuuri sekä liikuntapolitiikka ovat välineet, joiden kautta kansanterveyttä voitaisiin parantaa. Perustelut ovat täysin linjassa 1960–1980-luvuilla Stadion-lehdessä esitettyihin perusteluihin, sillä erolla, että teollistumisen ja koneellistumisen sijaan puhutaan robotiikasta ja digitalisaatiosta.

Kuntoliikunnan kasvu yhdessä vapaa-ajan kanssa ei ollut vain suomalaiselle liikuntatoimelle ominainen kehitys, vaan myös Neuvostoliitossa oli huomattu samat asiat. Joel Juppi raportoi Varsovassa pidetystä Sports and leisure-seminaarista professori V.I. Stoljarovin puhetta kuntoliikunnasta tutkimuksen kohteena. Puheessa Stoljarov perusteli täysin samalla tavalla kuntoliikunnan ja kuntoliikunnan tutkimuksen tarpeen kasvua lisääntyneen vapaa-ajan seurauksena, kuin Stadion-lehdessä oli perusteltu jo 1960-luvulla. Yhteiskunnan ja työelämän muutosta ei tosin mainita sanallakaan, vaan Stoljaroville kyseessä oli kulttuurillinen ja käyttäytymisnormeja muokkaava muutos. Ja kuten suomalaiset kollegansa, myös Stoljarov huomautti huippu-urheilun nauttineen laajaa tieteellistä mielenkiintoa, kun samalla kuntoliikunnan tutkimus oli jäänyt vähälle.²²⁵

Stadion-lehden kirjoittajat korostivat vapaa-ajan lisääntymisen yhteiskunnassa johtaneen ja johtavan kuntoliikunnan laajamittaiseen kasvuun. Yhteiskunnan muutos -diskurssissa kansalaisten kuntoliikunnan tarpeen katsottiin kumpuavan muuttuneesta yhteiskunnasta ja lisääntyneestä vapaa-ajasta. Toisaalta kuntoliikunta vastavuoroisesti muutti Stadion-lehden kirjoittajien näkemyksissä ympäröivää yhteiskuntaa, jolloin sen oli myös

²²³ Roiko-Jokela 2012, 50.

²²⁴ Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta (2018), 3–4.

²²⁵ Stadion 1/78, 10–11.

mukauduttava kuntoliikunnan tarpeisiin. Käytännössä tämä näkyi liikuntapoliittisena suunnitteluna, jonka piti pohjautua liikuntatieteelliseen tutkimukseen. Liikuntatieteilijät olivat aktiivisina tarjoamassa ratkaisuja ja tarjoamassa mielipiteitä siitä, miten liikuntasuunnittelua tulisi vapaa-ajan osalta ohjata.

3.4. Kansanterveys

Toinen päädiskurssi kuntoliikuntaa perustelevissa puheenvuoroissa on kansanterveys ja sairauksien ehkäisy -diskurssi. Tämä diskurssi on yhteydessä yhteiskunnan muutos -diskurssiin: yhteiskunnallinen muutos yhdessä kaupungistumisen, istuvan elämäntavan ja fyysisen aktiivisuuden vähenemisen kanssa saivat aikaan kansanterveydellisen uhkan, Stadion-lehden artikkeleissa. Liikunnan terveystieteellinen näkökulma herätti keskustelua 1960-luvulta lähtien ja tietoisuus liikunnan terveysvaikutuksista lisääntyi 1980-luvulla,²²⁶ sekä asiantuntijoiden tietopohja syveni 1970-luvulla.²²⁷ Kuntoliikunta sopi terveyttä korostavaan kontekstiin ja Stadion-lehden kirjoituksissa kuntoliikuntaa alettiin 1970-luvun aikana ja erityisesti loppupuolella yhdistää kansanterveydellisiin teemoihin. Toisaalta kuntoliikunta voidaan nähdä myös terveysliikunnan edeltäjänä ja mahdollistajana ja siten kuntoliikunta ei vain sopinut tähän kontekstiin, vaan loi sen.

Seinäjoella 22.-23.10.1977 järjestetyssä kuntoliikuntaseminaarissa sosiaalidemokraattisen puolueen kansanedustaja Markus Aaltonen esitteli avauspuheenvuorossaan kuntoliikunnan tarpeen perustelujen jakautuvan yleisesti kolmeen eri tyyppiin: fyysisen suorituskyvyn alenemiseen, terveydentilan heikkenemiseen ja oireiden ja sairaustilojen aiheutumiseen.²²⁸ Aaltonen kritisoi tätä hyötykeskeistä näkökulmaa professori Kalevi Heinilän ajatuksia mukaillen. Aaltonen oli vaikuttanut Heinilän edellisvuoden kuntoliikuntaseminaarin puheenvuorosta, joka vaikuttaisi olevan toisinto hänen kirjoituksestaan Stadion-lehdestä 10 vuotta aikaisemmin, jossa hän kritisoi hyötynäkökulmaa ja korosti liikunnan iloa.²²⁹ Tohtori Antti Cederberg puolestaan oli täysin Heinilän ja Aaltosen näkemyksiä vastaan ja pohti

²²⁶ Kokkonen 2013, 94.

²²⁷ Kokkonen 2015, 181.

²²⁸ Kuntoliikuntaseminaariraportti 22.-23.10.1977, 2–3.

²²⁹ Kts. sivu 23.

missä määrin lääkäri voisi annostella ja määrätä kuntoliikuntaa potilailleen. Cederbergille liikunta oli vain ja ainoastaan yksilön terveyttä kohentavaa toimintaa.²³⁰

Niemen toimikunnan mietinnössä näkyi jälleen Heinilän vaikutus, sillä mietinnössä kuntoliikunnan kirjoitettiin toimivan parhaiten, kun sillä ”ei pyritä ensisijaisesti jonkin hyötytavoitteen saavuttamiseen”.²³¹ Tapansa mukaan Heinilä piti tiukasti näkemyksistään kiinni. Heinilän mukaan vanha kuntoliikunnan terveystietokulma oli historiaa ja tulevaisuudessa yksilö iloitsisi kuntoliikunnasta omin ehdoin. Heinilän visio ei näyttänyt toteutuneen, sillä näkemys liikunnasta terveyden edistäjänä vahvistui 1970–1980-luvuilla niin suomalaisessa liikuntakulttuurissa²³², kuin liikuntatieteessäkin.²³³

Terveydenhuollosta kuntoliikunta erotettiin mietinnössä siten, että kuntoliikunta tapahtui omatoimisesti omalla ajalla, ilman lääkärin tai vastaavan valvontaa. Kuntoliikunta liittyikin pikemmin fyysisen toimintakyvyn *palauttamiseen* ja ”normaalitason” saavuttamiseen sairauden tai vamman jälkeen.²³⁴ Eli tosiasiasa kuntoliikunta kuitenkin saa myös merkityksiä, joissa sitä ”määrätään lääkkeeksi” eli se palauttaa ihmisen toimintakyvyn, jonka jälkeen sitä ei välttämättä enää harrastettaisi. Täten se on reaktiivista toimintaa, proaktiivisen sijaan. Tällä jaottelulla terveysdiskurssi jakaantuu aladiskursseiksi, joista toisessa eli reaktiivisessa, yhteiskunnan muutos on aiheuttanut kansan terveyden rappeutumisen, johon tehokkain parannuskeino on kuntoliikunta. Proaktiivisessa aladiskurssissa taas yhteiskunnan muutos on mahdollistanut vapaa-ajan ja harrastamisen, jolloin kuntoliikuntamahdollisuuksia tarjoamalla kansa voi omatoimisesti pitää yllä ja parantaa terveyttään, ennen kuin ongelmia ilmenee.

Kansanterveyden diskurssissa korostuu kuntoliikunnan ehkäisevä eli preventiivinen olemus. Kekkonen huomautti sporttipuheessaan 1971, ettei kuntoliikunnasta pidä jäädä ”lääkkeen maku suuhun”, eli sitä ei pitäisi alkaa harrastamaan oireiden ilmaannuttua, vaan kuntoliikunta pitäisi saada integroitua osaksi suomalaista liikuntakulttuuria ja siitä piti tulla ”luonteeltaan tottumus, joka säilyisi nuoresta pitäen, vahvistuisi kouluikässä ja jatkuisi luonnollisena elämäntapana myöhäisemmälläkin iällä”.²³⁵ Kekkoselle kuntoliikunnan ydin oli terveyden edistäjän ja ylläpitäjän roolissa. Hän käytti sanaa

²³⁰ Kuntoliikuntaseminaari 22.-23.10.1977, 20–36.

²³¹ Komiteamietintö B 1970:59, 39–40.

²³² Kokkonen 2015, 182.

²³³ Roiko-Jokela 2012, 91–92.

²³⁴ Komiteamietintö B 1970:59, 42.

²³⁵ Urho Kekkonen puhe 30.10.1971 liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäisjuhlassa.

”liikuntakuntoutus” puhuessaan kuntoliikunnasta, mikä toisaalta edustaisi reaktiivista aladiskurssia. Kekkosen puheissa kuntoliikunta todellakin edusti ”liikunnallisesti aktiivista elämäntapaa”.²³⁶

Yleinen konsensus Stadion-lehdessä kuntoliikunnan olemuksesta oli ennaltaehkäisevässä eli preventiivisessä toiminnassa: ”todennäköisesti paljon järkevämpää on pyrkiä säilyttämään ihmisten terveys kuin parantaa sairaat terveiksi”.²³⁷ Näin kirjoittivat Joel Juppi ja Jorma Viitanen arvioidessaan kunnallisen liikuntapolitiikan tulevaisuudennäkymiä 1973. Samoin kuin vapaa-aikadiskurssissa, myös kansanterveyden diskurssissa kuntien vastuu ja poliittinen päätöksenteko on kanava, jolla liikuntatieteilijät näkivät olevan parhaat vaikutusmahdollisuudet. Syitä kunnallisen liikuntapolitiikan huonolle nykytilalle annettiin kolme: ”tiedon puute, yhteiskunnan vallitsevat arvot sekä raha”.²³⁸ Tiedon puutteesta kirjoittaminen oli tietysti liikuntatieteilijän tapa suositella omaa asiantuntemustaan ja lisätä tutkimuksen tilausta. Yhteiskunnan vallitsevilla arvoilla tarkoitettiin kilpaurheilun ja ”olympiahengen” valta-asemaa, jota kritisoi toistuvasti Stadion-lehdessä.²³⁹

Vaikka tutkimustietoa tuotettiin nyt kuntoliikunnan vaikutuksista ahkerasti, kansanterveydellisiin ongelmiin olisi pitänyt reagoida joidenkin mielestä jo aiemmin. Tarkastuslaskija Veli Puustinen kirjoitti 1950–1960-lukujen liikuntapaikkasuunnittelun epäonnistuneen, sillä ihmiset oli kaupungistumisen myötä ”motitettu”, eikä liikuntapaikkasuunnittelu ollut pystynyt tarjota kattavia liikkumismahdollisuuksia.²⁴⁰ Puustisen mukaan tämä oli jo nyt johtanut ihmisen fyysiseen ja psyykkiseen rappeutumiseen. Puustisen kirjoitus julkaistiin vuonna 1978, johon mennessä oli pitkään jo vaadittu liikuntatieteelliseen tutkimukseen perustuvaa liikuntapolitiittista päätöksentekoa²⁴¹, ja Puustisen mielestä tässä oli epäonnistuttu.

Kuntoliikunnasta ei kirjoitettu 1970-luvun loppua kohti enää yhtä tiheään kuin 1960–70-lukujen vaihteessa. Muutos tapahtui artikkelien tekstityypeissä, sillä aiemmin kuntoliikunnasta kirjoitettiin mielipidekirjoituksiksi luokiteltavissa artikkeleissa, kun taas loppua kohden ne olivat pääosittain tutkimusartikkeleiksi laskettavia kirjoituksia.

²³⁶ Kts. sivut 17–18 ja 25.

²³⁷ Stadion 1/1973, 17.

²³⁸ Stadion 1/1973, 17.

²³⁹ Kts. kappale 4.1.

²⁴⁰ Stadion 2/1978, 60–61.

²⁴¹ Kts. kappale 3.3.

Kuntoliikunta oli siis saavuttanut ainakin liikuntatieteen sisällä aseman, jossa sen arvostus oli niin korkea, ettei sen tarvetta enää tarvinnut puolustella entiseen malliin, vaan kuntoliikunnan vaikutuksia terveyteen tutkittiin ahkerasti. Kuntoliikunta-aiheisia tutkimusartikkeleita julkaistiin runsaasti vuosikymmenen lopussa Stadion-lehdessä.²⁴²

²⁴² Esimerkiksi "Urheilu ja elämäntapa" Stadion 6/1980, "Kuntoliikunnan vaikutus veren ja rasvakudoksen lipoproteiinilipaasiin" Stadion 5/1979, "Kuntoliikunta ja tutkimus" Stadion 3/1980, "Kuntoliikunta sydämen ja verenkierron kannalta" Stadion 5/1979 ja "Suunnittelua kuntoliikkuville" Stadion 3/1979.

4. Kilpa- ja huippu-urheilun diskurssit

Kilpa- ja huippu-urheilusta kirjoitettiin kuntoliikuntaan verrattuna selkeästi negatiivisemmin ja ne asetettiin toisilleen vastapareiksi.²⁴³ Tässä kappaleessa tarkastelen kilpaurheiluun liittyviä diskursseja, jotka kaikki ovat kilpaurheilua kohtaan kriittisiä. On kuitenkin huomautettava, että tämä johtuu osittain siitä, että puheenvuoroiksi laskettavat artikkelit ovat tutkielmani pääaineistoa, ja niissä erityisesti liikuntatieteilijät kritisoivat kilpaurheilun asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Samanaikaisesti kilpaurheiluun liittyviä tutkimusartikkeleita julkaistiin Stadion-lehdessä runsaasti enemmän kuin kuntoliikuntaan liittyviä. Vaikka kilpaurheilun valta-asemaa siis kritisoitiin Stadionissa, lehti samanaikaisesti piti yllä tätä valta-asemaa, ainakin julkaistujen tutkimusartikkeleiden perusteella.

Tässä kappaleessa analysoin kilpaurheiluun ja huippu-urheiluun liittyvää keskustelua ja esittelen keskustelun pohjalta tunnistamiani diskursseja. Ensin tutkin kuinka Stadion-lehden kirjoittajat ilmaisivat kilpaurheilun valta-asemaa aineistossa. Tämä valta-aseman kritisointi näkyy kaikissa kilpaurheiluun liittyvissä diskursseissa. 4.2 ja 4.3-kappaleissa esittelen kilpaurheiluun liittyvät diskurssit.

4.1. Urheilun hegemonia

”-liikuntakulttuuriamme on hallinnut liian yksipuolisesti lähinnä valtakunnallisten urheilujärjestöjen tarkoituksia palveleva kilpailuideologinen hegemonia. Tällä kilpailuideologisella hegemonialla tarkoitan sitä, että uskotaan kilpailuhalun kuuluvan ihmisluontoon biologisena perintötekijänä, että yksinomaan huippu-urheilu luo harrastusta virkistys- ja kuntourheiluun-”²⁴⁴

Yleisin perustelu kuntoliikunnan huonolle asemalle liikuntakulttuurissa oli kilpaurheilun hegemonia, joka on ollut valloillaan edeltävät vuosikymmenet. Kilpaurheilusta erillistä kuntoliikuntaa ei ollut ennen 1960-lukua ja tämä kilpaurheilun suvereeni valta-asema nousee kritiikin kohteeksi Stadionissa. Urheilu oli liikuntakulttuurin tärkein ilmentymä

²⁴³ Kts. kappale 3.1.

²⁴⁴ Pekka Kiviaho, Stadion 1/1968, 10.

1880-luvulta 1960-luvulle asti²⁴⁵, mutta nyt liikunta ja kuntoliikunta olivat saapuneet sen rinnalle. Urheilun hegemonialla oli monia merkityksiä suomalaisessakin liikuntakulttuurissa ja se voitiin jopa nähdä porvarillisena tapana kontrolloida työväestön vapaa-aikaa.²⁴⁶ Urheilun valta-aseman diskurssissa ei kuitenkaan Stadion-lehdessä esitetty näin vahvoja luokkaeroja korostavia merkityksiä, vaan diskurssissa keskityttiin pikemminkin kritisoimaan kilpaurheilun nauttimaa suosiota suomalaisessa liikuntakulttuurissa ja kuntoliikunnan alisteista suhdetta kilpaurheiluun.

Kilpa- ja huippu-urheilun vahva asema näkyi myös liikuntapoliittisessa viitekehyksessä, sillä valtion urheilumäärärahojen suuntaaminen kilpa- ja huippu-urheilun tarpeisiin palveli vain pientä vähemmistöä.²⁴⁷ Määrärahojen suuntaamisen kritiikki alkoi jo 1950-luvulla ja 1960-luvulle tultaessa asiaan oltiin saatu muutoksia, sillä liikuntatieteellisen toiminnan valtionavustuksen määrä oli kasvanut viisinkertaiseksi.²⁴⁸ Tästä huolimatta diskurssi, jossa korostetaan kilpa- ja erityisesti huippu-urheilun pientä vähemmistöä palvelevaa luonnetta oli hyvin yleinen Stadion-lehden kirjoituksissa. Erityisen yleistä tämä oli 1960-luvulla, mutta myös 1970-luvulla nähtiin joitain kilpaurheilun elitismää korostavia puheenvuoroja.

Liikuntapedagogiikan professori Kalevi Heinilä kritisoi vuonna 1966 kilpaurheilun valta-asemaa, joka näkyi valtakunnallisessa liikuntasuunnittelussa mm. ”erinomaisen kalliina urheilukeskuksina ja mammuttimäkinä”.²⁴⁹ Heinilän kritiikissä kunnallinen ja valtiollinen liikuntapaikkasuunnittelu palveli kansainväliseen menestykseen tähtäävää urheilua, eli pientä vähemmistöä. Heinilälle kilpaurheilun hegemonia oli peruja vanhasta kansallisen kilpaurheilumenestyksen muistosta: ”Maamme liikuntaelämää hallitsevalla kilpaurheilulla on vahva ja yksioikoinen ideologiansa: Suomi voittoon! – maksoi mitä maksoi”.²⁵⁰ Heinilä katsoi kilpaurheilun ideologian olevan nationalistinen. Suomalainen liikuntatutkimus oli jo ennen liikuntatieteellisen tutkimuslaitoksen perustamista syntynyt suomalaisen kansainvälisen kilpaurheilumenestyksen heikentymisen aiheuttamasta huolesta. Osittain tästäkin syystä tutkimus kiinnostui aluksi fysiologisista ja suorituskykyä parantavista kysymyksistä.²⁵¹

²⁴⁵ Tiihonen 2014, 18.

²⁴⁶ Itkonen 1991, 32.

²⁴⁷ Wuolio 1982, 175.

²⁴⁸ Wuolio 1982, 175.

²⁴⁹ Stadion 1/1966, 11.

²⁵⁰ Stadion 1/1966, 12.

²⁵¹ Wuolio 1982, 172–173.

Kilpaurheiluun liittyi Heinilän mukaan tehokkuusvaatimus, jonka mukaan valtion piti tuottaa omaa huipputasoista liikuntatieteellistä tutkimusdataa, eikä elää ”lainatiedon” varassa.²⁵² Tämä oli Heinilän mielestä vanhaa käytäntöä ja tämä vanha ja perinteinen kilpaurheilun käyttöön tuottava liikuntatiedeperinne oli yksi syy, miksi Stadion-lehdessä kritisoitiin kilpaurheilututkimusta ja sen aikaisempaa asemaa niin rajusti: yhteiskunta oli muuttumassa ja liikuntatieteen piti pysyä muutoksessa mukana, ellei jopa edellä. Liikuntatieteen hyötyjen ei katsottu olevan Suomen kansallisen urheilumenestyksen leivissä, vaan koko kansan liikunnan edistämisessä. Heinilä uskoi vankasti kansainvälisyyteen ja tiedon vapaaseen vaihtoon ja pyrki omien sanojensa mukaan tätä tavoitetta toteuttamaan aktiivisesti.²⁵³

Stadion-lehdessä vallitsevaa käsitystä kilpaurheilun ja kuntoliikunnan suhteesta, erityisesti 1960-luvulla, kuvaa hyvin Heinilän kommentti: ”Huippu-urheilua vaivaavat sukurasitteet ja vanhuuden sairaudet, kun taas kuntourheilu kärsii aikanaan ohimenevistä lapsuusiän kulkutaudeista”.²⁵⁴ Uusi kehitysliike, kuntoliikunta, siis kärsi vielä tällä hetkellä, mutta ne olivat vain kasvukipuja ja Heinilä oli hyvin optimistinen sen tulevaisuudennäkymistä. Huippu-urheilun sukurasitteilla viitataan todennäköisesti juuri suomalaiseen menneeseen kansainväliseen urheilumenestykseen, kuten Lasse Vireniin ja Paavo Nurmeen. Suomi oli 1900-luvun alussa kohonnut olympiamenestyksellään huippu-urheilun suurvallaksi ja tämä iskosti urheilun nationalistisen aatteen suomalaiseen mielenmaisemaan.²⁵⁵

Tampereen yliopiston gerontologian professori Eino Heikkinen tarttui huippu-urheilun dominoivaan asemaan lukujen kautta: ”Aikuisväestöstä huippu-urheilijoita on kuitenkin vain noin 0.5 %; liikuntaa terveytensä ja virkistyksensä vuoksi harrastavia sen sijaan noin 60%, joista 20% on aktiivisia kuntoliikkuja”.²⁵⁶ Heikkisen mukaan liikuntatieteellinen tutkimus oli ehtinyt jo reagoida tähän, mutta liikuntakulttuuri olisi yleisesti vielä ”urheilukulttuurin” vallassa. Liikuntakulttuurin, jonka pitäisi sisältää monia kansanterveydellisiä ja kuntoliikunnalle ominaisia piirteitä, nimeäminen urheilukulttuuristiseksi oli vahva kritiikki kilpaurheiluvoittoista liikuntaelämää kohtaan. Heikkisen mielestä, jotta liikuntakulttuuri muuttuisi enemmän tavallista kansalaista

²⁵² Roiko-Jokela 2012, 16–17.

²⁵³ Heinilä 2022, 142–150.

²⁵⁴ Stadion 1/1966, 11.

²⁵⁵ Kokkonen 2015, 114–115.

²⁵⁶ Stadion 1/1973, 24.

palvelevaksi, pitäisi ensiksi havaita liikunnan vaikutus kansanterveyttä ylläpitävänä ja edistävänä voimana.²⁵⁷ Tämä on kuntoliikunnan perustelulle yleinen diskurssi, mutta sitä käytettiin Heikkisen tapaan aika ajoin perustelemaan myös laajempaa liikuntakulttuurin muutosta.

Kilpaurheilun tunnistettiin palvelevan vain harvoja enää 1960-luvulla. Heikkisen tapaan myös Niemen toimikunta tarkasteli kilpaurheilun ”käyttäjämääriä” lukujen avulla. Niemen toimikunnan toisessa osamietinnössä oli selvitetty korkeakouluopiskelijoiden kilpaurheiluharrastuksen olevan miehillä 5 % ja naisilla 1 %, ja täten ”valtaosaan opiskelijoista kilpaurheilu ei pysty vetoamaan”.²⁵⁸ Tässä piilee tärkein kilpaurheilun kritiikki aineistossa: sille ei yksinkertaisesti ole kansalla käyttöä. Kritiikin mukaan kilpaurheilu saa osakseen aivan liian korostunutta panostusta yhteiskunnassa, vaikka sen hyödyistä nauttivat vain todella harvat, pieni eliitti. Kilpaurheilukritiikin toisena puolena on tietysti kuntoliikuntamyönteisyys ja kilpaurheilun hegemonia -diskurssissa se syö resurssit ja voimavarat kuntoliikunnalta.

4.2. Media ja nationalismi

Tässä tutkielmassa olen käsitellyt kilpaurheilua kattokäsitteenä, jonka alle huippu-urheilukin kuuluu. Tässä kappaleessa käytän näitä käsitteitä itsenäisesti ja ne molemmat saavat oman diskurssinsa. Huippu-urheilu sai kirjoittajilta osittain kilpaurheilusta erillistä kritiikkiä. Kansainvälisen tason kilpaurheilun, olympialaisten ja huippu-urheilun ja niihin liittyviä tekijöitä kritisoidaan Stadion-lehdessä nationalistiseksi. Mediadiskurssissa kilpaurheilun asemaa suomalaisessa mediassa kritisoidaan ja usein varsinkin urheilujournalistit saivat tästä syyn niskoilleen.

Urheilun näkyvyys kasvoi lehdistössä ja radiossa 1950-luvulla. Tohtori Antti Cederberg tiedosti urheilun valta-aseman suomalaisessa mediassa. ”Meidän ei tarvitse muuta kuin avata lehti ja todeta kuinka suuri osuus urheilu-uutisilla on lehden pinta-alasta”.²⁵⁹

Liikuntatieteilijät ottivat yhteen urheilutoimittajien kanssa ja osa tästä kiistelystä julkaistiin Stadion-lehdessä. Kesällä 1970 järjestetty liikuntaideologiaseminaari herätti

²⁵⁷ Stadion 1/1973, 24–25.

²⁵⁸ Komiteamietintö B 1968:24–25, 23.

²⁵⁹ Kuntoliikuntaseminaari 22.-23.10.1977, 23.

vahvoja vastalauseita suomalaisessa urheilulehdistössä. Keskustelu lehdistön ja liikuntatieteilijöiden välillä sai poliittisesti latautuneita sävyjä ja jyvaskyläläisiä liikuntatieteilijöitä leimattiin vasemmistolaisiksi. Uuden Suomen toimittaja oli kuvannut seminaaria kieroksi ja Jyvaskylän liikuntatieteilijöitä ”kiviaholaisiksi”.²⁶⁰ Kirjoituksen mukaan kiviaholaista linjaa edusti urheilujärjestelmää vastaan hyökkääminen ja tyytymättömyys nykyhetkeen. Uuden Suomen toimittaja Hannu Levänen syytti liikuntatieteilijöitä ennakoasenteellisuudesta ja epäili näiden tutkimustulosten rehellisyyttä. Leväsen kirjoitukseen vastasi kasvatustieteiden lisensiaatti Juhani Kirjonen puolustaen Kiviahoa, joka myöhemmin liittyi itsekin keskusteluun.²⁶¹ Kiviaholaisuudella tarkoitetaan ”uusvasemmistolaiseksi” leimattua liikuntatieteiden sisällä vaikuttanutta terveysrintamaa.²⁶² Levänen oli kritiikissään oikeassa ainakin siltä osalta, että urheilujärjestelmää vastaan liikuntatieteilijät todella olivatkin, ainakin Stadion-lehden kirjoituksissa. Tyytymättömyys nykyhetkeen, eli kilpaurheilun valta-asemaan, oli myös usein läsnä Stadionissa ilmaistuissa mielipiteissä.

Toimittaja Hannu Levänen puolestaan veti kirjoituksellaan mukaan professori Kalevi Heinilän, jonka hän uskoi olevan kiviaholaisuutta vastaan. Vastoin Leväsen odotuksia, Heinilä osoitti omassa vastauksessaan yhtenäistä rintamaa liikuntatieteilijäkollegoidensa kanssa ja kritisoi Uuden Suomen ja Urheilulehden artikkeleita asiattomuudesta. Levänen ei selvästikään ollut tutustunut Heinilän Stadionissa ilmaisemiin mielipiteisiin, sillä Heinilä kunnostautui ”kiviaholaisiakin” kovempaan urheilun järjestelmän kriitikkona ja osoitti tyytymättömyyttään nykytilanteeseen aina kun kykeni.

Pekka Kiviaho kuului Kalevi Heinilän kanssa merkittäviin liikuntasosiologian uranuurtajiin ja hänen erityisalaansa oli urheilujärjestöjen poliittiset yhteydet.²⁶³ Kiviaho kuului myös Heinilän vastustamaan sosialistiseen terveysrintamaan ja oli keskeinen hahmo METELI-tutkimuksessa.²⁶⁴ Tästä huolimatta liikuntatieteilijät asettivat kuitenkin sisäiset kiistansa sivuun, kun ”hyökkäys” tuli liikuntatieteiden ulkopuolelta. Tässä tapauksessa lehdistön ja urheilumedian suunnalta. Ulkoisen hyökkäyksen edessä läheneminen oli kuitenkin vain hetkellistä ja Kalevi Heinilä muistelee vielä viimeisessä muistelmateoksessaan, *Läksyjä ja läksytyksiä*, miten taistelu uusvasemmistolaisia

²⁶⁰ Stadion 3/1970, 124.

²⁶¹ Stadion 3/1970, 124–128.

²⁶² Lisää sivuilla 43–45.

²⁶³ Roiko-Jokela 2012, 169.

²⁶⁴ Roiko-Jokela 2012, 170.

”valtausyriksiä” vastaan oli yllättävintä ja haastavinta Heinilän yliopistouralla: ”Se oli yliopistourani raskainta, kovien ristipaineiden aikaa. Tuon ajan monet ”metelit” ovat enää vain tallennettuina jäänteinä muistuttamassa siitä, että yliopisto ja tiede ovat haavoittuvaisia, jos ne alistetaan poliittisen valtapelin välineiksi”.²⁶⁵

Professori Pertti Hemanus analysoi tiedotusvälineiden ”urheiluaineistoa”, jolla hän viittasi yleisesti urheiluun liittyvään mediatuotantoon. Hemanus yhdisti tiedotusvälineiden läpimurron kilpaurheilun läpimurtoon ja pohti mitä urheiluviihde opettaa katsojalle: ”Urheiluaineiston opettama tapa jäsentää maailmaa lienee verraten 1) maskuliininen, 2) kilpailuhenkinen ja suorituksia korostava sekä 3) nationalistinen ja etnosentrinen”.²⁶⁶ Toisen kohdan opetus kuvastaa miten mediassa esitetty liikuntakulttuuri on urheilua ja urheilukulttuuria. Hemanus ei varsinaisesti artikkelissaan kritisoinut urheilun valta-asemaa mediassa, mutta analysoimalla sen olemusta, käy ilmi urheiluviihteen samankaltaisuus kilpaurheilun saamien merkitysten kanssa. Tällä kertaa lisäyksenä oli nationalismi ja etnosentrisyys.

Median vastuuta kuntoliikunnan asialle vaati myös Stadionin päätoimittaja Pertti Mustonen. Pääkirjoituksessaan suomalaisen median ja urheilutoimittajien ammattitaidosta Mustonen analysoi niiden roolia nuorison liikuntakäsitysten luojina ja liikuntakulttuurin muodostajina. Vielä vuonna 1978 Mustosen mukaan suomalaisen liikuntajärjestelmän ja lehdistön painopiste oli kilpaurheilussa.²⁶⁷ Tämä oli Mustosesta valitettavaa, sillä kuntoliikunta oli jo hyvissä ajoin 1970-luvulla noussut kilpaurheilun rinnalle liikuntakulttuurissa, ja liikuntatieteilijät olivat vaatineet sille myös mediassa näkyvämpää asemaa. Mustonen korosti median roolia kasvattajana ja myönsi urheilutoimittajien nauttivan suurta kansan luottamusta samalla kun liikuntatieteilijät jäivät kulusseihin. Media asetettiin siis liikuntatieteen kanssa vastakkain, jolloin media puolusti kilpaurheilua ja liikuntatieteilijät kuntoliikuntaa.

Ajoittain syyn myönnettiin löytyvän omasta toiminnasta. Liikuntatieteiden tohtori Pauli Vuolle kritisoi suomalaista tiedekulttuuria tiedotuskilpailusta ulosjättäytymisestä. Vuolteelle suomalaisen liikuntatiedeviestinnän epäonnistuminen oli kaupallisen tiedonvälityksen käyttämättä jättäminen, joka on siten kehittynyt ilman liikuntatieteellistä

²⁶⁵ Heinilä 2022, 388.

²⁶⁶ Stadion 4/1973, 112–113.

²⁶⁷ Stadion 2/1978, 35.

vaikutusta.²⁶⁸ Tieteen ja urheilutoimituksen välistä suhdetta käsitteli myös Pentti Pitkänen artikkelissaan urheilutoimittajien ammatillisesta osaamisesta, toimenkuvasta ja koulutustaustasta. Ongelmaksi Pitkänen nosti artikkelissa varsinaisen liikuntatieteellisen ja liikuntahistoriallisen osaamisen alalla, jota ei käytännössä ollut laisinkaan. Vuolteen kirjoituksen lailla myös Pitkäsen artikkelista paistaa toive liikuntatieteen tiedonvälityksen parantamisesta. Liikuntakulttuurin äärimmäisen tärkeä osa, media, oli kilpaurheilun ja urheilutoimittajien vallassa ja liikuntatieteen piti saada äänensä paremmin kuuluviin. Huonon kuuluvuuden syiksi nimettiin yleensä media, järjestökenttä ja poliittiset päättäjät, mutta liikuntatieteilijöiden omaa vastuuta korostettiin harvoin.

Tarkastuslaskija Veli Puustinen puolestaan syytti liikuntatieteilijöitä siitä, että nämä olivat epäonnistuneet tutkimustulosten kansantajuistamisessa.²⁶⁹ Tämä syytös tuntui varmasti Stadion-lehden toimittajakunnassa, sillä lehden päätoimittajat olivat useaan otteeseen listanneet tieteen popularisoinnin yhdeksi päätavoitteistaan.²⁷⁰ Puustinen myönsi toisaalta myös kuntoliikunnan ja liikuntatieteen viihdearvon olevan alhainen, jonka hän näki osasyynä sen huonoon mediamenestykseen.

Keskustelu suomalaisen median urheilupainotteisuudesta oli elävää vuonna 1978. Urheilutoimittaja Matti Salmenkylän puolustuspuheenvuoro suomalaiselle urheilutoimitukselle julkaistaan samassa Stadionin numerossa Mustosen ja Vuolteen kirjoitusten kanssa. Salmenkylän mukaan urheilutoimittaja oli ainainen syntipukki suomalaisen liikuntakulttuurin ongelmiin ja heitä syyllistettiin Salmenkylän mukaan urheiluseurojen ja huippu-urheilun palvelijaksi.²⁷¹ Samankaltaisen kuvan saa kyllä Stadion-lehden puheenvuoroista, mutta Salmenkylä puolustautuu olevansa lukijansa palvelija, eli kysyntään vastaaja. Salmenkylälle syypää löytyi liikuntakulttuurista: ”Niin kauan kuin liikuntajärjestelmän painopiste on kilpaurheilussa, niin kauan myös liikuntatiedottamisen painopiste on kilpaurheilussa”.

Vaikka tässä Stadionin liikuntaviestinnän erikoisnumerossa oli puhuttu yleisesti liikuntatieteellisen tiedon välityksestä mediassa, huomataan että se kulminoituu kuntoliikuntaan. Salmenkylä kirjoitti: ”kun kuntoliikunta on saavuttanut selvempää jalansijaa, se on löytänyt täysin hyväksytyin paikkansa lehtien palstoilla”. Tästä eivät

²⁶⁸ Stadion 2/1978, 54–55.

²⁶⁹ Stadion 2/1978, 60–61.

²⁷⁰ Esim. Stadion 3/1973 ja 3/1970.

²⁷¹ Stadion 2/1978, 59–60.

liikuntatieteilijät olleet samaa mieltä ja Salmenkyläkin näytti sivuuttavan kritiikin vetoamalla kysyntään. Salmenkylä on toki liikuntatietelijöiden kanssa samaa mieltä kilpaurheilun valta-asemasta, mutta molemmat osapuolet, Salmenkylä urheilumediaa edustaen, syyttävät toisiansa kuntoliikunnan huonosta näkyvyydestä mediassa. Salmenkylän kommentissa näkyi myös kuntoliikunnan kannalta synkkä lupaus: kuntoliikunta oli ilmiönä saavuttanut huippunsa, eikä sille silti ollut löytynyt ”hyväksytyä paikkaa lehtien palstoilla”. Tutkielmani tarkoituksena ei ole tutkia kuntoliikunnan asemaa laajemmin mediassa, mutta Stadion-lehden sivuilla media oli selvästi kilpaurheilun puolella ja siksi liikuntatieteilijät kritisoivat suomalaista urheilulehdistöä.

Urheilusaavutukset kiinnittyivät helposti osaksi kansallista identiteettiä ja niistä tuli sitä kautta nationalismin kanavia.²⁷² Eino Heikkinen kirjoitti aiheesta vuonna 1973 analysoidessaan suomalaisen liikuntatutkimuspolitiikan päämääriä. Hänen mukaansa urheilututkimuksen kehitys oli ollut voimakasta ”niissä maissa, joissa urheilua tietoisesti käytetään kansainvälisen poliittisen taistelun välineenä”.²⁷³ Heikkinen liitti kilpaurheilukeskeisen tutkimuksen kansainvälisen menestyksen ja voimannäytön työkaluksi. Heikkinen ei suoraan syyttänyt suomalaista liikuntatieteellistä tutkimusta nationalistiseksi, mutta varoitti siitä, mitä tapahtuisi, jos se keskittyisi vain urheilun edistämiseen. Suomessa ei enää 1900-luvun alun kaltaista kansainvälistä urheilumenestystä koettu toisen maailmansodan jälkeen, mutta mielikuva urheilun kautta yhdistyneestä ”meidän Suomestamme” oli jäänyt elämään suomalaisten mieliin.²⁷⁴

Kilpaurheilun nationalismi näkyi ministeri Heikki Klemolan kirjoituksessa myös urheilun talouspolitiikassa. Klemolan mukaan suomalaisen urheilun talouspolitiikka palveli ”kansainvälisten urheiluvoittojen ensiarvoisuutta” eli ”Suomi-voittoonpäämäärää”.²⁷⁵ Klemolan tapaan monet liikuntatieteilijät liittivät kilpaurheiluun ja huippu-urheiluun nationalistisia piirteitä ja sitä kautta niitä kritisoitiin ankarasti.

Kilpaurheilu liitettiin osaksi nationalismin diskurssia, mutta huippu-urheilussa nationalismipuhe huipentui. Huippu-urheiluakin käsitellään aineistossa itsenäisesti, erillään kilpaurheilusta ja huippu-urheilun diskurssit liittyvät erityisesti kansainväliseen

²⁷² Kokkonen 2008, 316–317.

²⁷³ Stadion 1/1973, 23–24.

²⁷⁴ Aalto 2008, 223.

²⁷⁵ Stadion 2/1968, 4–8.

urheilumenestykseen. Olympialaisia arvostetumpaa kansojen välistä urheilukilpailua tuskin onkaan ja siksi olympialaiset ja Kansainvälinen Olympiakomitea (KOK) mainitaan usein huippu-urheilun yhteydessä.

Stadion-lehdessä kirjoitukset liittyen olympialaisiin ja huippu-urheiluun olivat sävyltään jopa kriittisempiä kuin kilpaurheilun ongelmiin liittyvät kirjoitukset. Aineistossa jo tutuksi kilpa- ja huippu-urheilun kriitikoksi pestautunut Kalevi Heinilä epäili ”huippu-urheilun kaksinaismoraalin ’syövän’ jäytävän urheilun ja liikuntakasvatuksen elinvoimaa”.²⁷⁶ Heinilä syytti kärkkäässä kirjoituksessaan suomalaisia urheilujohtajia ”sovinnaisviisaudesta” ja nykyisten uskomusjärjestelmien ylläpitämisestä, kun Heinilän mukaan olisi ollut aika tarkastella suomalaista liikuntakulttuuria kriittisesti, muutosmyönteisesti. Vaikka Heinilä usein kritisoikin kilpaurheilua, tässä kritiikki kohdistuu huippu-urheiluun ja siihen, että urheilujohtajat²⁷⁷ arvostavat urheilua vain silloin, kun se tuo Suomelle kansainvälistä menestystä. Tämä nationalistisen huippu-urheilun diskurssi toistuu Stadion-lehdessä useaan otteeseen ja se korostuu erityisesti olympialaisvuosina. Liikuntatieteilijä Pauli Vuolle oli Heinilän kanssa samoilla linjoilla huippu-urheilun syövästä ja kuvaili olympialiikkeen invaasion suomalaisen liikuntakulttuurin olevan suomalaisen nationalistisen urheiluhistorian syytä.²⁷⁸

Huippu-urheilun puolestakin nähtiin lyhyitä mainintoja. Liikuntatieteellisen seuran puheenjohtaja Castor Lindqvist myönsi huippu-urheilun saavan kenties tarpeettomankin paljon kritiikkiä myös Stadion-lehden ulkopuolella, LTS:n piireissä. Hänen mukaansa huippu-urheilua oli ”pahoinpidelty” kritiikillä ja se oli Lindqvistin mukaan virhe. Harvinaisen sovitteluvainen puheenvuoro on ainakin liikuntatieteilijöiden piirissä ainoa laatuaan Stadion-lehdessä. Erikoisen mielipiteestä teki myös se, että tämä oli Lindqvistin ainoa mielipidekirjoitus Stadion-lehdessä, kun kaikki muut hänen kirjoituksistaan olivat tiukasti lääketieteellisten tutkimustulosten esittelyä.²⁷⁹ Filosofian tohtori ja aktiivinen LTS:n vaikuttaja Joel Juppi kuvailee muistelmateoksessaan Lindqvistiä liikuntavastaiseksi henkilöksi, joka ei ”pitänyt liikuntaa terveyden kannalta millään tavalla hyödyllisenä”²⁸⁰, joten Lindqvist oli erosi tässäkin mielessä liikuntatieteilijöiden yhtenäisestä, huippu-urheilukriittisestä linjasta.

²⁷⁶ Stadion 1/1965, 16.

²⁷⁷ Viitaten poliitikkoihin ja järjestöjen johtohenkilöihin.

²⁷⁸ Stadion 1/1973, 8–9.

²⁷⁹ Esim. Stadion 1/1964, 1/1967, 1/1968, 1/1969 ja 1/1970.

²⁸⁰ Juppi 2004, 122.

Linjasta erosi myös valtiotieteiden tohtori Risto Sänkiaho, jonka mukaan valtion liikuntatieteellistä toimikuntaa oli ”lukuisissa yhteyksissä – soimattu huippu-urheiluvihamieliseksi”.²⁸¹ Artikkelissa Sänkiaho puolustautui syytöksiltä ja kehui toimikuntaa ”huippu-urheiluintoisuudestaan”, joka näkyi mm. urheilulääkäriasiemien tukemisena ja toimikunnan jäsenien kilpaurheiluharrastuksena. Stadion-lehden kirjoitusten antaman kuvan perusteella Sänkiaho vain vahvisti jo kriittiseksi havaitun kilpaurheilun poliittisen ja taloudellisen suosimisen. Sänkiaho ei edustanutkaan liikuntatieteilijää, mutta tällainen puheenvuoro oli silti hyvin harvinaislaatuinen Stadionissa.

4.3. Järjestöt

Urheilupolitiikka oli perinteisesti koskenut urheilujärjestöjen, erityisesti sai Suomen Valtakunnan Urheiluliiton (SVUL) ja Työväen Urheiluliiton (TUL) tulehtuneita välejä, kilpaurheilua ja kansainvälistä urheilumenestystä. Monipuolisen, virkistysellisen ja terveyttä korostavan liikuntapolitiikan saapuminen käänsi 1960-luvulla asetelman pääläelleen.²⁸² Tästä huolimatta Stadion-lehdessä kritisoitiin urheilujärjestöjä, joiden nähtiin pitävän yllä kilpaurheilun valta-asemaa. Tässä kappaleessa esittelen järjestödiskurssin, jossa kilpaurheiluvastaus kulminoituu urheilujärjestöjen kritiikkinä.

Järjestöt saivat kauttaaltaan Stadion-lehdessä kritiikkiä liikuntatieteilijöiltä. Valtiotieteen tohtori Kalevi Heinilä oli kenties yksi aggressiivisimmista järjestökriitikoista Stadion-lehdessä. Erityisen vahvaa kritiikkiä Heinilältä saa SVUL, jossa Heinilä oli itsekin aikanaan töissä. Artikkelissaan ”Liikuntajuhlien massademonstraatioista”, Heinilä vertasi urheilujärjestöjen retoriikkaa autoritääriiseen pelotteluun: ”Eräs tehokkaimpia autoritaaristen järjestöjen ja johtajien käyttämiä keinoja jäsenistön massakäyttäytymisreaktioiden vahvistamiseksi on epätodellinen tai liioitellun uhkatilanteen synnyttäminen”.²⁸³ SVUL:n varapuheenjohtaja Erkki Palolampi vastasi vähintään yhtä tulenkatkuisella vastineella Heinilän syytöksiin seuraavassa Stadionin numerossa: ”Totalitarismia (mm. valtiovallan) SVUL juuri on lujasti torjunut. Onko se

²⁸¹ Stadion 4/1977, 123.

²⁸² Vasara 2004, 254.

²⁸³ Stadion 4/1964, 7.

todellakin jäänyt huomaamatta!?”²⁸⁴ Jos huippu-urheilu sai edellisessä kappaleessa kritiikkiä nationalistisesta luonteestaan, vei Heinilän kritiikin uudelle tasolle syyttämällä urheilujärjestöjä äärinationalistisiksi.

Heinilä muistelee Stadionissa julkaistua väittelyä Palolammen kanssa ja huomauttaa, että kyseessä piti olla sokkona samanaikaisesti julkaistu väittelyartikkeli, jossa molemmat kirjoittajat argumentoivat oman näkökantansa, tietämättä vastustajan artikkelin sisältöä.²⁸⁵ Palolampi ei kuitenkaan Heinilän mukaan noudattanut näitä sääntöjä vaan odotti Heinilän artikkelin julkaisua ja julkaisi sitten seuraavassa Stadion-lehdessä vastineensa.

Heinilä sisällytti puheenvuoroihinsa ja mielipideartikkeleihinsa SVUL kritiikkiä aina kun kykeni. Liikuntapoliittisten neuvottelupäivien alustuspuheenvuorollaan Heinilä vertaili kuntoliikunta- ja kilpaurheilujärjestöjä. Heinilä näki ongelman voimasuhteissa: ”Kuntoliikunnan valtakunnallisten järjestöjen lukumäärään on kiinnitetty arvostelevassa mielessä huomiota. Näiden luku (5–6) ei kuitenkaan ole suuri - - kun verrataan kilpaurheilun alalla toimivien valtakunnallisten järjestöjen lukumäärään (n.40)”.²⁸⁶ Kilpaurheilujärjestöillä oli siis määrällinen etu, mutta kritiikki kohdistui myös kuntoliikuntajärjestöihin ja niiden aktiivisuuteen: ”Paljon puuttuu, ja siksi tarvitaan yhteistoimintaa sekä organisaatio sen (kuntoliikunnan) toteuttamiseksi”.²⁸⁷ Vaikka Heinilä ei nimellä maininnut järjestöä jota kritisoi, on tästäkin puheenvuorosta helppo tunnistaa kohteen olevan SVUL, sillä kyseessä on suurin kilpaurheilua edustava järjestö, johon kuuluu monia pienempiä järjestöjä.²⁸⁸

Syy siihen miksi Stadion-lehdessä kritiikki kohdistuu SVUL:oon eikä niinkään TUL:oon, löytyy järjestöjen välisestä historiasta. SVUL:n ja TUL:n kilpailu Suomen suurimman urheilun keskusjärjestön sijasta oli johtanut SVUL:n voittoon ja kilpailun tuloksena SVUL jatkoi linjaansa kilpa- ja huippu-urheilukeskitteisenä järjestönä, kun taas TUL:lle sopi aatteellisesti kansanurheilutoiminnan edistäminen ja järjestäminen.²⁸⁹

Neuvottelupäivillä puheenvuoron pitänyt SVUL:n pääsihteeri Aaro Laine katsoi Heinilän kritiikin kohdistuvan SVUL:oon ja puolustautui Heinilän ”syytöksiltä”. Laineen mukaan

²⁸⁴ Stadion 1/1965, 35–39.

²⁸⁵ Heinilä 2022, 99.

²⁸⁶ Stadion 4B/1967, 29.

²⁸⁷ Stadion 4B/1967, 30.

²⁸⁸ Kokkonen 2015, 200.

²⁸⁹ Kokkonen 2015, 136.

SVUL oli perustanut jo ”ainakin kuusi varsin vilkkaasti toimivaa kuntoliikuntaliittoa” ja täten oli harhaanjohtavaa kutsua SVUL:a kilpaurheilujärjestöksi.²⁹⁰ Laine ei myöskään hyväksynyt kritiikkiä kilpaurheilujärjestöjen mahdollisuuksista hoitaa kuntoliikunnan asiaa ja hän kirjoitti SVUL:n olevan ”urheilujärjestö, jonka ohjelmaan kuuluvat sekä huippu-, kilpa- että kuntourheilu”. Kuntoliikunta ei kuitenkaan ollut osana tätä ohjelmaa ja siinä piili Heinilän kritiikki. Kuntoliikunta tarvitsi Heinilän mukaan omaa, kilpaurheilujärjestöistä erillistä organisaatiota. Laineen mielestä tämä oli turhaa ja kysymys ei ollut organisaatiosta vaan ohjelman laatimisesta, eli hänen mukaansa urheilujärjestöt ottaisivat kuntoliikunnan kehittämisen asiakseen, muiden tehtäviensä ohella.

Laineen eriytymistä vastustava linja pysyi vielä kaksi vuotta myöhemmin julkaistussa artikkelissa, jossa hän puhui ”karsinoitumista” vastaan. Laineen kirjoituksista välittyi tyytymättömyys nykyiseen urheilun tilaan Suomessa, ja hänen mielestään urheilun instituutiota uhattiin Suomessa monelta laidalta, kun samanaikaisesti muissa Pohjoismaissa urheilujärjestöjä tuettiin avokätisemmin.²⁹¹ Laineen maalaamat uhkakuvat eivät resonoi varsinkaan Stadion-lehdessä, jossa kilpaurheilujärjestöjen valta-asema on jatkuva kritiikin kohde. Vastakkainasettelu urheilujärjestöjen, erityisesti SVUL:n, ja liikuntatietelijöiden välillä toistuu Stadionissa. Kiistassa oli pohjimmiltaan kyse kuntoliikunnan ja kilpaurheilun välisestä rajankäynnistä.

Tasavallan presidentti Urho Kekkonen reagoi kuntoliikunnan järjestökiistaan vuoden 1971 sporttipuheessaan: ”Kilpaurheiluväen taholta on vaadittu, että järjestötoiminta kuntoliikunnan edistämiseksi olisi uskottava toiminnassa oleville keskus- ja erikoisliitoille”. Kekkosen mukaan tämä olisi kuin ”pukki olisi laitettu kaalimaan vartijaksi”.²⁹² Kekkosen puheenvuorossa korostui näkemys kuntoliikunnan ja kilpaurheilun vastakkainasettelusta, sillä ne eivät voisi toimia yhdessä tai päällekkäisesti. Erityisesti kilpaurheiluvastaiset, erittäin kuntoliikuntamyönteiset tahot, eivät uskoneet perinteisesti kilpaurheiluun keskittyvien järjestöjen haluun edistää kuntoliikunnan asiaa. Kekkonen oli myös kuntoliikunnan itsenäisen, oman keskusjärjestön perustamisen puolella.

²⁹⁰ Stadion 4B/1967, 54.

²⁹¹ Stadion 1/1969, 7.

²⁹² Urho Kekkosen puhe 30.10.1971 liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäisjuhlassa.

Vuonna 1971 keskustelu kuntoliikunta- ja kilpaurheilujärjestöjen eriyttämisestä oli aktiivista Stadion-lehdessä. Kilpaurheilun kriittikona tutuksi tullut professori Kalevi Heinilän toinen jatkuvan kritiikin kohde oli SVUL ja siihen liittyvät organisaatiot. Heinilä vastasi Stadionin numerossa 1/1971 peräti neljään eri SVUL:n edustajan puheenvuoroon. Jokainen puheenvuoro keskittyi urheilu- ja liikuntajärjestöjen yhtenäistämiseen ja Heinilä torjui jokaisen puheenvuoron suurin piirtein samoilla argumenteilla: tähän mennessä ei kuntoliikunta ollut päässyt etenemään vallitsevan kilpaurheiluideologian hegemonian takia ja kuntoliikunnan ”kansanterveystyötä” ei voitaisi näiden historiallista taakkaa kantavien järjestön toimista tehdä.²⁹³ Se, että Heinilä puolusti ”kansanterveystyötä” oli jälleen osoitus siitä, miten Heinilä asetti liikuntatieteellisen tiedekunnan sisäiset ristiriidat²⁹⁴ sivuun kiistellessään jonkun liikuntatieteelle ”ulkopuolisen” tahon kanssa, tällä kertaa kyseinen taho oli SVUL.

Sosiologi Jorma Viitanen kritisoi SVUL:n toiminnan ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden suunnittele mattomuutta. Viitanen mukaan SVUL:lle kyllä kelpasi valtion rahallinen urheilutuki, mutta kun valtio pyrki asettamaan liikuntapoliittisia tavoitteita ja instituutioita, kuten urheiluministeriö, niin SVUL:sta ärahdettiin eikä suostuttu muuttamaan toimintaa tavoitteellisemmaksi.²⁹⁵

Jyväskylässä kesäkuussa 1970 järjestetty liikuntaideologiaseminaari oli herättänyt runsaasti keskustelua muuallakin kuin Stadionissa. Urheilulehdessä²⁹⁶ oli kritisoitu seminaarissa puhunutta Pekka Kiviahoa ja hänen edustamaa uusvasemmistolaista liikuntatiedettä, johon vastauksena Kiviaho kirjoitti: ”SVUL kollektiivina näyttää olevan liikuntapoliittiseen keskusteluun kykenemätön, siitä huolimatta, että sillä liikuntapoliittisena vaikuttajana on huomattava rooli maassamme”.²⁹⁷ Kilpaurheilu yhdistettiin Stadionissa jähärpäisesti kilpaurheiluideologiasta kiinni pitäviin keskusjärjestöihin, jotka eivät olleet valmiita keskustelemaan muutoksesta, vaan puolustelivat asemiaan.

Liikuntatieteilijä Pekka Kiviahon kirjoitus kolmea vuotta ennen Kekkonen puhetta edusti presidentin kanssa samaa näkökantaa. Kiviahon mielestä kilpaurheilun toiminta oli

²⁹³ Stadion 1/1971, 44–49.

²⁹⁴ Kts sivut 43–44.

²⁹⁵ Stadion 2/1969, 6.

²⁹⁶ Suomen Urheilulehti oli Erkki Vasaran mukaan ”SVUL-johitoisen urheiluliikkeen lipunkantaja”. Vasara 2004, 166.

²⁹⁷ Stadion 3/1970, 128.

ideologisen näkemyksen ohjaamaa ja muutaman kerran vuodessa järjestetyt, ”kaupunkien väliset marssikilpailut” eivät luoneet liikuntatottumuksia kansalle ja siten edistäneet kuntoliikunnan asiaa. Urheilujärjestöjen ongelmiin kuului Kiviahon mielestä myös niiden historia, sillä niiden ”luokkaluonne” oli ongelma. Kiviahon mukaan vain ”väriä” tunnustamalla, eli poliittisesti sitoutumalla pääsi osaksi näiden järjestöjen toimintaa, jolloin jäseniä karsittiin rajusti pois. Lisäksi kilpaurheilujärjestöt karsivat suorituskykyvaatimuksellaan jo ison osan väestöstä pois, joten kuntoliikunnan tarpeet eivät tulisi täyttymään tällaisten organisaatioiden vastuulla.²⁹⁸ Vuotta myöhemmin Kiviaho analysoi suomalaista liikuntapoliittista ilmapiiriä ja järjestöjen osuutta siinä. Hän jaottelee ”voimassa olevat urheiluliitot” vasemmisto- ja oikeistopoliittikkaa harjoittaviin ja sen lisäksi myös kilpaurheilu- ja kuntourheilujärjestöihin. Kiviahon mukaan nämä järjestöt ovat organisatorisesti eriytyneet, mutta se ei ole riittänyt ja niistä ei ollut tullut tasaisesti kilpailukykyisiä.²⁹⁹ Vasemmistolainen urheiluliike ei ollut saavuttanut samanlaista asemaa kuin oikeistolainen ja Kiviahon mukaan syyt tähän olivat urheilun perusarvojen määrittämisessä, joka oli tapahtunut ja tapahtui yhä oikeistolaisen yläluokan taholta. Kiviaho liitti kirjoituksessaan kilpaurheilun oikeistolaiseksi toiminnaksi ja tätä kautta kuntoliikunta sai vasemmistolaisia merkityksiä.

Kuten kaikissa kilpa- ja huippu-urheilun diskursseissa, myös järjestödiskurssissa syyppää kuntoliikunnan huonoon asemaan suomalaisessa liikuntakulttuurissa löytyi jostakin valtaapitävästä entiteetistä. Tässä tapauksessa syyllisiä olivat kilpaurheiluideologiset urheilujärjestöt. Liikuntatieteilijät syyttivät järjestöjä kilpaurheilun valta-aseman ylläpitämisestä ja urheilujärjestöjen puolustautuivat syyttämällä liikuntakulttuuria, jossa kuntoliikunta ei yksinkertaisesti ollut avainasemassa.

²⁹⁸ Stadion 1/1968, 11.

²⁹⁹ Stadion 4/1969, 20–21.

5. Päätäntö

Tässä tutkielmassa tarkastelin, miten Stadion-lehdessä määriteltiin käsitteitä ”kuntoliikunta” ja ”kilpaurheilu” ja minkälaisia diskursseja näiden käsitteiden ympärille muodostettiin.

Aikajaksolla ei tapahtunut radikaalia muutosta kirjoittajien asenteissa kuntoliikuntaan, vaan diskurssit pysyivät kohtuullisen muuttumattomina. Kuntoliikunnan merkitys kuitenkin samanaikaisesti monimuotoistui ja tarkentui, mikä itsessään kertoo niin liikuntakulttuurin kuin suomalaisen yhteiskunnankin muutoksesta. Kuntoliikunnan määritelmä laajentui koskemaan mahdollisimman monia ja kuntosuoritus unohdettiin. Kirjoittajien näkemykset kuntoliikunnan määrittelystä erosivat toisistaan hiukan, mutta pääsääntöisesti varsinkin liikuntatieteilijät olivat samoilla linjoilla sen merkityksestä.

Kilpaurheilunkaan osalta laajempaa asenteenmuutosta ei ollut havaittavissa, vaan erityisesti liikuntatieteilijöiden kirjoitukset Stadion-lehdessä olivat negatiivisia kilpaurheilua kohtaan. Jos ei kritisoitu kilpaurheilun ominaisuuksia, vähintäänkin harmiteltiin sen ylikorostunutta asemaa suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Tämä havainto koskee mielipidekirjoituksiksi luokiteltuja artikkeleita. Varsinaisissa tutkimusartikkeleissa kilpa- ja huippu-urheilua ei käsitelty negatiivisessa valossa, vaan niihin liittyviä asioita tutkittiin puolueettomasti.

Tarina kuntoliikunnasta Stadion-lehden kirjoitusten perusteella on menestystarina. Se on samanaikaisesti tarina altavastajasta, kuntoliikunnasta, joka kohtaa voimakkaan ennakkosuosikin, kilpaurheilun. Toisaalta samanaikaisesti kuntoliikunta oli enemmistön edustaja ja kilpaurheilu vähemmistön, mutta tämä vähemmistö liitetään ”valtaapitäväksi” ja elitistisiksi urheiluorganisaatioiksi, kun taas kuntoliikuntaa edustava enemmistö oli tavallista kansaa, kaikkea kansaa.

Erityisesti liikuntatieteellisestä taustasta tulevat kirjoittajat korostivat kuntoliikunnan yhteiskunnallisten vaikutusten arvoa. Yhteiskunta oli samanaikaisesti kuntoliikunnan syy ja seuraus: muuttunut yhteiskunta ja työelämä mahdollisti lisääntyneen vapaa-ajan ja kuntoilun harrastamisen, mutta samanaikaisesti tämä muutos uhkasi kansalaisten terveyttä, joka oli korjattava kuntoilemalla. Yhteiskunnan muutos oli syytä molempiin: uhkaan ja mahdollisuuteen. Kirjoittajasta riippuvat aladiskurssit korostivat joko tätä mahdollisuuden näkökulmaa, jossa lisääntynyt vapaa-aika johti lisääntyneeseen ja

monipuolistuneeseen liikuntaharrastamiseen, tai sitten uhkanäkökulmaa, jossa kansalaisten terveys oli uhattuna lisääntyneen istumisen ja työelämän vähentyneen fyysisen aktiivisuuden takia. Näkökulmasta riippumatta ratkaisuna oli yhteiskunnallinen vaikuttavuus, jota toteutettaisiin parhaiten tutkittuun, liikuntatieteelliseen tietoon perustuvalla kunnallisella ja valtiollisella liikuntasuunnittelulla.

Kilpaurheilun ympäriltä nousevista, kilpaurheilukriittisistä diskursseista yleisimmät olivat kilpaurheilun hegemoniaa, valta-asemaa ja suosiota kritisoivia. Sen lisäksi että kilpaurheilun diskursseissa kritisoitiin sen asemaa suhteessa kuntoliikuntaa, kilpaurheilun aseman ”ylläpitäjiä” syyllistettiin kirjoituksissa.

Median ja nationalismin diskursseissa media oli kilpaurheiluideologian toteuttaja ja siten se esti kuntoliikunnan edistymisen suomalaisessa liikuntakulttuurissa. Huippu-urheilun puolestaan katsottiin olevan luonteeltaan nationalistista ja siksi äärimmäisen vahvasti kuntoliikuntaa vastaan. Niin kauan kuin liikuntakulttuurissa arvostettiin näitä osa-alueita, ei kuntoliikunta kirjoittajien mielestä päässyt sen ansaitsemiin oikeuksiinsa.

Viimeinen kilpaurheilun valta-aseman ylläpitäjä oli urheilujärjestöt. Tässä diskursseissa liikuntatieteilijät kritisoivat urheilujärjestöjä kuntoliikunnan laiminlyönnistä ja kilpaurheiluvetoisen liikuntakulttuurin ylläpitämisestä ja järjestöjen edustajat puolustautuivat vedoten jo muuttuneeseen liikuntakulttuuriin.

Keskustelu kuntoliikunnan ympärillä oli optimistista ja liikuntatieteilijät toivoivat sille laajempaa yhteiskunnallista arvostusta, ainakin liikuntakulttuurissa. Kilpaurheilun katsottiin olevan syy kuntoliikunnan alisteiselle asemalle. Kuntoliikunnan nousu nähtiin yhteiskunnallisen rakennemuutoksen tuloksena. Kuntoliikunnan ja kilpaurheilun ympärille Stadion-lehdessä muodostuneet diskurssit olivat vahvasti sidonnaisia ympäröivän yhteiskunnan historialliseen muutokseen. Kuntoliikunnan ilmiö ei syntynyt tyhjiössä, vaan sen katsottiin olevan luonnollinen ja positiivinen muutosvoima suomalaisessa liikuntakulttuurissa.

Lähde- ja kirjallisuusluettelo

Aikalaislähteet:

Stadion-lehti, 1963–1980.

Komiteamietintö B 1968: 3 *Kuntoliikunnan suunnittelu: Sosiaaliset edellytykset ja kuntoliikuntapaikat. Niemien toimikunnan osamietintö.*

Komiteamietintö B 1968: 24–25 *Korkeakoulujen liikuntakulttuuri 1970–1981. Niemen toimikunnan osamietintö II.*

Komiteamietintö B 1970: 59 *Kuntoliikunnan suunnittelu: kuntoliikuntapolitiikan perusteet ja periaatteet sekä kunnalliset suunnitteluohjeet. Niemen toimikunnan mietintö.*

Urho Kekkosen puhe 30.10.1971 liikuntatieteellisen tiedekunnan laitosrakennuksen vihkiäisjuhlassa. Saatavilla sähköisesti: <https://www.doria.fi/handle/10024/10153>

Lehti, K. (1975). *Stadion-lehti liikuntakulttuurin heijastajana*. Jyväskylän yliopisto.

Oksman, P. (1975). *Lukijoiden mielipiteet Stadion-lehdestä liikuntatieteiden joukkoviestimenä*. Jyväskylän yliopisto.

Soveri, M. (1984). *Liikuntatieteellinen tutkimus Suomessa*. Liikuntatieteellinen seura.

Telama, R., Juppi, J., & Nieminen, L. (1989). *Liikuntatiede: Mitä se on?* [Liikuntatieteellinen seura].

Valtion liikuntatieteellinen toimikunta. (1968). Kertomus valtion liikuntatieteellisen toimikunnan toiminnasta vuonna 1967: Katsaus valtion liikuntatieteelliseen toimintaan ennen vuotta 1967. Opetusministeriö.

Aikalaistekstit ja muistelmat:

Heinilä, K., & Kiviäho, P. (1968). *Suomalaisen urheilujohtajan muotokuva*. Kasvatustieteiden edistämisseura.

Heinilä, K. (1959). *Vapaa-aika ja urheilu: Sosiologinen tutkimus miesten vapaa-ajan käytöstä ja urheiluharrastuksesta*. WSOY.

Heinilä, K., & Wuolio, J. (1973). *Huippu-urheilu & yhteiskunta*. Jyväskylän kesä r.y.

Heinilä, K. (1975). *Kilpaurheilun säätelyjärjestelmä*. Jyväskylän yliopisto.

Heinilä, K. (1984). *Liikuntakulttuurin haasteet*. [Jyväskylän yliopisto].

Heinilä, K. (2009). *Elämää vastavirtaan*. Kirja kerrallaan.

Heinilä, K. (2010). *Liikunta- ja urheilukulttuurimme: Eilen-tänään-huomenna*. [Kalevi Heinilä].

Heinilä, K. (2018). *Minne menet Suomen urheilu? Kilpavarustelusta kestävään kehitykseen*. Into.

Heinilä, K. (2020). *Liikunta- ja yliopistoura kriittisenä haasteena*. Liikuntatieteellinen Seura.

Heinilä, K. (2022). *Läksyjä ja läksytyksiä: Murrosajan urheilusta ja yliopistosta*. Jyväskylän yliopisto.

Kirjonen, J. (2010). *Ulos rautahäkistä: Metelin historia*. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö Likes.

Seminaariraportit:

Kuntoliikuntaseminaari Espoon Matinkylässä 17.-19.11.1972: Seminaariraportti. Liikuntatieteellinen seura.

Liikunta ja kansanterveysseminaari, Kaupunkiopisto, Espoo 30.-31.10.1976: Seminaariraportti. Työväen kuntoliitto.

Kuntoliikuntaseminaari, Auranen, A., Raivio, M., & Tekari, R. (1979). Kuntoliikuntaseminaari III 21.-22.10.1978 Seinäjoella: Seminaariraportti.

Verkkolähteet:

Liikuntalaki, 984/1979. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1979/19790984?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=liikuntalaki> (haettu 20.1.2023)

Liikuntalaki, 390/2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390#Pidm45053756944384> (haettu 2.1.2023)

Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta (2018). Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://okm.fi/documents/1410845/4449678/Valtioneuvoston+selonteko+liikuntapolitiikasta.pdf/16b4a853-180b-ad4f-0127-e3065b616912/Valtioneuvoston+selonteko+liikuntapolitiikasta.pdf?t=1540461511000> (haettu 2.1.2023)

Tutkimuskirjallisuus:

- Aalto, S. *Kenttien kutsu – urheilu kansanliikkeenä*. Teoksessa: Häggman, K., & Aalto, S. (2008). *Suomalaisen arjen historia: [4], Hyvinvoinnin Suomi*. Weilin + Göös.
- Haarma, M., Lämsä, J., Viitasalo, J., & Paajanen, M. (2010). *Kilpa- ja huippu-urheilun T&K-toiminta Suomessa*. Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskus.
- Heikkinen, A. (1983). *Liikuntatieteellinen seura 50 vuotta: 1933–1983: keskustelupiiristä liikuntakulttuurin tärkeäksi osaksi*. [Liikuntatieteellinen seura].
- Hentilä, S., Itkonen, H., & Nevala, A. (2019). *TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikuttaa: Suomen Työväen Urheiluliitto 1919–2019*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Huhtanen, K., & Pyykkönen, T. (2012). *Valtion liikuntahallinto terveyttä edistävän liikunnan kokonaisuudessa*. Valtion liikuntaneuvosto: Liikuntatieteellinen seura.
- Ilmanen, K. (2019). *Kunnat liikkeellä: Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994*. Jyväskylän yliopisto.
- Itkonen, H. (1996). *Kenttien kutsu: Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Gaudeamus.
- Itkonen, H., & Nevala, A. (1991). *Liikunnan vuoksi: Näkökulmia liikuntakulttuurin muutokseen*. Koivu ja tähti.
- Itkonen, H. (2015). *Kansalaistoimintojen kaudet ja muuttuvat käytännöt*. Teoksessa: Itkonen, H., Laine, A., Itkonen, H., Ilmanen, K., Suomi, K., Laine, A., . . . Simula, M. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos.
- Itkonen, H. (2021). *Liikkumisen sosiologia*. Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.
- Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Vastapaino.
- Juppi, J., & Aunesluoma, J. (1995). *Liikuntaa kaikelle kansalle: Valtion, läänien ja kuntien liikuntahallinto 1919–1994*. [Liikuntatieteellinen seura].
- Juppi, J. (1995). *Suomen julkinen liikuntapolitiikka valtionhallinnon näkökulmasta vuosina 1917–1994*.
- Juppi, J. (2004). *Pääsihteerin päällimmäiset: Muistelmat*. Liikuntatieteellinen seura.
- Kaartinen, M., Salmi, H., Tuominen, M., & Koivisto, H. (toim.) (2016). *Maamme: Itsenäisen Suomen kulttuurihistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kokkonen, J., & Pyykkönen, T. (2002). *Verta, hikeä ja rasvaprocentageja - suomalainen liikuntatutkimus*. Liikuntatieteellinen seura.

- Kokkonen, J. (2008). *Kansakunta kilpasilla: Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kokkonen, J. (1999). *Liikuntatieteellinen tutkimus Pohjoismaissa*. Liikuntatieteellinen seura.
- Kokkonen, J. (2013). *Liikuntaa hyvinvointivaltiossa: Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria*. Suomen Urheilumuseo.
- Kokkonen, J. (2015). *Suomalainen liikuntakulttuuri: Juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Suomen Urheilumuseo.
- Mertaniemi, M., Miettinen, M., & Heinilä, K. (1998). *Mitä media viestii liikuntakulttuurista?* Teoksessa: Mertaniemi, M. & Miettinen, M. (toim.) (1998). *Suuntana hyvinvointi: Mitkä ovat liikunnan mahdollisuudet?* Likes.
- Parikka S, Holm N, Ikonen J, Koskela T, Kilpeläinen H, & Lundqvist A. (2021). *Korkeakouluopiskelijoiden mielenterveys, elintavat ja opiskeluryhmään kuuluminen. KOTT 2021-tutkimuksen tuloksia*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Pyykkönen, M., & Valtonen, H. (2022). *Diskurssinanalyttinen historiantutkimus. Sanat siltana menneeseen: kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*. Teoksessa: Ihalainen, P., & Valtonen, H. (toim.) (2022). *Sanat siltana menneeseen: Kielelliset lähestymistavat historiantutkimuksessa*. Gaudeamus.
- Pyykkönen, T. (1994). *Lihan ihmemaassa: Liikuntatieteellinen seura 60 vuotta (1933–93)*. Liikuntatieteellinen seura.
- Rantala, M. (2019). *Ylös, ulos ja lenkille!: Suomalaiset kuntoliikuntajärjestöt ja liikuntakampanjajulistheet vuosina 1941-2010*. Sigillum.
- Roiko-Jokela, H. (2009). *Liikuntatieteellisen tutkimuksen ohjaus: Tutkimuksen institutionaalistuminen, suuntaaminen ja käytännön toteutuminen*. Liikuntatieteellinen seura.
- Roiko-Jokela, H., Sironen, E., Halmesvirta, A., Itkonen, H., Nurmi, A., Vettenniemi, E., . . . Sjöblom, K. (2010). *Jukolan rasteilla*. Suomen urheiluhistoriallinen seura.
- Roiko-Jokela, H. (2011). *Terveiden edistäminen: UKK-instituutin ja Tampereen urheilulääkäriaseman tutkimusalat, tavoitteet ja painoalueet*. Teoksessa: Roiko-Jokela, H., Sironen, E., Turunen, A., Sarje, A., Bonde, H., Halmesvirta, A., . . . Hintikka, M. (2011). *Nainen housuissa*. Suomen urheiluhistoriallinen seura.
- Roiko-Jokela, H. (2012). *Näkökulmia liikuntatieteiden kehittymiseen 1960-luvulta 2010-luvulle: Hallinto, toimijat, tutkimus ja tiedonvälitys*. Liikuntatieteellinen Seura.
- Roiko-Jokela, T. (2021). *Suomen urheilu- ja liikuntahistorian tutkimus- ja julkaisubibliografia 2015–2020*. Liikuntatieteellinen seura.
- Salimäki, H. 2004. Länsimaisen kristillisyyden arvot ja urheilun moraalit. Teoksessa: K. Iltanen (toim.) *Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän

yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 3/2004. Tampere: Domus-Offset Oy, 57–81.

Suomi, K. (2015). *Valtion liikuntapolitiikan linjauksia 1980–2014*. Teoksessa: Itkonen, H., Laine, A., Itkonen, H., Ilmanen, K., Suomi, K., Laine, A., . . . Simula, M. (2015). *Liikunta yhteiskunnallisena ilmiönä*. Jyväskylän yliopisto, liikuntakasvatuksen laitos.

Tiihonen, A. K. (2014). *Liikuntakulttuurin käsitteet muuttuvat ja muuttavat*. Valtion liikuntaneuvosto.

Vasara, E. (2004). *Valtion liikuntahallinnon historia*. Liikuntatieteellinen seura.

Vilkuna, K. H. J. (2009). Tutkimus ja opetus Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa: *Jyväskylän yliopiston historia. Osa 2, Yliopisto 1966–2006*, 141–382.

Wuolio, E. (1982). *Suomen liikuntahistoria*. Valtion painatuskeskus.

Zacheus, T. (2008). *Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen: Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos*. Turun yliopisto.